

ರಾಜಾ ರಾಮವೋಹನರಾಯ್

ಸೌಮ್ಯೇಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರ್

K

923.654

R 812 T

ಭಾರತೀಯ

ಸಾಹಿತ್ಯ

ನಿಮ

K

923.654

R 812 T

ರಾಜಾ ರಾಮವೋಹನರಾಯ್

ಕೊನೆಯ ರಕ್ಷಾಪುಟದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿರುವ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಮೂವರು
ಭವಿಷ್ಯವಾದಿಗಳು ಭಗವಾನ್ ಬುದ್ಧನ ತಾಯಿ ರಾಣಿ ಮಾಯಳ
ಕನಸನ್ನು ರಾಜ ಶುದ್ಧೋದನಿಗೆ ವಿವರಿಸುವ ದೃಶ್ಯವಿದೆ. ಅವುಗಳ
ಕೆಳಗೆ ಆ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಬರೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಬರಹಗಾರ
ಕುಳಿತಿದ್ದಾನೆ. ಬಹುಶಃ ಇದುವೇ ಭಾರತದ ಬರವಣಿಗೆಯ ಕಲೆಯನ್ನು
ಕುರಿತ ಪ್ರಥಮ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ದಾಖಲೆಯಾಗಿದೆ

ಸ್ಥಳ : ನಾಗಾರ್ಜುನಕೊಂಡ- ಕ್ರಿ. ಪೂ. ಎರಡನೆಯ ಶತಮಾನ

ಕೃಪೆ : ನ್ಯಾಷನಲ್ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ ನವದೆಹಲಿ

ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ನಿರ್ಮಾಣಕಾರರು

ರಾಜಾ ರಾಮವೋಪನರಾಯ್

ಗ್ರಂಥಕರ್ತ :
ಸೌಮ್ಯೇಂದ್ರನಾಥ ತಾಕೂರ್

ಅನುವಾದಕ :
ನಿಂ. ರಾಮರಾವ್

ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ

RAJA RAMAMOZHANA ROY-Kannada translation by M. Rama Rao of Saumyendranath Tagore's monograph in English. Sahitya Akademi, New Delhi, (1989).

SAHITYA AKADEMI
RE REVISED PRICE Rs. 15-00

©Saumyendranath Tagore
©Kannada translation: M. Rama Rao

First edition:1971
Reprint: 1989

K
923.654
R 812 T

Library IAS, Shimla
K 923.654 R 812 T

00117255

ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ
ಪ್ರಧಾನ ಕಾರ್ಯಾಲಯ.

ರವೀಂದ್ರಭವನ, ೩೫, ಫಿರೋಜಶಾಹ ರಸ್ತೆ, ನವದೆಹಲಿ ೧೧೦ ೦೦೦

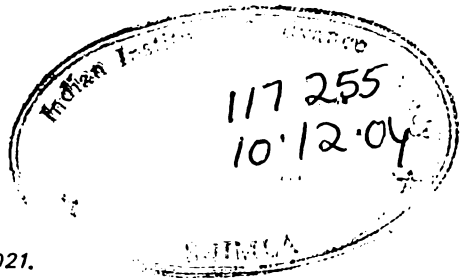
ಪುರಾಟ ವಿಭಾಗ:

'ಸ್ವಾತಿ', ಮಂದಿರ್ ಮಾರ್ಗ, ನವದೆಹಲಿ - ೧೧೦ ೦೦೦

ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಕಾರ್ಯಾಲಯಗಳು;

೨೬; ಎಲ್ಡಾಮ್ಸ್ ರಸ್ತೆ, ತೇನಾಂಪೇಟ್, ಮದ್ರಾಸ್ ೬೦೦ ೦೧೮
ಬ್ಲಾಕ್ ೫-ಬಿ, ರವೀಂದ್ರ ಸರೋಬರ್ ಸ್ಟೇಡಿಯಮ್, ಕಲಕತ್ತಾ ೭೦೦ ೦೭೯
೧೭೨, ಮುಂಬಯಿ ಮರಾಠಿ ಗ್ರಂಥ ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ಮಾರ್ಗ, ದಾದರ್,
ಮುಂಬಯಿ ೪೦೦ ೦೧೪

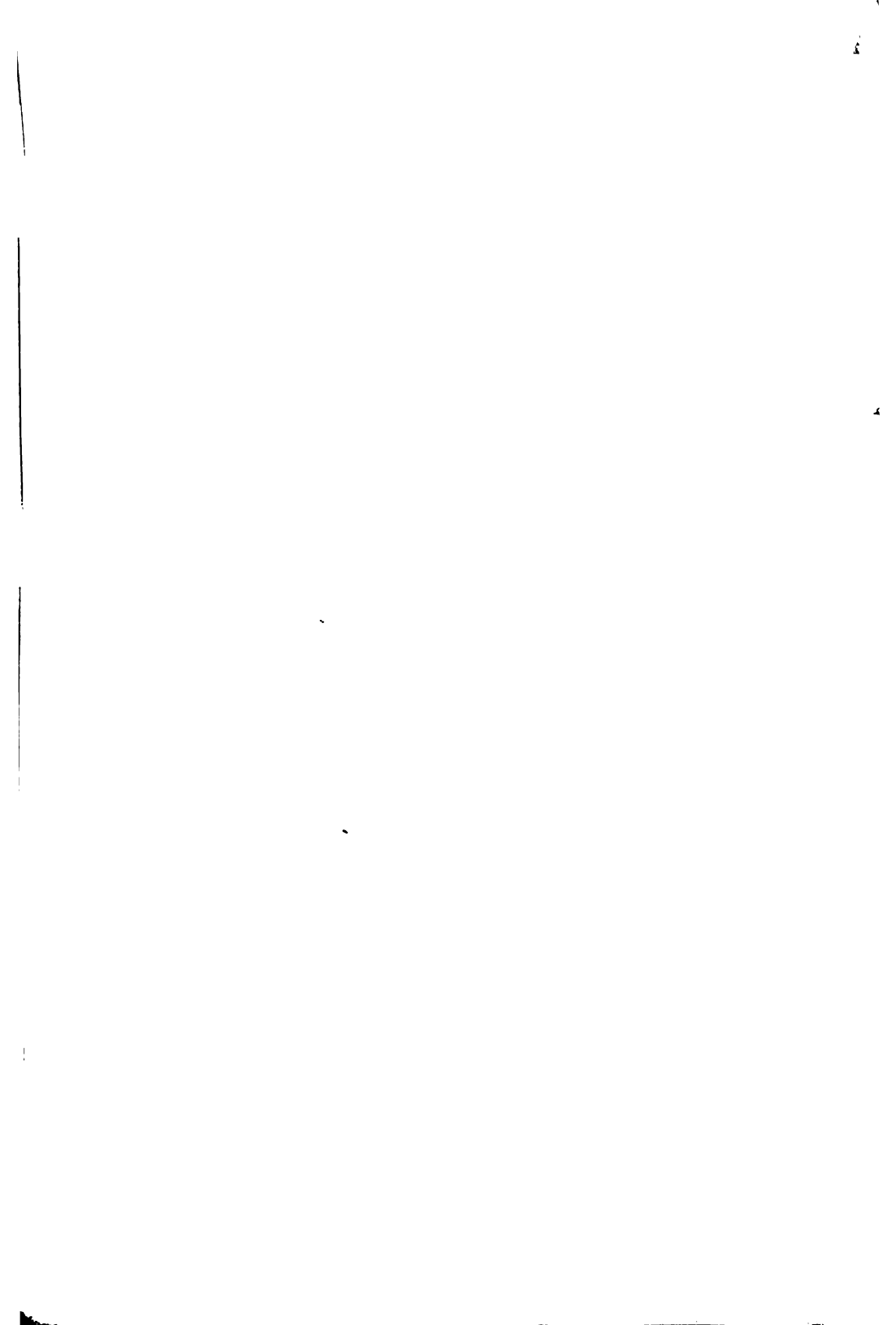
SAHITYA AKADEMI
RE REVISED PRICE Rs. 15-00

WELDUN PRESS, Madras - 600 021.

ಪರಿವಿಡಿ

	ಪುಟ
ಬೆಳಕು ಹರೆಯವ ಮುನ್ನ ಕತ್ತಲು	... 5
ಜನನ ಮತ್ತು ಮೊದಲ ಹೋರಾಟಗಳು	... 6
ಕಲ್ಕತ್ತನಗರದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಚಟುವಟಿಕೆ	... 12
ಕೈಸ್ತಮತ ಪ್ರಚಾರಕರೊಡನೆ ವಾಗ್ವಾದ	... 14
ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಸುಧಾರಣೆ	... 25
ಬಂಗಾಳಿ ಗದ್ಯದ ಪಿತಾಮಹರು	... 29
ಬಂಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಧೃಪದಗೀತೆಗಳು	... 30
ರಾಜಕೀಯ ಸುಧಾರಣಾಸಕ್ತಿ	... 31
ಆದ್ಯಪತ್ರಿಕಾಕರ್ತೃ	... 38
ಆರ್ಥಿಕ ಸುಧಾರಣೆ	... 40
ಬ್ರಹ್ಮಸಭೆ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜ	... 43
ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನರು	... 48
ರಾಮಮೋಹನರ ಪ್ರಭಾವ	... 54
ರಾಮಮೋಹನರ ಜೀವನದ ಮುಖ್ಯ ಘಟನೆಗಳು	... 58
ಗ್ರಂಥಸೂಚಿ	... 59

ಬೆಳಕು ಹರೆಯುವ ಮುನ್ನ ಕತ್ತಲು

ನಿಜಕ್ಕೂ ಅದು ಆಧುನಿಕ ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ಅಂಧಕಾರಮಯ ವಾದ ಯುಗ, ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಮುರಿದು ಬಿದ್ದಿದ್ದವು. ಅವುಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದ್ದವು. ಈ ಮುರು ಕಲು ರಾಶಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಬಲ್ಲ ಶಕ್ತಿ ಯಾವುದೂ ಇರಲಿಲ್ಲ; ಹಳೆಯ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ಹೊಸ ಕಟ್ಟಡವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆದಿರಲಿಲ್ಲ. ಮೃತಸಂಪ್ರದಾಯ ಗಳು, ಗೊಡ್ಡ ಪದ್ಧತಿಗಳು, ವಿಚಾರಶೂನ್ಯವಾದ ಮತಾಂಧತೆ, ಇವೆಲ್ಲಾ ರಾಷ್ಟ್ರಜೀವ ನದ ವಾಹಿನಿಯನ್ನು ಸುಗಮವಾಗಿ ಮುಂದುವರಿಯದಂತೆ ತಡೆಗಟ್ಟಿದ್ದವು. ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಅಳಿದುಹೋಗಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ನಿಷ್ಕಾರವಾದ ಕತ್ತಲುತುಂಬಿತ್ತು. ರಾಮಮೋಹನ ರಾಯ್ ಅವರು ಬಂದುದು ಇಂಥ ನೀರಸವೂ ನಿಷ್ಪಲವೂ ಆದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ.

ನಾಗರಿಕತೆಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಭಾವಬೀರುವ ಯುಗಧರ್ಮದ ಸೃಷ್ಟಿಶಕ್ತಿ ಮಹಾಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರೀಕೃತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮಾನವ ಜನಾಂಗದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆಮತ್ತೆ ಕಂಡುಬರುವ ನವೀನತೆಯ ಉದಯದಿಂದ ಆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನತೆಗೇನೂ ಭಂಗಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಮಾನವ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದೆಯೋ ಅಷ್ಟೇಮಟ್ಟಿಗೆ ಚರಿತ್ರೆಯೂ ಮಾನವನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದಿಂದ ರೂಪಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮಾನವವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಸಾಫಲ್ಯ ಮತ್ತು ಔನ್ನತ್ಯ ಕಂಡುಬರುವುದು ಅದು ಒಂದೊಂದು ಯುಗದಲ್ಲೂ ತಾನು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಮುಖ್ಯ ಕೆಲಸವೇನು ಎಂಬುದನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ, ಚರಿತ್ರೆಯ ಮುಂದೋಟದ ಮೂಲತತ್ವವನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ, ಕಡೆಯದಾಗಿ, ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯಸಾಧನೆಗಾಗಿ ತೋರುವ ಅತ್ಯಗತ್ಯವೂ ರಚನಾತ್ಮಕವೂ ಆದ ಕಾರ್ಯಶೀಲತೆಯಲ್ಲಿ. ತನ್ನ ಅತ್ಯುನ್ನತ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧಗುಣಗಳ ವಿಚಿತ್ರಮಿಶ್ರಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಕಡೆ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವರೂಪ ರಹಿತವಾದರೆ ಇನ್ನೊಂದುಕಡೆ ತೀವ್ರವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗತವಾದುದೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವರೂಪರಾಹಿತತೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದು ಅಹಂಭಾವದ ಧೂಳುಕಣ ಒಂದಿಷ್ಟಾದರೂ ಆದರ್ಶದ ಪಾರಿಶುದ್ಧತೆಯನ್ನು ಕೆಡಿಸಲು ಅಸ್ವದ ಕೊಡದಿರುವಿಕೆಯಲ್ಲಿ; ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಅದು ಪಡೆಯುವುದು ಆ ಆದರ್ಶ ಭೌತರೂಪವನ್ನು ತಳೆದು ಮಾನವ ನೊಬ್ಬನಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಾಗ. ಹೀಗಾಗುವುದು ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅಪರೂಪದ ಪ್ರಸಂಗವೇ. ಆದರೆ ಮತ್ತೆಮತ್ತೆ ಆಗುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ.

ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಚರಿತ್ರೆಯ ರಂಗಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ರಾಮಮೋಹನರಾಯ್ ಅವರು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಆಳಿಕೆ ಮುರಿದುಬೀಳುತ್ತಿತ್ತು. ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳಾಗಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದ ಬ್ರಿಟಿಷರು ಮಲ್ಲಮಲ್ಲಗೆ ಆಳರಸರಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಹದಿನೈದು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ, ೧೭೫೭ ರಲ್ಲಿ, ಪ್ಲಾಸಿಯ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಳದ ಅಧ್ಯಕ್ಷನ ನಿರ್ಧಾರವಾಗಿಹೋಗಿತ್ತು. ಆರಾಜಕತೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಕಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದರೂ ನೂತನ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದವು. ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಬರುವಿಕೆಯಿಂದ ಆರಂಭವಾದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪ್ರಪಂಚದ ಪ್ರಭಾವ ಕೇವಲ ಸೀಮಿತವಾಗಿರದೆ ಚರಿತ್ರೆಯ ವಾಣಿಜ್ಯ ವ್ಯವಹಾರಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ನಿರ್ಮಾಪಕ ಶಕ್ತಿಯೂ ಆಗಿದ್ದು ನಿರ್ದಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಭಾರತವನ್ನು ಅಲುಗಾಡಿಸಿ ಎಚ್ಚರಿಸಿ ಅದರ ಇತಿಹಾಸದ ವಾಹಿನಿಯ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಆಲೋಚನೆ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಗಳ ತುಂಬುತೋರೆ ಹರಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿತು.

ಇದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು, ಭಾರತಕ್ಕೆ ಮುಸ್ಲಿಮರು ಬಂದಾಗ, ಹಿಂದೂಧರ್ಮದ ಮತ್ತು ಇಸ್ಲಾಮಿನ ವಿಚಾರ ಪ್ರಪಂಚಗಳನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ಎರಡರ ವಿಶಿಷ್ಟಗುಣಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದು ಹೊಸದೊಂದು ಮತಶತ್ವವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಅವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸಲು ದಾರ್ಶನಿಕರನೇಕರು ಅವತರಿಸಿದ್ದರು. ಈ ಹಿರಿಯ ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ದಾದು, ಕಬೀರ್, ಗುರು ನಾನಕ್, ಮೊದಲಾದ ಮಹಾನ್ ಪಥಾನ್ವೇಷಕರನೇಕರು ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು. ಈ ಸಾಧನೆ ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿದ್ದು ದು ಬರಿಯ ಬಾಹ್ಯಬಂಧನವೊಂದರ ಮೂಲಕ ಬೇರೆಬೇರೆಯ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಾಗಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದಲ್ಲ; ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿರುವ ಅನ್ಯೋನ್ಯವಲಂಬನ ಸಾಧ್ಯವಾದ ಗುಣಗಳ ಸಂಯೋಜನೆಯಿಂದ. ಈ ಸಂಯೋಜನೆ ಆಗಬೇಕಾಗಿದ್ದು ಅವುಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಘಟನೆ, ಸಂಬಂಧಕಲ್ಪನೆ ಮತ್ತು ಏಕೀಕರಣಗಳ ಮೂಲಕ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯಲೋಕದೊಡನೆ ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಈ ಸಂಯೋಜನೆಯೇ ಆ ಕಾಲದ ಮುಖ್ಯ ಕೆಲಸವಾಗಿತ್ತು. ಭಾರತ ಚರಿತ್ರೆಯ ಆ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಅದರ ಆಗುಹೋಗುಗಳ ಸೂತ್ರಧಾರರಾಗಿ ಬಂದವರು ರಾಜಾರಾಮಮೋಹನರಾಯ್ ಅವರು.

ಜನನ ಮತ್ತು ಮೊದಲ ಹೋರಾಟಗಳು

ರಾಮಮೋಹನರು ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ೧೭೭೨ ನೆಯ ಮೇ ತಿಂಗಳು ೨೨ ರಂದು. ಅವರ ತೊರೂರು ರಾಧಾನಗರ. ಆಗ ಬರ್ದವಾನ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಆ ಊರು ಆಮೇಲೆ ಹೋಗಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಆರಾಮ್‌ಬಾಗ್ ಸಬ್‌ಡಿವಿಜನ್ನಿಗೆ ಸೇರಿತು. ಅದು ಖನಕೂಲ್

ಕೃಷ್ಣನಗರ ಎಂಬ ಸ್ಥಳದ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿದ್ದ ಒಂದು ಪುಟ್ಟ ಹಳ್ಳಿ. ಕೃಷ್ಣನಗರ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪೀಠವೆಂದು ಖ್ಯಾತಿವೆತ್ತು ಉಭಾಯಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ದೊಡ್ಡ ಗ್ರಾಮ. ರಾಮಮೋಹನರು ಜನ್ಮವೆತ್ತಿದ್ದು ಸಂಪ್ರದಾಯಬದ್ಧವಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕುಟುಂಬವೊಂದರಲ್ಲಿ. ಅವರ ಪೂರ್ವಿಕರು ದೀರ್ಘಕಾಲ ಮುರ್ಖದಾ ಬಾದಿನ ಮಹಮ್ಮದೀಯ ಅರಸರ ಕೈಕೆಳಗೆ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿದ್ದವರು. ರಾಮಮೋಹನರ ತಂದೆ ರಮಾಕಾಂತರಾಯ್. ಶಾಸ್ತ್ರಪಾಲಕನೂ ಸಂಪ್ರದಾಯಶರಣನೂ ಆದ ಹಿಂದೂ ಮತಸ್ಥ. ಅವರ ತಾಯಿ ಫೂಲ್‌ಧಾಕೂರಣಿ ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಯೂ ದೃಢಮನಸ್ಸುಳೂ ಸಚ್ಚರಿತ್ರಳೂ ಆದ ಪೆಣ್ಣಿನೆ.

ಫೂಲ್‌ಧಾಕೂರಣಿಗೆ ಇಬ್ಬರು ಗಂಡುಮಕ್ಕಳೂ ಒಬ್ಬ ಮಗಳೂ ಇದ್ದರು. ಗಂಡು ಮಕ್ಕಳು ರಾಮಮೋಹನ ಮತ್ತು ಜಗಮೋಹನ. ರಾಮಮೋಹನರ ಮೊದಲ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ನಡೆದು ಹಳ್ಳಿಯ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ. ಮೌಲ್ವಿಯೊಬ್ಬನಿಂದ ಅವರು ಪಾರಸೀ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಕಲಿತರು. ಹೀಗೆ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲೇ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ವಾದನಂತರ ರಾಮಮೋಹನರನ್ನು ಅವರ ತಂದೆ ಅಂದು ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧ ಪಟ್ಟ ವಿದ್ಯೆಗೆ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದ ಪಟ್ನಾನಗರಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿದ. ಅಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನರು ಅರಬ್ಬೀ ಮತ್ತು ಪಾರಸೀ ಭಾಷೆಗಳನ್ನೂ ಕೊರಾನನ್ನೂ ಇಸ್ಲಾಂ ಮತತತ್ವಗಳನ್ನೂ ವ್ಯಾಸಂಗಮಾಡಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಅರಬ್ಬೀ ಭಾಷಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತಿದ್ದಷ್ಟು ಮಟ್ಟಿಗೆ ಯೂಕ್ಲಿಡ್ ಮತ್ತು ಆರಿಸ್ಟಾಟಲರ ಕೃತಿಗಳ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಪಡೆದರು. ಕೊರಾನ್ ಬೋಧಿಸುವ ಸರ್ವಸಮತಾಭಾವವೂ ಅರಬ್ಬೀ ವಿಚಾರಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದ ತರ್ಕಸರಣಿಯೂ ಅರಬ್ಬೀ ಆಲೋಚನಾಪರರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರ ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತಮನೋಭಾವ ಮತ್ತು ನಿಷ್ಪೃಷ್ಟ ಜ್ಞಾನದಾಹಗಳೂ ಅವರ ಮೇಲೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಿದವು. ಮುತಾಜಿಲಾಗಳೂ ಸೂಫಿದಾರ್ಶನಿಕ ತತ್ವಗಳೂ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನಮೇಲೆ ಬಹಳ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದುವು.

ಪಟ್ನಾದಿಂದ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬಂದಮೇಲೆ ರಾಮಮೋಹನರು ಹಿಂದು ಸಮಾಜ ದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದ ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆ ಮತ್ತು ಮೂಢನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಗ್ರಂಥ ವೊಂದನ್ನು ಬರೆಯತೊಡಗಿದರು. ಇದನ್ನು ಕಂಡು ವಿಪರೀತ ಸಂಪ್ರದಾಯಬದ್ಧನಾದ ಅವರ ತಂದೆ ಅವರಿಗೆ ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಿದ. ತತ್ಪಲವಾಗಿ ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದ ರಾಮಮೋಹನರು ಊರಿಂದ ಊರಿಗೆ ಅಲೆದಾಡುತ್ತ ಟಿಬೆಟ್ಟಿಗೆ ಹೋದರು. ಅಲ್ಲಿ ಅವರು ಬೌದ್ಧಮತದಲ್ಲಿ ಮನೆಮಾಡಿದ್ದ ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆಯನ್ನು ಖಂಡಿಸಿ ಲಾಮಾಗಳ ಅಸಮಾಧಾನಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾದರು.

ತಮ್ಮ ಜೀವನದ ಈ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಆತ್ಮಕಥೆಯಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನರು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ: “ನನಗೆ ಹದಿನಾರು ವರ್ಷಗಳಾಗಿದ್ದಾಗಲೇ ಹಿಂದೂಗಳ ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆಯ ಸಪ್ರಮಾಣತೆಯನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿ ನಾನೊಂದು ಲೇಖನ ಬರೆದೆ. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ನನಗೂ ನನ್ನ ಸಮೀಪ ಬಂಧುಗಳಿಗೂ ಮನಸ್ತಾಪ ಬೆಳೆದು ನಾನು ಮನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅಲೆದಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಈ ಅಲೆದಾಟದ ಅಂಗವಾಗಿ ನಾನು

ಅನೇಕ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿಬಂದೆ. ಅವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ನಮ್ಮ ದೇಶದವೇ. ಕೆಲವು ಹೊರನಾಡಿನವೂ ಆಗಿದ್ದುವು.”

ಹೀಗೆ ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳು ದೇಶಸಂಚಾರ ಮಾಡಿದಮೇಲೆ ರಾಮಮೋಹನರು ವಾರಣಾಸಿಯನ್ನು ಸೇರಿ ಅಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಹಿಂದೂ ದರ್ಶನದ ಅಭ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದರು. ಅವರ ತಂದೆ ೧೮೦೩ ರಲ್ಲಿ ತೀರಿಹೋಗಲು ಅವರು ಮುರ್ಷಿದಾಬಾದಿಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬಂದರು.

ಮುರ್ಷಿದಾಬಾದಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ರಾಮಮೋಹನರು ತಮ್ಮ “ತುಫಟ್-ಉಲ್-ಮುವಾಹಿದಿನ್” (“ಏಕೇಶ್ವರವಾದಿಗಳಿಗೊಂದು ಉಡುಗೊರೆ”) ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಪಾರಸೀಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದರು. ಅದರ ಪೀಠಿಕೆ ಅರಬ್ಬೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿತ್ತು.

ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನರು ದೇವರ ಇರುವಿಕೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತಿನ ಜನರೆಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಏಕಾಭಿಪ್ರಾಯವಿದ್ದರೂ ಅವರು ಅವನಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಗುಣಗಳನ್ನು ಕೊಡ ತೊಡಗಿದಾಗ ಹೇಗೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಕಂಡುಬರುವುವೆಂದು ವಾದಿಸಿದರು. ತಮ್ಮ ಪಂಥವೇ ಸರಿಯೆಂದು ವಾದಿಸುವವರ ಸಂಕುಚಿತ ಮನೋಭಾವವನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯುತ್ತ ಅವರು ಹೀಗೆ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ: “ನಾನು ಜಗತ್ತಿನ ಅತ್ಯಂತ ದೂರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲಾ— ಬಯಲನಾಡುಗಳಲ್ಲೂ ಪರ್ವತಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳಲ್ಲೂ—ಸಂಚರಿಸಿ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ಎಲ್ಲಿ ಹೋದರೂ ಜನ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಕರ್ತನೂ ಪಾಲಕನೂ ಆದ ಒಬ್ಬ ದೇವರಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯಿಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಅದೇ ದೇವರಿಗೆ ಬೇರೆಬೇರೆಯ ಗುಣಗಳನ್ನು ಆರೋಪಿಸತೊಡಗಿದಾಗ ಭಿನ್ನ ಮತಗಳಿಗೆ ಎಡೆಕೊಟ್ಟು ಇದು ಧರ್ಮಭಾಹಿರ (ಹರಾಮ್) ಇದು ಶಾಸ್ತ್ರಸಮ್ಮತ (ಹಲಾಲ್) ಎಂದು ಹೇಳುವುದನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಫಲವಾಗಿ ನಾನೊಂದು ಪರಿಶೀಲನೆಯ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ; ಒಬ್ಬ ದೇವರಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯಿಟ್ಟು ಕಷ್ಟಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅವನನ್ನು ಮರೆಹೊಗುವುದು ಮಾನವಸಹಜವಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿ; ಅದು ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುವ ಸ್ವಭಾವ. ಬೇರೆಬೇರೆ ಪಂಥಗಳವರು ಯಾವುದೋ ಒಂದು ರೂಪದ ದೇವರನ್ನು ಅಥವಾ ದೇವರುಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಕೇವಲ ಅಭ್ಯಾಸಬಲದಿಂದಲೂ ಬೋಧನೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿಯೂ ಬೆಳೆದುಬಂದಿರುವ ಅಸಹಜವಾದ ಗುಣ.”

ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನರು ಧರ್ಮಗಳ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕಾನುಭವದ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಶೀಲತೆಯ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. “ಯಾರು ಕೇವಲ ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದಲೂ ಭಾವಸಾಹಚರ್ಯದಿಂದಲೂ ಉತ್ಪನ್ನವಾದುದನ್ನು ಸರ್ವ ಮಾನವಸಹಜವಾದ ಆಸಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಲು ಸಮರ್ಥರಾಗಿದ್ದು ಬೇರೆಬೇರೆ ಜನರ ಬೇರೆಬೇರೆ ಮತತತ್ವಗಳ ಸತ್ಯಾಸತ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವು ದೊಂದರ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಮುನ್ನೋಲವನ್ನು ತೋರದೆ ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿರುವ ಪ್ರಮೇಯಗಳನ್ನು ಕೂಡ—ಅವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳಿಗೆ ಗಮನ ಕೊಡದೆ—ಪರೀಕ್ಷೆಗೊಳಪಡಿಸುತ್ತಾರೋ ಅವರು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಸುಖಿಗಳೆನ್ನಬೇಕು” ಎಂದು ಅವರು ಆ ಪ್ರಸ್ತುತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಅವರು ವಿವಿಧಮತಗಳ ತೌಲನಾತ್ಮಕ ವ್ಯಾಸಂಗದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಒತ್ತಿ

ಹೇಳಿ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಏಕೇಶ್ವರವಾದ ಮಾಡಿರುವ ಸಾಧನೆಗೆ ವಾಚಕರ ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆದರು. “ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿ ಜನ್ಮತಃ ಬಂದಿರುವ ಶಕ್ತಿಯೊಂದುಂಟು. ಅದು ಸರಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡುವ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳ ಯಾವ ಮನುಷ್ಯನೇ ಆಗಲಿ ಯಾವುದೇ ಧರ್ಮದ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಅವನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಮತ್ತು ಅನಂತರ ಬೇರೆಬೇರೆಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿರುವ ಧಾರ್ಮಿಕತತ್ವಗಳ ಮೂಲಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ನಿಷ್ಪಕ್ಷಪಾತವೂ ನ್ಯಾಯಸಮ್ಮತವೂ ಆದ ಅನ್ವೇಷಣೆಯನ್ನು ಅವನು ಕೈಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಫಲವಾಗಿ ಅವನು ಸತ್ಯಕ್ಕೂ ಅಸತ್ಯಕ್ಕೂ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು, ನಿಜವಾದ ಹೇಳಿಕೆಯನ್ನು ಸುಳ್ಳುಹೇಳಿಕೆಯಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ, ಜನರಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಬಹುದಾದ ಪರಸ್ಪರ ದ್ವೇಷಾಸೂಯೆಗಳಿಗೂ ಅಸ್ವಸ್ಥತೆಗೂ ಕಾರಣವಾಗುವ ನಿಷ್ಪ್ರಯೋಜಕವಾದ ನಿರ್ಬಂಧಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗಿ ಸಕಲ ವಿಶ್ವದ ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಮೂಲಕಾರಣನಾದ ಏಕೇಶ್ವರನಿಗೆ ಶರಣಾಗಿ ಸಮಾಜದ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಗಮನಕೊಡುತ್ತಾನೆ.”

ಕುರುಡುನಂಬಿಕೆ, ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಆಸೆ ಮರ್ಥತೆ—ಇವು ಮೂಢಭಕ್ತಿಗೂ ಅಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಆಕರಗಳು. ಅವರೇ ಹೇಳಿದಂತೆ, “ಅಭ್ಯಾಸಬಲ, ಪದ್ಧತಿಗಳ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ, ಕಾರ್ಯಕಾರಣ ಸಂಬಂಧಕ್ಕೆ ಗಮನ ಕೊಡದಿರುವುದು—ಇವು ನದೀಸ್ನಾನ, ಮರಗಿಡಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುವುದು, ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳಾಗುವುದು, ತಮ್ಮ ದುಷ್ಕೃತ್ಯಗಳಿಗೆ ಪುರೋಹಿತರಿಂದ ಕ್ಷಮೆ ಪಡೆಯುವುದು ಮೊದಲಾದವು (ಆಯಾಮತದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ) ಮೋಕ್ಷದಾಯಕವೆಂದೂ ಇಡೀ ಜೀವನದಲ್ಲೇ ತಾವು ಮಾಡಿರುವ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ತಮ್ಮನ್ನು ಪರಿಶುದ್ಧಗೊಳಿಸುವುದೆಂದೂ ಜನ ನಂಬುವಹಾಗೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಈ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ತಾವು ನಂಬಿಕೊಂಡಿರುವ ಆ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ಪುರೋಹಿತರು ಮಾಡುವ ಪವಾಡಗಳಿಂದ ಆದುವೆಂದು ಅವರ ಭಾವನೆ. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಅವು ಅವರವೇ ಆದ ನಂಬಿಕೆಗಳ, ಮತ್ತು ಹುಚ್ಚು ಕಲ್ಪನೆಗಳ ಫಲವೆಂದು ಅವರು ಅರಿಯರು. ಆ ನಂಬಿಕೆಗಳಿಲ್ಲದವರ ಮೇಲೆ ಅವು ಯಾವ ಪರಿಣಾಮವನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡಲಾರವು. ಅವುಗಳ ಪ್ರಭಾವ ನಿಜವಾಗಿದ್ದ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಅದು ಕೇವಲ ಒಂದು ಜನಾಂಗದ ನಂಬಿಕೆಗಳಿಗೂ ಪದ್ಧತಿಗಳಿಗೂ ಸೀಮಿತವಾಗಿರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ; ಬೇರೆಬೇರೆಯ ಆಚರಣೆಗಳು ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಉಳ್ಳ ಎಲ್ಲ ಜನಾಂಗಗಳಿಗೂ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಏಕೆಂದರೆ, ಒಂದುವಸ್ತುವಿನ ಪರಿಣಾಮ ಅದಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುವವರ ಗ್ರಹಣಶಕ್ತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿದ್ದರೂ ಅದು ಯಾರೊಬ್ಬನ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನೂ ಅವಲಂಬಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಷವನ್ನು ಮಿಠಾಯಿಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಸೇವಿಸಿದರೆ ಅದು ತನ್ನನ್ನು ತಿಂದವನ ಮೇಲೆ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ ಅವನ ಸಾವಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೇನು? ”

ರಾಮಮೋಹನರು ಅತಿಮಾನವ ಶಕ್ತಿಗಳಲ್ಲೂ ಪವಾಡಗಳಲ್ಲೂ ಇದ್ದ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದರು. “ತಮ್ಮ ಗ್ರಹಣಶಕ್ತಿಗೆ ಮೀರಿದ ಅಥವಾ ತಾವು ನಿಸ್ಸಂಶಯವಾಗಿ ಕಾರಣ ಹೇಳಲಾಗದ ಯಾವ ಕೆಲಸವೇ ಆಗಲಿ ನಡೆದರೆ ಅದನ್ನು ಅತಿಮಾನುಷ

ಶಕ್ತಿಗೆ ಅಥವಾ ಪವಾಡಕ್ಕೆ ಆರೋಪಿಸುವುದು ವಿಪರೀತ ಕಲ್ಪನೆ. ಅದು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಪದ್ಧತಿ. ಆದರೆ ಗುಟ್ಟಿರುವುದು ಹೀಗೆ—ಈ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಘಟನೆಗಳೂ ಪರಸ್ಪರ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಸಂಬಂಧವುಳ್ಳವು. ಯಾವ ವಸ್ತುವಿನ ಅಸ್ತಿತ್ವವೇ ಆಗಲಿ ಅದು ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಕಾರಣದ ಮತ್ತು ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯ ಪರಿಣಾಮ. ದೂರದ ದೂರದ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ನಾವು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಇರುವಿಕೆಗೂ ಇಡಿ ವಿಶ್ವಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧವಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಆದರೆ ಅನುಭವದ ಅಭಾವದಿಂದಲೂ ಹುಚ್ಚು ಕಲ್ಪನೆಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೂ ಯಾವುದಾದರೂ ವಸ್ತುವಿನ ಅಥವಾ ಘಟನೆಯ ಕಾರಣ ಯಾರಿಗಾದರೂ ಗೋಚರವಾಗದೆ ಹೋದರೆ ಆಗ ಸ್ವಂತ ಉದ್ದೇಶಗಳ ಸಾಧನೆಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಅವಕಾಶವಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಇತರರು ಅದು ತಮ್ಮ ಅತಿಮಾನವಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಉಂಟಾದುದೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಜನರನ್ನು ತಮ್ಮ ಕಡೆಗೆ ಸೆಳೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ” ಎಂದು ಅವರು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಅತಿಮಾನುಷಶಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಬರುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರ ಬದ್ಧವಾದ ವಿಚಾರಶೀಲತೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಸರಿಯಾದ ಮಾರ್ಗವೆಂದು ರಾಮಮೋಹನರಾಯ್ ವಾದಿಸಿದರು. “ಬುದ್ಧಿವಂತರು ಇಂಥ ಅತಿಮಾನುಷ ಘಟನೆಗಳ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿಂದ ಭ್ರಾಂತರಾಗದಂತಿರಲು ‘ಆಧಾರಬದ್ಧವಾದ ವಿಚಾರಶೀಲತೆ’ ಯಲ್ಲಿ ಉದ್ಯುಕ್ತರಾಗಬೇಕು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನದರೆ ನಾವು ಹೇಳಬಹುದಾದುದು ಇಷ್ಟೆ: ನಾವು ಎಷ್ಟೇ ತೀಕ್ಷ್ಣ ದೃಷ್ಟಿಯುಳ್ಳವರೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮಗ್ರಾಹಿಗಳೂ ಆಗಿರಲಿ, ಒಂದೊಂದು ಸಾರಿ ಕೆಲವು ಅದ್ಭುತಘಟನೆಗಳ ಕಾರಣ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕೆಲವರಿಗೆ ಅರಿವಾಗದು. ಅಂಥ ಸಮಯಗಳಲ್ಲಿ ನಾವು ಮಾಡಬೇಕಾದುದು ನಮ್ಮ ಸಹಜಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಇಂಥ ಘಟನೆಯ ಕಾರಣವನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗದಿರುವುದು ನಮ್ಮ ಅಸಾಮರ್ಥ್ಯ ದಿಂದಲೋ ಅಥವಾ ಪ್ರಕೃತಿನಿಯಮಕ್ಕೆ ವಿರೋಧಿಯೂ ಅಸಾಧ್ಯವೂ ಆದ ಯಾವುದೋ ಶಕ್ತಿಗೆ ಅದನ್ನು ಆರೋಪಿಸುವುದು ಸರಿಯೋ ಎಂದು ನಮಗೆ ನಾವೇ ಪ್ರಶ್ನೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು” ಎಂದು ಅವರು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ.

“ಲೌಕಿಕ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕೊಂದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧ ಕಂಡುಬಂದ ಹೊರತು ಒಂದು ಇನ್ನೊಂದರಿಂದ ಆದುದೆಂದು ನಂಬುವುದಿಲ್ಲ. ಅದೇ ಜನಮತ ನಿಷ್ಠೆ ಮೂಢ ಭಕ್ತಿಗಳ ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಾಗ ಎರಡು ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಘಟನೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವಾಗಲಿ ಕ್ರಮಾನುಗತಿಯಾಗಲಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಒಂದನ್ನು ಕಾರಣವೆಂದೂ ಇನ್ನೊಂದನ್ನೂ ಅದರ ಫಲವೆಂದೂ ಕರೆಯಲು ಹಿಂದೆಗೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವುದಾದರೂ ವಿಪತ್ತನ್ನು ದೈವದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಳಿಂದ ಹೋಗಲಾಡಿಸಬಹುದೆಂಬುದೂ ಕಾಯಿಲೆಯನ್ನು ಮಂತ್ರತಂತ್ರಗಳಿಂದ ವಾಸಿಮಾಡಬಹುದೆಂಬುದೂ ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳು” ಎಂದು ನುಡಿದು ರಾಮಮೋಹನ ಜನರ ನಡವಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ವಿಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟರು.

ರಾಮಮೋಹನರು ಪವಾಡಗಳನ್ನು ನಂಬುತ್ತಿದ್ದವರ ವಾದಗಳನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ

ತಳ್ಳಿಹಾಕಿದ್ದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಮೀರುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ದೇವರಿಗೆ ಕೂಡ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಒತ್ತಿ ಹೇಳಿದರು. ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಿಗೂ ಇಲ್ಲವೆಂಬುದು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿರುವ ಸಂಗತಿ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ದೇವರೊಡನೆ ಪಾಲುಗಾರಿಕೆ, ದೇವರೇ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು, ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧವಾದ ವಸ್ತುಗಳು ಇರುವುದು.

ದೇವರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನಮಗೆ ತಿಳಿದುಬರುವುದು ಪ್ರವಾದಿಗಳ ಮೂಲಕ ಎಂಬ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಅವರು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದರು. ಪ್ರವಾದಿಗಳ ಮತ್ತು ಅವರು ಪಡೆದರೆಂದು ಪ್ರತೀತಿಯಿರುವ ದಿವ್ಯದರ್ಶನ—ಇವೆಲ್ಲಾ ದೇವರಿಗೆ ಸಂಬಂಧವೇ ಇಲ್ಲದ ಬಾಹ್ಯಕಾರಣಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿವೆಯೆಂದೂ ಅವೆಲ್ಲಾ ಯಾರವೋ ಕಲ್ಪನೆಗಳೆಂದೂ ಅವರು ವಿಚಾರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವಾದಿಸಿದರು.

ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ರಾಮಮೋಹನರ ಮುಖ್ಯ ಆಲೋಚನೆಗಳೇನಾಗಿದ್ದುವೆಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದೇ “ ತಫತ್-ಉಲ್-ಮುವಾಹಿದ್ಧೀನ್ ” ಗ್ರಂಥವನ್ನು ನಾನು ಇಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಸಮೀಕ್ಷಿಸಿರುವುದರ ಉದ್ದೇಶ, ಆ ವೇಳೆಗಾಗಲೆ ಏಕೇಶ್ವರವಾದದ ಆಧಾರದಮೇಲೆ ರೂಪಿತವಾದ ವಿಶ್ವಧರ್ಮದ ಕಲ್ಪನೆ ಅವರಿಗೆ ಬಂದಿತ್ತು.

ಈ ಸುವಾರಿಗೆ ರಾಮಮೋಹನರು ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪೆನಿಯ ಕಂದಾಯದ ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸೇರಿದರು. ಭಾಗಲ್‌ಪುರ, ರಾಮಗಢ ಮತ್ತು ಇತರ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಅನಂತರ ೧೮೦೯ ರಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಬಂಗಾಳದ ರಂಗಪುರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಅವರು ಕಂದಾಯಶಾಖೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಜಾನ್‌ಡ್ವಿಯ ಸಹಾಯಕರಾದರು. ಅವರು ರಂಗಪುರದಲ್ಲಿದ್ದು ೧೮೧೯ ರಿಂದ ೧೮೧೮ ರವರೆಗೆ. ಅಲ್ಲಿ ಅವರು ತಮ್ಮ ವಿರಾಮ ಕಾಲವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಆಳವೂ ಆಲೋಚನಾಪ್ರಚೋದಕವೂ ಆದ ಗ್ರಂಥವ್ಯಾಸಂಗದಲ್ಲೂ ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲೂ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಮಮೋಹನರು ತಾಂತ್ರಿಕವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ನಿಪುಣನಾದ ಹರಿಹರಾನಂದ ತೀರ್ಥ ಸ್ವಾಮಿಯ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಪಡೆದು ಅವನ ಸಹಾಯದಿಂದ ತಾಂತ್ರಿಕ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಆಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ಪಠನೆಮಾಡಿದ್ದು ಈ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿಯೇ. ಆಗ ರಂಗಪುರವು ಸರ್ವಸಮತಾಭಾವನೆಯ ಜನರ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಮುಸ್ಲಿಮರೂ ಜೈನರೂ ಅಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕಾಗಿ ನೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ರಾಮಮೋಹನರು ಜೈನರೊಡನೆ ನಿಕಟ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು “ ಕಲ್ಪಸೂತ್ರ ” ಮೊದಲಾದ ಅವರ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಆಳವಾಗಿ ವ್ಯಾಸಂಗಮಾಡಿದರು.

ರಂಗಪುರದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ರಾಮಮೋಹನರು ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಯೂರೋಪಿನ ರಾಜಕೀಯ ವಿಕಾಸದಲ್ಲಿ ಉತ್ಸಾಹಪೂರಿತವಾದ ಆಸಕ್ತಿ ವಹಿಸಿದರು. ಡಿಗ್ನಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಿಂದ ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ದಿನಪತ್ರಿಕೆ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಆಶೆಯಿಂದ ಓದಿ ತನ್ನೂಲಕ ತಮ್ಮ ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡನೆಯ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಕಲಿಯತೊಡಗಿದ್ದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯ ಅರಿವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಂಡದ್ದಲ್ಲದೆ ಅಂದು ಯೂರೋಪಿನ ರಾಜನೀತಿಜ್ಞರ ಆಲೋಚನೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲುಗೈಯಾಗಿದ್ದ ಉದಾರದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಬಹಳವಾಗಿ ಮೆಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆಂದು ಡಿಗ್ನಿಯಿಂದ ನಮಗೆ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ.

ಕಲ್ಕತ್ತಾ ನಗರದಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನರ ಕಾರ್ಯಚಟುವಟಿಕೆ

೧೮೧೪ ರಲ್ಲಿ ಡಿಬ್ಬಿ ಭಾರತದಿಂದ ಸ್ವದೇಶಕ್ಕೆ ಮರಳಿದ. ಅದೇ ವರ್ಷ ರಾಮ ಮೋಹನರು ಅಷ್ಟು ವರ್ಷಗಳೂ ತಾವು ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿಯ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿದ್ದ ನೌಕರಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕಲ್ಕತ್ತಾದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದರು. ತಮ್ಮ ಜೀವನದ ಉದ್ದಿಷ್ಟ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲು ಅವರು ಪಡೆದಿದ್ದ ಸಿದ್ಧತೆ ಅವೇಳಿಗೆ ಪೂರ್ತಿ ಯಾಗಿತ್ತು. ಭಾರತದ ಗಾಢವಾದ ಸಿದ್ಧಿ ಸಾಧನೆಗಳನ್ನು ಶತಮಾನಗಳ ಪರ್ಯಂತರ ಅವುಗಳವೇಲೆ ಬೆಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಮತಾಚರಣೆಗಳು, ಮೂಢಭಕ್ತಿಗಳು ಮತ್ತು ಪದ್ಧತಿಗಳ ಪೊರೆಯಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಮಾಡಿ ಅವನ್ನು ಜಗತ್ತಿನ ಮತ್ತು ಹೊಸಯುಗದ ಜೀವಂತ ವಿಚಾರವಾಹಿನಿಯೊಂದಿಗೆ ಸಮರಸಗೊಳಿಸುವುದೇ ಆ ಕಾರ್ಯ.

ರಾಮಮೋಹನರು ಅನುಸರಿಸಿದ ಕಾರ್ಯವಿಧಾನ ಅವರಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದುದು. ಅವರು ಒಮ್ಮೆಗೇ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯನ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಸಾಧನೆಗೆ ಅವನು ಕೇವಲ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಸಾಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ನಂಬಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಸಾಲದು; ಅದು ಅವನ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ವಿಚಾರಶಕ್ತಿಗಳ ಆಧಾರದಮೇಲೂ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಬೇಕಾದುದು ಅಗತ್ಯ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅವರು ಸತ್ಯಾನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಮೀಮಾಂಸಕರು ಅನುಸರಿಸುವ ಮಾರ್ಗವನ್ನೇ ತಾವೂ ಹಿಡಿದರು. ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ಯಾವುದೋ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಅನುಮಾನದಿಂದ ಕಂಡು ಅದರ ವಿಶ್ವಾಸಾರ್ಹತೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆದು ಇಡಿ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನೇ ಪುನಃ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಅನಂತರ ಒಂದು ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಬರುವುದೇ ಆ ಮಾರ್ಗ.

೧೮೧೫ ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ವೇದಾಂತದ ಬಂಗಾಳಿ ಭಾಷಾಂತರಕ್ಕೆ ಬರೆದ ಮುನ್ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನರು “ನಾವು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ನಮ್ಮ ವಿವೇಚನೆ ಎರಡರ ಮಾರ್ಗವನ್ನೂ ಅನುಸರಿಸಿ ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೂ ಮುಂದಿನ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೂ ಸಂಪೂರ್ಣ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕು” ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಕೇನೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಅನುವಾದದ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು, ವಿವೇಚನೆ, ದೈವಕೃಪೆ—ಇವು ಮೂರು ಸತ್ಯನಿಷ್ಕರ್ಷೆಗೆ ಅಗತ್ಯವಾದ ಅಂಶಗಳೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. “ಬಹುಶಃ ನಾವು ಅನುಸರಿಸಬಹುದಾದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ವಿಧಾನವೆಂದರೆ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗಾಗಲಿ ನಮ್ಮ ವಿವೇಚನೆಗೇ ಅಗಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಶರಣುಹೋಗದೆ ಆ ವಿವೇಚನೆಯಮೇಲೂ ನಮ್ಮ ನೈತಿಕಶಕ್ತಿ ಪರಿಜ್ಞಾನಗಳ ಮೇಲೂ ಅವುಗಳ ಬೆಳಕನ್ನು ಹರಿಸಿ ಅನಂತರ ದೇವರ ಕೃಪೆಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುವುದು” ಎಂದು ಅವರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವೇದಾಂತವನ್ನೂ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ಕುರಿತು ತಾವು ಬರೆದ ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ರಾಮ ಮೋಹನರು ವಸಿಷ್ಠನ ಈ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಉದ್ಧರಿಸಿದ್ದಾರೆ: “ಮಗು ವೊಂದು ವಿವೇಕಯುತವಾದ ಮಾತನ್ನು ಆಡಿದರೆ ನಾವು ಅದನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು; ಹಾಗಲ್ಲದೆ ಅವಿವೇಕದ ಮಾತಾಡುವವನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆದರೂ ಅಂಥಮಾತನ್ನು ಕೇವಲ ಹುಲ್ಲುಕಡ್ಡಿಗೆ ಸಮವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿ ತಿರಸ್ಕರಿಸಬೇಕು.”

ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಮನಸ್ಸು, ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿ ಇವೆಲ್ಲಾ ಸಾಧನಗಳು ಎಂದು ಉಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮತತ್ವವು ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮ ಜ್ಞಾನವು ಬುದ್ಧಿಗೆ ಅತೀತವಾದುದು, ಮನುಷ್ಯನ ಗ್ರಹಣಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಮೀರಿದ್ದು, ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಪ್ರಮಾಣದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದುದು ಎಂದು ಉಪನಿಷತ್ತು ಎಲ್ಲೂ ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ ವಿಶ್ವದ ಮೂಲ ಎಂಬ ಭಾವವನ್ನು ವೇದಾಂತ ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದು ಹುಟ್ಟು ಬಾಳು ಸಾವುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆಯೇ. ಮನಸ್ಸು, ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿ, ವಿಚಾರಣೆ ಇವು ಬ್ರಹ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದ ಮಾರ್ಗಗಳೂ ಎಂಬುದು ಇದರಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಸತ್ಯನಿಷ್ಕರ್ಷೆಗೂ ಸತ್ಯಗ್ರಹಣಕ್ಕೂ ರಾಮಮೋಹನರು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದು ವೈಚಾರಿಕತೆಯ ಹಾದಿ. ಆದರೆ ಅವರೆಂದೂ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಅಲ್ಲಗಳೆಯಲಿಲ್ಲ. “ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಬೋಧನೆಗಳನ್ನು ನಾವು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೊದಲು ಅವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು” ಎಂದಷ್ಟೇ ಒತ್ತಿ ಹೇಳಿದ್ದು.

೧೮೧೫ ರಲ್ಲಿ ಆತ್ಮೀಯ ಸಭೆಯೆಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ರಾಮಮೋಹನರು ಕುಲೀನತ್ವ, ಹುಡುಗಿಯರನ್ನು ಮಾರುವುದು, ಜಾತಿಪದ್ಧತಿಗಳು ಇವುಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧ ವಾಗಿ ಚಳುವಳಿ ನಡೆಸಿ, ಹಿಂದೂ ಸ್ತ್ರೀಯರು ತಮ್ಮ ತಂದೆಯ ಮತ್ತು ಗಂಡಂದಿರ ಆಸ್ತಿಗೆ ಹಕ್ಕು ಉಳ್ಳವರು ಎಂಬ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಬಿಡುವಿಲ್ಲದೆ ಶ್ರಮಿಸಿದರು. ಈ ಆತ್ಮೀಯ ಸಭೆ ೧೮೧೯ ರಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗಂಡಿತು. ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಸಂಪ್ರ ದಾಯವಾದಿಗಳ ಮತ್ತು ವಸಾಹತುಶಾಹಿಯನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯುವವರ ವಾಣಿ ಯಾದ “ಜಾನ್ ಬುಲ್” ಪತ್ರಿಕೆಯೂ ಹಿಂದೂ ಸಂಪ್ರದಾಯಶರಣರ ವಾಣಿಯಾಗಿದ್ದ “ಸಮಾಚಾರ ಚಂದ್ರಿಕಾ” ಪತ್ರಿಕೆಯೂ ಜೊತೆಸೇರಿ ರಾಮಮೋಹನರಿಗೆ ವಿರುದ್ಧ ವಾದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದವು. ಸಂಪ್ರದಾಯಸ್ಥ ಹಿಂದೂಗಳ “ಧರ್ಮಸಭೆ” ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯೂ ಅವರನ್ನು ಪ್ರಬಲವಾಗಿ ವಿರೋಧಿಸಿತು.

“ನಾನು ಟೀಕಿಸಿದ್ದು ಹಿಂದೂಧರ್ಮವನ್ನಲ್ಲ, ಮೂಢನಂಬಿಕೆ ಮತ್ತು ಸಂಕುಚಿತ ಮನೋಧರ್ಮಗಳನ್ನು” ಎಂದು ರಾಮಮೋಹನರು ಹೇಳಿದರೂ ಹಿಂದೂ ಸಂಪ್ರ ದಾಯಸ್ಥರು ಅವರನ್ನು ಸದೆಬಡಿಯಲು ಹಾತೊರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ಸಹಗಮನ ಪದ್ಧತಿಯ ನಿರ್ಮೂಲಕ್ಕೆ ಒಂದೇಸಮನಾಗಿ ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಧರ್ಮಸಭೆ ಅವರನ್ನು ತೀವ್ರವಾಗಿ ವಿರೋಧಿಸಿತು. ವಿಖ್ಯಾತ ಪ್ರಾಚ್ಯವಿದ್ಯಾನಿಷ್ಣಾತ ಹೊರೆಸ್ ಹೇಮನ್ ವಿಲ್ಸನ್‌ಕೂಡ ಸಹಗಮನವನ್ನು ನಿರೋಧಿಸುವುದು ಹಿಂದೂಧರ್ಮದ ಆಚಾರವಿಚಾರ ಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಹಾಕಿದಂತಾಗುತ್ತದೆಯೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದನೆಂಬುದು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ

ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ವಿಷಯ. ಅದು ಹಾಗಾಗದು ಎಂದು ರಾಮಮೋಹನರು ತೋರಿಸಿ ಕೊಟ್ಟರು. ಸಂಪ್ರದಾಯಬದ್ಧರಾದ ಹಿಂದೂಗಳು ತಮ್ಮ ಅಭಿಮತವನ್ನು ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿಗೆ ನಿವೇದಿಸಿ ವಿಧವೆಯರನ್ನು ಸಜೀವವಾಗಿ ಸುಡುವುದಕ್ಕೆ ಅನುಮತಿ ಪಡೆಯಲು ಕಲ್ಕತ್ತೆಯ ಶ್ರೇಷ್ಠ ನ್ಯಾಯಾಸ್ಥಾನದ ನ್ಯಾಯವಾದಿಯಾಗಿದ್ದ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ಬೇಥಿ ಎಂಬುವವನನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದರು. ತಾನು ಕಲ್ಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಭಾಷಣದಲ್ಲಿ ಬೇಥಿ “ನಾನು ಈಗ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವುದು ನಿಮ್ಮ ಪರವಾಗಿ, ನಿಮ್ಮ ಆಶಯಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ. ಆ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಕಾಯಾವಾಚಾರವನಸಾ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನನ್ನಿಂದ ಕಿಚಿಂತ್ನೂ ಅಲಕ್ಷ್ಯವಿರದು” ಎಂದ. ಆದರೆ, ಈ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಮಹಾಶಯನ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ವಿಫಲವಾದವು. ರಾಮಮೋಹನರ ಧೀರ ಕಾರ್ಯಾಚರಣೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಸಹಗಮನ ಪದ್ಧತಿ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು.

೧೮೧೫ ರಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನರು “ವೇದಾಂತ ಸೂತ್ರ”ವನ್ನು ಬಂಗಾಳಿಗೆ ಭಾಷಾಂತರಿಸಿದರು. ೧೮೧೬ ರಲ್ಲಿ “ವೇದಾಂತ ಸಾರ”ವನ್ನು ಬಂಗಾಳಿಗೂ “ವೇದಾಂತ”ವನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷಿಗೂ ಅನುವಾದಿಸಿದರು. ಅದೇ ವರ್ಷ “ಈಶಾ” ಮತ್ತು “ಕೇನಾ” ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಬಂಗಾಳಿ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಿಷಿಗೂ ೧೮೧೭ ರಲ್ಲಿ “ಕಥಾ” ಮತ್ತು “ಮಂಡೂಕ” ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಬಂಗಾಳಿಗೂ ಅವರಿಂದ ಪರಿವರ್ತಿತವಾದವು. ವೇದಾಂತವನ್ನೂ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳನ್ನೂ ಬಂಗಾಳಿಗೂ ಇಂಗ್ಲಿಷಿಗೂ ಭಾಷಾಂತರಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಇದೇ ಮೊದಲನೆಯದು. ೧೮೨೩ ರಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನರು “ಹಿಂದೂ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಹಕ್ಕುಗಳ ಆಕ್ರಮಣ” ಎಂಬ ಕಿರುಹೊತ್ತಗೆಯನ್ನು ಬರೆದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಅವರು ಹಿಂದೂ ಹೆಂಗಸರಿಗೆ ತಮ್ಮ ತಂದೆಯರ ಮತ್ತು ಗಂಡಂದಿರ ಆಸ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಗಳಾಗುವ ಹಕ್ಕು ಇರಬೇಕೆಂದು ಒತ್ತಾಯದಿಂದ ವಾದಿಸಿದರು. ೧೮೧೭ ರಲ್ಲಿ ಅವರು ಮೃತ್ಯುಂಜಯನ “ವಜ್ರಸೂಚಿ” ಎಂಬ ಜಾತಿಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಟೀಕಿಸುವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು.

ಕ್ರೈಸ್ತಮತ ಪ್ರಚಾರಕರೊಡನೆ ವಾಗ್ವಾದ

೧೮೨೧ ರಲ್ಲಿ “ಕಲ್ಕತ್ತಾ ಯೂನಿಟೇರಿಯನ್ ಅಸೋಷಿಯೇಷನ್” ಎಂಬ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಯಿತು. ರಾಮಮೋಹನರು ಅದರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರಾದುದು ಮಾತ್ರ ವಲ್ಲದೆ ಅದಕ್ಕೆ ಹಣಕಾಸನ್ನೂ ಒದಗಿಸಿದರು. ಸಂಸ್ಥೆಯ ಧೈಯ ಮತ್ತು ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದವರೂ ಅವರೇ. ಅವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದ ಬರಹ ಒಂದು ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ದಾಖಲೆ. ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ರಾಮಮೋಹನರು ಸೂಚಿಸಿ

ರುವ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ ಅಚ್ಚರಿಯಂಟುಮಾಡುವಷ್ಟು ಆಧುನಿಕವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಆಸಕ್ತಿಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ್ದ ರಾಮಮೋಹನರು ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಜೀವನದ ಇತರ ಪ್ರತಿಪಾದಕರನ್ನೆಕರಂತೆ ಜೀವನದ ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸಲಿಲ್ಲ. ಮನುಷ್ಯ ಜೀವನದ ಎಲ್ಲ ಮುಖಗಳ ಆಂತರಿಕ ಐಕ್ಯತೆಯನ್ನೂ ಅವರು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಮನುಷ್ಯನು ಗಳಿಸಬಹುದಾದ ಮೋಕ್ಷ ಸಮಗ್ರವಾಗಿರಬೇಕೇ ಹೊರತು ಅವನ ಬಾಳಿನ ಒಂದು ಭಾಗಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರಕೂಡದು ಎಂಬ ಸತ್ಯವನ್ನು ಅವರು ಕಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದರು.

ಸಂಘದ ಧೈಯಗಳನ್ನೂ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನೂ ವಿವರಿಸುತ್ತ ರಾಮಮೋಹನರು “ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಪ್ರಯೋಜನಗಳನ್ನು ಜನರಲ್ಲಿ ಹರಡಿ ಮೌಢ್ಯ ಮೂಢನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಮತಾಂಧತೆಯನ್ನೂ ನಾಶಮಾಡಿ ಬುದ್ಧಿಯ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ, ನೀತಿತತ್ವಗಳನ್ನು ಶುದ್ಧಗೊಳಿಸಿ ಔದಾರ್ಯ ದಯಾಪರತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸುವ ಯಾವುದೇ ಚಟುವಟಿಕೆಗಾಗಲಿ ಸಂಘದ ಆಶ್ರಯ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮದೇಶದ ಕೋಟಾಂತರ ಜನರ ಜೀವನದ ಲೌಕಿಕ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸಿ ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿರುವ ಕೈಗಾರಿಕೆ ಕುಶಲ ಕಲೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಕೊಟ್ಟು ತತ್ಪಲವಾಗಿ ಅವರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಕೌಟುಂಬಿಕ ಸೌಖ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು ತನ್ನ ನ್ಯಾಯವಾದ ಉದ್ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೆಂದು ಸಂಘದ ಸಮಿತಿ ಭಾವಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತಿಸಹಜವೂ ಸಾಮಾಜಿಕವೂ ಆದ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳ ಪೂರೈಕೆ ಮುಗಿದ ಹೊರತು ಬುದ್ಧಿ ನೀತಿ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯ ಮೇಲಾಗಲಾರ ಎಂದು ಅನುಭವವೂ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ” ಎಂದು ಬರೆದರು.

ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಳದ ಸೆರಾಂಪುರ (ಶ್ರೀರಾಮಪುರ) ಕೈಸ್ತಮತಪ್ರಚಾರಕರ ಹಿರಿಯ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿತ್ತು. ಮೊದಮೊದಲು ಬಂದ ಈ ಪ್ರಚಾರಕರಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ದೈವಭಕ್ತರೂ ಇದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರಿಗೆ (ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ರೆವೆರೆಂಡ್ ವಿಲಿಯಂ ಕ್ಯಾರಿ) ಬಂಗಾಳ ತುಂಬ ಋಣಿಯಾಗಿರಬೇಕು. ಆದರೆ ಮತಾಂತರ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲೇ ಉದ್ಯುಕ್ತರಾಗಿದ್ದ ಈ ಜನಕ್ಕೆ ಸ್ವಮತಾಭಿಮಾನದ ಕಳಂಕ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಸಹಜವೇ ಆಗಿತ್ತು. ಹಿಂದೂಮತವನ್ನು ದೂಷಿಸುವಾಗ ಅವರು ತಮ್ಮ ಪಕ್ಷಪಾತ ಮನೋಭಾವವನ್ನೂ ತಿಳಿವಿನ ಅಭಾವವನ್ನೂ ತೋರಿಸಿಕೊಂಡರು. ರಾಮಮೋಹನ “ಬ್ರಹ್ಮಸೇವಾಧಿ” ಎಂಬ ಬಂಗಾಳಿ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನೂ “ಬ್ರಾಹ್ಮನಿಕಲ್ ಮ್ಯಾಗಜಿನ್” ಎಂಬ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನೂ ಪ್ರಕಟಿಸಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂಮತದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿರುವ ದೇವರು ಒಬ್ಬನೇ, ಅವನು ಏಕಮೂರ್ತಿ, ಎಂಬ ವಾದವನ್ನೂ ವೇದಾಂತತತ್ವಗಳನ್ನೂ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತ ಸೆರಾಂಪುರದ ಮತಪ್ರಚಾರಕರ ಅಪಪ್ರಚಾರವನ್ನು ತಡೆಯತೊಡಗಿದರು.

ಕೈಸ್ತಮತದ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿತತ್ವವನ್ನು ಕುರಿತು ರಾಮಮೋಹನರು ಕಟುವಾಗಿ ಟೀಕಿಸಿದರು. ಈ ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಮತ್ತು ಅವರ ಸ್ನೇಹಿತ ರೆವೆರೆಂಡ್ ಆ್ಯಡಮ್ ಒಂದು ಪಕ್ಷವಾದರು. ಎದುರುಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ರೆವೆರೆಂಡ್ ಡಾಕ್ಟರ್ ರೈಲ್ಯಾಂಡ್, ಲೆಫ್ಟಿನೆಂಟ್ ವೈಟ್ ಮತ್ತು ಇತರರು ಇದ್ದರು. ಕೈಸ್ತಪ್ರಚಾರಕನೊಬ್ಬನು ತ್ರಿಮೂರ್ತಿತತ್ವಕ್ಕೆ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರದ

ಆಧಾರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ವಾದಿಸಿದ. ಅವನ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ರಾಮಮೋಹನರು “ಏಷ್ಯಾಟಿಕ್ ಜರ್ನಲ್” ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತಾವು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಒಂದು ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಗಳೆದರು. ಅವರ ಉತ್ತರ ಹೀಗಿತ್ತು:

“ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದ ಹಿಂದೆ ಪಾದ್ರಿಯೊಬ್ಬರು ತ್ರಿಮೂರ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿ ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಒದಗಿಸಿದರು. ತ್ರಿಕೋಣವೊಂದರಲ್ಲಿ ಮೂರು ಗೆರೆಗಳಿರುವಂತೆ ಮೂವರು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಸೇರಿ ಒಬ್ಬ ದೇವರಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದರು. ಗಣಿತದ ಸತ್ಯಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲ ಸರ್ ಐಸ್ಯಾಕ್ ನ್ಯೂಟನ್‌ಗೆ ಈ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿತ್ವ ಹೊಳೆಯದೆ ಇದ್ದುದು ಅಚ್ಚರಿಯೆ! ದೇವರಿಗೂ ತ್ರಿಕೋಣಕ್ಕೂ ಇವರು ತಂದು ಹಾಕಿರುವ ಹೋಲಿಕೆಯಿಂದ ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ರೇಖೆಗೆ ಯಾವ ರೀತಿ ನಿಜವಾದ ಅಸ್ತಿತ್ವವಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆಯೇ ದೇವರಿಗೂ ಇಲ್ಲ, ಅವನಿರುವುದು ಕೇವಲ ನಮ್ಮ ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಎಂದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

“ಎರಡನೆಯದಾಗಿ, ಈ ವಾದ ದೇವರು, ಆತನ ಮಗ, ಮತ್ತು ಹೋಲಿಫೋಸ್ಪ್ಸ್ ಎಂಬ ದೈವಸತ್ವ ಇವು ಮೂರಕ್ಕೂ ಇರುವ ಐಕ್ಯತೆಯನ್ನೇ ಅಲ್ಲಗಳೆಯುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ತ್ರಿಕೋಣದ ಮೂರು ಗೆರೆಗಳೂ ಬೇರೆಬೇರೆಯೇ-ಹೊರತು ಒಂದೇ ಅಲ್ಲ.

“ಮೂರನೆಯದಾಗಿ, “ತ್ರಿಮೂರ್ತಿ”ಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಒಂದು ಮೂರ್ತಿಯೂ ದೇವರಲ್ಲ ಎಂದಂತಾಗುತ್ತದೆ; ಏಕೆಂದರೆ ತ್ರಿಕೋಣದ ಯಾವ ಒಂದು ಗೆರೆಯನ್ನೂ “ತ್ರಿಕೋಣ”ವೆನ್ನಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

“ನಾಲ್ಕನೆಯದಾಗಿ, ಈ ವಾದ ದೇವರು “ಚತುರ್ಭುಜಾತ್ಮಕ”ನೆಂದು ವಾದಿಸುವ ಹಿಂದೂಗಳ ಪಂಗಡಕ್ಕೆ ಒಂದು ನಿರರ್ಶನವನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ದೇವರು ಆವರು ಚತುರ್ಭುಜಾತ್ಮಕತಿಯ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಬಳಸಿ ದೇವರು ನಾಲ್ಕು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಸಂಯೋಜಿತರೂಪ ಎಂದು ವಾದಿಸಬಹುದಲ್ಲ!

“ಐದನೆಯದಾಗಿ, ಹೀಗೆ ವಾದಿಸುವುದು ಹಿಂದೂಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುದೇವತಾವಾದಿಗಳಾದವರಿಗೆ ಬೆಂಬಲಕೊಟ್ಟಂತಾಗುತ್ತದೆ.”

ರಾಮಮೋಹನರಾಯ್ ಅವರು ಕ್ರೈಸ್ತಮತ ಪ್ರಚಾರಕರೊಡನೆ ತಮ್ಮ ವಾದವನ್ನು ೧೮೨೦ ರಿಂದ ೧೮೨೩ ರವರೆಗೆ ನಡೆಸಿದರು. ೧೮೨೦ ರಲ್ಲಿ ಅವರ “ದಿ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಲ್ಸ್ ಆಫ್ ಜೀಸಸ್—ದಿ ಗ್ರೈಡ್ ಟು ಪೀಸ್ ಅಂಡ್ ಹ್ಯಾಪಿನೆಸ್” (ಯೇಸುವಿನ ಬೋಧನೆಗಳು—ಶಾಂತಿಸುಖಗಳಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕ) ಎಂಬ ಕಿರುಹೊತ್ತಿಗೆ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಈ ಪುಸ್ತಕದ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನರು “ಹೊಸ ಒಡಂಬಡಿಕೆ”ಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಮತತತ್ವಗಳನ್ನು—ಎಂದರೆ, ಕುರುಡುನಂಬಿಕೆಗಳು, ಗೂಢತತ್ವಗಳು, ಪವಾಡಗಳು,—ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆದರು. ಅದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಕ್ರೈಸ್ತ ಮತ ಪ್ರಚಾರಕರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾಗಿದ್ದ ರೆವರೆಂಡ್ ದೇವಕರ್ ಸ್ಪ್ರಿಟ್ ಎಂಬುವನು ರಾಮಮೋಹನರನ್ನು “ಎಥಮಿಮ್” ಎಂದೂ “ಅನಾಗರಿಕ”ನೆಂದೂ “ಸತ್ಯಘಾತಕ”ನೆಂದೂ ಕರೆದು ನಿಂದಿಸಿದರು. ರಾಮಮೋಹನರು “ಏಸುವಿನ ಬೋಧನೆ”ಗಳಿಗೆ ಬೆಂಬಲವಾಗಿ “ಕ್ರೈಸ್ತಜನಕ್ಕೊಂದು ಮನವಿ” ಎಂಬ ಇನ್ನೊಂದು ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬರೆದು ರೆವೆ

ರೆಂಡ್ ಸ್ವಿಟ್ಟಿನ ಆಪಾದನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರಕೊಟ್ಟರು. ಡಾಕ್ಟರ್ ಜೋಷುವಾ ಮಾರ್ಷ್ ಮನ್ “ಫ್ರೆಂಡ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯಾ”ದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ದೂಷಿಸಿದ. ರಾಮಮೋಹನರು “ಕ್ರೈಸ್ತಜನಕ್ಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ಮನವಿ” ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಬರೆದು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಇದು ನಡೆದುದು ೧೮೨೧ ರಲ್ಲಿ. ಡಾ|| ಮಾರ್ಷ್ ಮನ್ ಮತ್ತು “ಫ್ರೆಂಡ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯಾ” ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನರನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ನಿಂತ. ರಾಮಮೋಹನರ “ಕ್ರೈಸ್ತ ಜನಕ್ಕೊಂದು ಅಂತಿಮ ಮನವಿ” ೧೮೨೩ ರ ಜನವರಿಯಲ್ಲಿ ಹೊರಬಿತ್ತು. “ಏಸುವಿನ ಬೋಧನೆಗಳು ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನರು ಬರೆದುದು ಹೀಗಿತ್ತು: “ ಹೊಸ ಒಡಂಬಡಿಕೆಯ ನೀತಿಬೋಧನೆಗಳಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಇತರ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿದರೆ ಅವು ವಿವಿಧ ಪಂಥಗಳ ಮತ್ತು ವಿವಿಧ ಶಕ್ತಿಗಳ ಜನರ ಮನಗಳ ಮೇಲೆ ಅಪೇಕ್ಷಣೀಯವಾದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಹೆಚ್ಚು ಎಂದು ನನಗನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಚಾರಿತ್ರಾತ್ಮಕ ಪ್ರಸಂಗಗಳ ಮತ್ತು ಇತರ ಕೆಲವು ಘಟನೆಗಳ ವರ್ಣನೆಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರ ವಿಚಾರಶೀಲರಲ್ಲೂ ಮತ್ತು ಕ್ರೈಸ್ತಮತದ ವಿರೋಧಿಗಳಲ್ಲೂ ಸಂದೇಹಗಳನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸುತ್ತವೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ಉತ್ತಮವಾಗಿರುವ ಪವಾಡಗಳು ಏಷಿಯಾದ ಜನರಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿರುವ ಕಾಲ್ಪನಿಕ ಕಥೆಗಳಷ್ಟು ಅದ್ಭುತವೂ ಆಕರ್ಷಕವೂ ಆಗಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಜನರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೆಳೆಯಲಾರವು. ಎಲ್ಲ ಮಾನವರ ಶಾಂತಿ ಸೌಹಾರ್ದಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುವ ತತ್ವಗಳಾದರೋ ತಿಳಿಗೇಡಿಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ವಕ್ರಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯದೆ ಪಂಡಿತಪಾಮರರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಮತತತ್ವ ಮತ್ತು ನೀತಿತತ್ವಗಳ ಈ ಸರಳನಿಯಮಾವಳಿ ಮಾನವರು ದೇವರ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಉನ್ನತಾದರ್ಶಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವಂತೆ ಮಾಡಿ ಅವರು ತಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಸರಿಯಾದ ದಾರಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗದಂತೆ ಅವರ ನಡತೆಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುತ್ತದೆ” ಎಂದು ಬರೆದರು.

ಸೆರಾಂಪುರದ ಕ್ರೈಸ್ತಮತ ಪ್ರಚಾರಕರ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ವೇದಾಂತವನ್ನೂ ಹಿಂದೂ ಏಕೇಶ್ವರವಾದವನ್ನೂ ದೂಷಿಸುವುದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆದಕಾರಣ ರಾಮಮೋಹನರು ೧೮೨೩ ನೆ ನವೆಂಬರಿನಲ್ಲಿ “ಬ್ರಾಹ್ಮನಿಕಲ್ ಮ್ಯಾಗಜಿನ್” ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯ ನಾಲ್ಕನೆ ಸಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಬೇಕಾಯಿತು.

ಈ ಸಂಚಿಕೆಯ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನರು “ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಗೌರವಕರವಾದ ಭಾಷಾಪ್ರಯೋಗಕೂಡದೆಂದು ನಾನು ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಮೂರನೆಯ ಸಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮನವಿಮಾಡಿದ್ದರೂ ಕ್ರೈಸ್ತಮತ ಪ್ರಚಾರಕರ ಮುದ್ರಣಾಲಯವೊಂದರಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದು ಆ ಮತದ ಪ್ರಚಾರಕರು ಹಂಚುತ್ತಿರುವ ಸಣ್ಣ ಪುಸ್ತಕವೊಂದರಲ್ಲಿ ವೈದಿಕಮತತತ್ವಗಳು ನಾಸ್ತಿಕತೆಗೆ ಪೋಷಕಗಳು ಎಂದು ನಿಂದಿಸಿ ಅವನ್ನು ನಂಬುವ ನಮ್ಮನ್ನು ಕುರಿತು ಅನ್ಯಾಯದ ದೋಷಾರೋಪಣೆ ಮಾಡಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ನನಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವೂ ಖೇದವೂ ಆಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎರಡುವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ನಾನೀಗ ಮತ್ತೆ “ಬ್ರಾಹ್ಮನಿಕಲ್ ಮ್ಯಾಗಜಿನ್” ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಿದೆ.

“ ಹಿಂದೂಧರ್ಮದ ಮೂಲತತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ಸರ್ವಮತ ಸಹಿಷ್ಣುತೆಯ

ಉದಾರಮನೋಭಾವವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ನಡೆಯುವ ನನಗೆ ಯಾವ ಪರಧರ್ಮವನ್ನೂ —ಅದರಲ್ಲೂ ಕ್ರೈಸ್ತಮತವನ್ನು—ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವ ಮನಸ್ಸಿಲ್ಲ. ಆ ಮತದ ಅನುಯಾಯಿಗಳ ಮನನೋಯಿಸಲು ನಾನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸದಿರುವುದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ದೋಷಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಬಯಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವಿವೇಕಿಗಳಾದ ಕ್ರೈಸ್ತಲೇಖಕರಿಂದ ಹಿಂದೂಧರ್ಮದ ಖಂಡನೆ ಇನ್ನೂ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಕಾರಣ ನಾನು ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಲೇಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಿದೆ. ನಮ್ಮ ಧರ್ಮಗಳ ತುಲನಾತ್ಮಕ ಪರಿಶೀಲನೆಗೆ ನಾನು ಈಗಲೂ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಒಪ್ಪುತ್ತೇನೆ. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಈ ಕ್ರೈಸ್ತಲೇಖಕರು ವಿದ್ಯಾವಂತರಿಗೂ ಸತ್ಯಾನ್ವೇಷಕರಿಗೂ ಅನುಗುಣವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಭ್ಯತೆಯಿಂದಲೂ ಹಿಡಿತದಿಂದಲೂ ಪದಪ್ರಯೋಗಮಾಡಿ ಚರ್ಚೆ ನಡೆಸುವುದನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸಬೇಕು.”

ತ್ರಿಮೂರ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಕುರಿತು ರಾಮಮೋಹನರು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯಬಲ್ಲ ಶಕ್ತಿಯುತವಾದ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಕೊಡಲು ಅಸಮರ್ಥನಾಗಿದ್ದ ಡಾ|| ಮಾರ್ಷಮನ್ ಹಿಂದೂಮತವನ್ನು ಅಸಭ್ಯರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೀಯಾಳಿಸತೊಡಗಿದ. ಹಿಂದೂಮತ “ಅಬದ್ಧಗಳ ಪಿತಾಮಹ”ನಿಂದ ಸಂಜನಿತವಾದುದೆಂಬುದು ಅವನ ವಾದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು. ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ ರಾಮಮೋಹನರು ಹೇಳಿದ ಮಾತಿದು: “ನಾವು ತೊಡಗಿರುವುದು ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಗಂಭೀರವಾದ ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲಿ. ಪರಸ್ಪರ ದೂಷಣೆ ದುರ್ಭಾಷಾಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ನಾವು ನೆನೆಪಿನಲ್ಲಿಟ್ಟಿರಬೇಕು.” ರಾಮಮೋಹನರಿಗೂ ಕ್ರೈಸ್ತಮತ ಪ್ರಚಾರಕರಿಗೂ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಈ ವಾದವಿವಾದವನ್ನು ಕುರಿತು “ಇಂಡಿಯಾ ಗೆಜೆಟ್” ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕ “ಇದು ರಾಮಮೋಹನರ ತೀಕ್ಷ್ಣ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನೂ ಅವರ ಆಲೋಚನೆಗಳ ತರ್ಕಶುದ್ಧತೆಯನ್ನೂ ಅಸದೃಶವಾದ ಸಹನೆಯನ್ನೂ ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿತು” ಎಂದು ಬರೆದ.

ತಾವು ಭಾಗವಹಿಸಿದ ಚರ್ಚೆಗಳೆಲ್ಲಾ ರಾಮಮೋಹನರು ಇದೇ ತೆರನಾದ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟದ ಸಭ್ಯತೆಯನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದರು. ಗಾಂಭೀರ್ಯವನ್ನೂ ವಿನಯವನ್ನೂ ಯಾವಾಗಲೂ ಬಿಡದಿದ್ದರಿಂದ ವಿಶಾಲಮನಸ್ಕರಾಗಿ ಉದಾರಿಗಳಾಗಿ ತಮ್ಮ ಎದುರಾಳಿಗೆ ಸಲ್ಲಬೇಕಾದ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಅವರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ವಿರೋಧಪಕ್ಷದವರು ತಮ್ಮನ್ನು ಸಿಕ್ಕಿದಹಾಗೆ ಬೈದರೂ ಅವರೆಂದೂ ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲಿನ ಹತೋಟಿಯನ್ನಾಗಲಿ ತಾಳ್ಮೆಯನ್ನಾಗಲಿ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೂ ಕ್ರೈಸ್ತಪಾದ್ರಿಗಳಿಗೂ ಉಗ್ರಪಂಥದ ಹಿಂದೂಮತ ಪ್ರತಿಪಾದಕರಿಗೂ ಇದ್ದ ತಾರತಮ್ಯವೇ ಇದು. ಅವರು ಆಡಿದ ಪ್ರತಿಮಾತೂ ಬರೆದ ಪ್ರತಿಪದವೂ ಅವರ ಸರ್ವಮತ ಸಹಿಷ್ಣುತೆಯನ್ನೂ ಉದಾರಮನಸ್ಸನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ರಾಮಮೋಹನರ ಇನ್ನೊಂದು ಗುಣ ಅವರ ಸಂಪೂರ್ಣ ಸತ್ಯಸಂಧತೆ. ಒಂದು ಸಾರಿ ಕ್ರೈಸ್ತಪಾದ್ರಿಗಳೊಡನೆ ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಾಗ ಬೈಬಲನ್ನು ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಓದದೆ ಅದನ್ನು ಕುರಿತು ಚರ್ಚೆನಡೆಸಲು ಅವರಿಗಿದ್ದ ಹಕ್ಕನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಟೀಕೆ ನ್ಯಾಯವಾದುದೆಂದು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡ ರಾಮಮೋಹನರು ಲ್ಯಾಟಿನ್, ಗ್ರೀಕ್ ಮತ್ತು

ಹೀಬ್ರೂ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಕಲಿಯಲಾರಂಭಿಸಿ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳಕಾಲ ಆ ಪಾದ್ರಿಗಳೊಡನೆ ವಾದವಿವಾದಗಳನ್ನೇ ನಿಲ್ಲಿಸಿದರು. “ಎರಡು ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ನಾನೀಗ ಮತ್ತೆ ‘ಬ್ರಾಹ್ಮನಿಕಲ್ ಮ್ಯಾಗಜಿನ್’ ಪತ್ರಿಕೆಯ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ” —ಎಂಬ ಅವರ ಮಾತು ಇದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ರಾಮಮೋಹನರು ಆರಂಭಿಸಿದ ನವೋದಯದ ಫಲಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ರಾಖಲದಾಸ ಹಲ್ದಾರ್ ಎಂಬುವನು ತನ್ನ “ಇಂಡಿಯನ್ ಡೈರಿ” ಯಲ್ಲಿ ೧೮೫೨ ನೆ ಜೂಲೈ ೧೯ ರಂದು “ಈ ದಿವಸ ನಾನೊಬ್ಬ ಯಹೂದ್ಯನೊಡನೆ ಮಾತಾಡುತ್ತಿದ್ದೆ. ರಾಮಮೋಹನರು ತಾವು ಬೈಬಲನ್ನು ಮೂಲದಲ್ಲೇ ಓದಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಹೀಬ್ರೂಭಾಷೆಯನ್ನು ಕಲಿಯಲು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿ ಕೊಂಡಿದ್ದ ಗುರು ತನ್ನ ಸೋದರಮಾವನೆಂದು ಅವನು ಹೇಳಿದ” ಎಂದು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. “ಬ್ರಾಹ್ಮನಿಕಲ್ ಮ್ಯಾಗಜಿನ್” ನ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನರು ತಾವು ಶಿವಪ್ರಸಾದ ಶರ್ಮ ಎಂಬ ಹೆಸರಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬರೆದ “ಹಿಂದೂ ಮತದವನೊಬ್ಬ ಕ್ರೈಸ್ತಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಲು ಕಾರಣಗಳು” ಎಂಬ ಲೇಖನವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದರು. ಈ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಅವರು ಕ್ರೈಸ್ತರು ತಮ್ಮ ಮತದ ಮುಖ್ಯಾಂಶಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುವ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿತ್ವ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಸ್ತನ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿರುವ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಿ ಅವೆರಡೂ ಹೇಗೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲು ಅರ್ಹವಲ್ಲವೆಂದು ತೋರಿಸಿದರು. ಎಂದಿ ನಂತೆಯೇ ತರ್ಕಶುದ್ಧತೆ, ವಿಶ್ಲೇಷಣ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಮತ್ತು ವಿಚಾರಮಂಥನಗಳು ಅವರ ವಾದದ ಪ್ರಧಾನಲಕ್ಷಣಗಳಾಗಿದ್ದವು.

ಕ್ರೈಸ್ತಮತ ಪ್ರಚಾರಕರು ವೇದಾಂತದ ಮೇಲೆ ಮಾಡಿದ ಕೇಳು ಹಾಸ್ಯದ ದಾಳಿಯಿಂದ ಅದನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿ, ತ್ರಿಮೂರ್ತಿತ್ವ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಸ್ತನ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತ ರಾಮಮೋಹನರು ತಮ್ಮ “ದಿ ಪ್ರಿನ್ಸಿಪಲ್ಸ್ ಆಫ್ ಜೀಸಸ್—ದಿ ಗೈಡ್ ಟು ಫೀಸ್ ಅಂಡ್ ಹ್ಯಾಪಿನೆಸ್” ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ “ಈ ಕಾರಣಗಳಿಗಾಗಿ ನಾನು ಈ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸಲು ಇಷ್ಟಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ಸದ್ಯಕ್ಕೆ ಕ್ರಿಸ್ತನ ವಾಣಿಯನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೂ ಬಂಗಾಳಿಗೂ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ ಅದನ್ನು ನನ್ನ ಸಹಮಾನವರೆದುರು ಇಡುವುದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಗಮನಕೊಡುತ್ತೇನೆ” ಎಂದು ಬರೆದರು.

ಕ್ರೈಸ್ತ ಪ್ರಚಾರಕರೊಡನೆ ರಾಮಮೋಹನರು ನಡೆಸಿದ ವಾದವಿವಾದಗಳು ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾದ ಒಂದು ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಫಲಕೊಟ್ಟವು. ಏಕಮೂರ್ತಿವಾದದ ಪರವಾಗಿ ಯೂ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿತ್ವದ ವಿರೋಧವಾಗಿಯೂ ರಾಮಮೋಹನರು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಸತ್ಯವಾಗಿದ್ದುವೆಂಬುದನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮನಗಂಡ ಬ್ಯಾಪ್ಟಿಸ್ಟ್ ಮತಪ್ರಚಾರಕ ರೆವರೆಂಡ್ ವಿಲಿಯಮ್ ಆಡಮ್ ಬಹಿರಂಗವಾಗಿಯೇ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ ಏಕಮೂರ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಕ್ರೈಸ್ತಮತವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡ. ಇದು ಕಲ್ಕತ್ತಾನಗರದ ಐರೋಪ್ಯವರ್ಗದಲ್ಲಿ ತೀವ್ರ ಅಸಮಾಧಾನಕ್ಕೆ ಎಡೆಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿತು. ವಿರೋಧ ಪಂಗಡದವರು ರೆವರೆಂಡ್ ಆಡಮನನ್ನು ‘ಪತನ ಹೊಂದಿದ ಎರಡನೆ ಆಡಮ್’ ಎಂದು ಕರೆದು ಹೀಯಾಳಿಸಿದರು. ಅವರ ಕೋಪ

ಎಷ್ಟು ವಂಟಿನದಾಗಿ ದ್ವಿತೆಂದರೆ ಕಲ್ಕತ್ತಾದ ಅಂದಿನ ಬಿಷಪ್ ಅವನನ್ನು ಧರ್ಮದ್ರೋಹದ ಅಪರಾಧಕ್ಕಾಗಿ ದೇಶದಿಂದಲೇ ಹೊರಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿಬಿಡುವಂತೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಆಲೋಚಿಸಿದ. ಆದರೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರಮನೋಭಾವವುಳ್ಳವರಿಗೆ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆ ಸಜೀವದಹನ ಮೊದಲಾದ ಶಿಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ಕಾಲ ಆಗಿಹೋಯಿತೆಂದು ಸರ್ಕಾರಿ ವಕೀಲರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿದುಬಂದಿತು.

ಕ್ರೈಸ್ತಮತದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದ ಅಂಧಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಏಸುಕ್ರಿಸ್ತನ ಬೋಧನೆಗಳನ್ನು ರಾಮಮೋಹನರು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೆರಾಮರದ ಮತಪ್ರಚಾರಕರು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದ್ದ “ಫ್ರೆಂಡ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯಾ” (‘ಭಾರತಮಿತ್ರ’) ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಸಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಯಾರೋ “ಕ್ರೈಸ್ತಪ್ರಚಾರಕ” ಬರೆದ ಲೇಖನವೊಂದು ಅಚ್ಚಾಯಿತು. ಅದರ ಧ್ವನಿ ಕ್ರೈಸ್ತರು ತೋರಿಸಬಾರದಂಥ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಷಪೂರಿತವಾಗಿತ್ತು. ಈ ಅನುಚಿತವಾದ ಕ್ರೋಧ ಮತ್ತು ದ್ವೇಷಗಳ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ ೧೮೨೦ ರಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನರು “ಯೇಸುವಿನ ಬೋಧನೆಗಳು” ಎಂಬ ಪುಸ್ತಕದ ಪರಿವಾಗಿ “ಕ್ರೈಸ್ತ ಜನರಿಗೊಂದು ಮನವಿ” ಎಂಬ ಕಿರುಹೊತ್ತಗೆಯನ್ನು ಬರೆದರು. ಅದು ವಿಚಾರಪೂರ್ಣತೆಗೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮದೃಷ್ಟಿಗೂ ಗಾಂಭೀರ್ಯಕ್ಕೂ ಮಾದರಿಯಾಗಿದೆ. ಅವರ ಉತ್ತರದ ಒಂದು ಭಾಗ ಹೀಗಿತ್ತು:

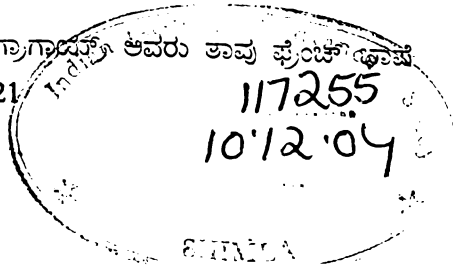
“ ‘ದಿ ಫ್ರೆಂಡ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯಾ’ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಸಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಓದಿದಾಗ ‘ಏಸುವಿನ ಬೋಧನೆಗಳು’ ಎಂಬ ಇತ್ತೀಚಿನ ಪ್ರಕಟನೆಯೊಂದನ್ನು ಕುರಿತು ‘ಕ್ರೈಸ್ತಮತ ಪ್ರಚಾರಕ’ರೊಬ್ಬರು ಬರೆದಿದ್ದ ಕೆಲವು ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನೂ ಅದೇ ವಿಷಯವಾಗಿ ಆ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕರು ಬರೆದಿದ್ದ ಅದೇ ತೆರದ ಕೆಲವು ಮಾತುಗಳನ್ನೂ ಓದಿನನಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವೂ ನಿರಾಸೆಯೂ ಉಂಟಾದವು. ಅವರು ಆ ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಎತ್ತಿರುವ ಆಕ್ಷೇಪಣೆಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸುವ ಮೊದಲು ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕರು ಆ ಸಂಕಲನವನ್ನು ಕುರಿತು ಆಕ್ಷೇಪಣೆಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿರುವ ರೀತಿ ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಸಭ್ಯತೆಗೂ ಎಷ್ಟು ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಸಾರ್ವಜನಿಕರ ಗಮನಕ್ಕೆ ತರಲು ಬಯಸುತ್ತೇನೆ. ಆ ಕೃತಿಯ ಸಂಗ್ರಾಹಕನನ್ನು ಅವರು ‘ವಿಧರ್ಮಿ’ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ವರ್ತನೆಯೆಂದು ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಈ ಮಾತನ್ನು ಬಳಸುವುದರಿಂದ ಅವರು ಕ್ರೈಸ್ತಧರ್ಮದ ಮೂಲತತ್ವಗಳಾದ ಸತ್ಯ, ಔದಾರ್ಯ, ಮನೋವೈಶಾಲ್ಯಗಳಿಗೆ ಭಂಗತಂದಿದ್ದಾರೆ. ‘ಹೊಸ ಒಡಂಬಡಿಕೆ’ಯಿಂದ ನೀತಿತತ್ವಗಳನ್ನು ‘ಸಂಖ್ಯಾಂತಿಗಳಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿನಿ’ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿರುವುದು, ‘ಏಸುವಿನ ಬೋಧನೆಗಳನ್ನು ನೀತಿಧರ್ಮಗಳ ಸೂತ್ರಗಳೆಂದು ಕರೆದಿರುವುದು, ದೇವರು ವಿಶ್ವದ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನೂ ರಕ್ಷಕನೂ ಎಂದು ನಂಬಿರುವುದು, ಆ ಬೋಧನೆಗಳು ಮಾನವ ಕುಲಕ್ಕೆ ಅದರ ಕರ್ತವ್ಯಪರಿಪಾಲನೆಯ ದಾರಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಡುವವೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವುದು—ಇವೆಲ್ಲ ಸಂಗ್ರಾಹಕನ ಧರ್ಮಶೂನ್ಯತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆಂದು ಆ ಲೇಖಕನಾಗಲಿ ಸಂಪಾದಕನಾಗಲಿ ತೀರ್ಮಾನಿಸಿರುವುದು ಸಮಂಜಸವಲ್ಲವೆಂದು ನಾನು ಭಾವಿಸುತ್ತೇನೆ.”

ಕೈಸ್ತಪ್ರಚಾರಕರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನರು ಎಸಗಿದ್ದ 'ಪಾಪಕಾರ್ಯ' ವೆಂದರೆ ಅವರು 'ಹೊಸ ಒಡಂಬಡಿಕೆ'ಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ವಿಚಾರಶೂನ್ಯವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಕ್ರಿಸ್ತನ ನೀತಿಬೋಧನೆಗಳಿಂದ ಬೇರೆಮಾಡಿ ಕ್ರಿಸ್ತನ ಬೋಧನೆಗಳು ಸರ್ವಜನಾದರಣೀಯವೆಂದೂ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಕ್ರೈಸ್ತಮತದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿದ್ದ ಕುರುಡು ನಂಬಿಕೆಗಳೂ ಪದ್ಧತಿಗಳೂ ಕ್ರಿಸ್ತನ ಆ ಮಹತ್ವದ ಬೋಧನೆಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಪುರಸ್ಕರಿಸಲು ಅಡ್ಡಿಗಳಾಗಿದ್ದವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ಅವರಿಂದ ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಹಾನಿಯುಂಟಾಗಿತ್ತೆಂದು ಕೈಸ್ತಪ್ರಚಾರಕರು ಆಪಾದಿಸಿದರು.

ರಾಮಮೋಹನರು ತಮ್ಮ ಮನವಿಯನ್ನು ಮುಕ್ತಾಯ ಮಾಡಿದರೀತಿ ಗಣನೀಯವಾಗಿತ್ತು: "ದೇವರು ಮತ್ತು ಧರ್ಮ ಜನರಲ್ಲಿರುವ ಪರಸ್ಪರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಭೇದಗಳನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ ಮಾನವಕುಲದ ಶಾಂತಿಗೂ ಐಕ್ಯತೆಗೂ ಸಾಧನವಾಗುವ ಹಾಗೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲಿ." ವಿಶ್ವಧರ್ಮವೊಂದರ ಬೀಜ ಈ ಮಾತಿನಲ್ಲಿದೆಯೆಂಬುದು ಸುಸ್ಪಷ್ಟ. ರಾಮಮೋಹನರು ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವಾದ, ತ್ರಿಮೂರ್ತಿತತ್ವಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗೈದಿದ್ದ ರೀತಿ ಕ್ರೈಸ್ತಮತದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗಿದ್ದ ಆಳವಾದ ಪರಿಶ್ರಮವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ತಿಳಿವಿನಿಂದ ಸುಸಜ್ಜಿತರಾಗಿದ್ದ ಅವರು ಕ್ರೈಸ್ತಮತಪ್ರಚಾರಕರು ಸಂಕುಚಿತ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ದುರುದ್ದೇಶದಿಂದಲೂ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ವೇದಾಂತದ ಖಂಡನೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿ ನಿಂತು ಹೋರಾಡಿದರು.

ಭಾರತದಲ್ಲಿದ್ದ ಕ್ರೈಸ್ತಮತ ಪ್ರಚಾರಕರು ಅನಾಗರಿಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನರನ್ನು ಖಂಡಿಸಿದರೂ ಅವರ ಬರಹಗಳು ಯೂರೋಪ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕಾಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಸಾಹ ಪೂರಿತವಾದ ಸ್ವಾಗತವನ್ನು ಪಡೆದವು. ವೇದಾಂತವನ್ನು ಕುರಿತು ಅವರು ಬರೆದ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ಕೃತಿ ಪ್ರಕಟವಾದುದು ೧೮೧೬ರಲ್ಲಿ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲೂ ಯೂರೋಪಿನ ಇತರ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಅದರ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಪ್ರಶಂಸಾತ್ಮಕ ವಿಮರ್ಶೆಗಳು ಬಂದವು. "ದಿ ಮಂತ್ರಿ ರಿಪಾಜಿಟರಿ ಆಫ್ ಥಿಯಾಲಜಿ ಅಂಡ್ ಜನರಲ್ ಲಿಟರೇಚರ್" ("ದೇವತಾಶಾಸ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯದ ಮಾಸಿಕಭಂಡಾರ") ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆ ವೇದಾಂತದ ಮೇಲೆ ರಾಮಮೋಹನರು ಬರೆದಿದ್ದ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ದೀರ್ಘವಾಗಿ ವಿಮರ್ಶಿಸಿ, ಇತರ ವಿಷಯಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಓರೆಗೆ ಬರೆದಿತ್ತು: "ಹಿಂದೂ ದೇವಾಸ್ತಿತ್ವವಾದಿಯೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೂ ಆದ ರಾಮಮೋಹನ ರಾಯ್ ಈ ವರ್ಷ ಕಲ್ಕತ್ತಾ ನಗರದಲ್ಲಿ "ವೇದಾಂತದ ಸಂಕಲನ" ಎಂಬ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಪ್ರಸ್ತುತವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದು ವೇದಗಳಿಂದ ಆಯ್ದ ಹಲವು ಬಹು ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾಕೃತ ಮತಧರ್ಮದ ಮೂಲತತ್ವಗಳು ಗಂಭೀರವಾದ ವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಕೀಳುದೇವತೆಗಳ ಪೂಜೆ, ಕರ್ಮಗಳ ಮತ್ತು ಋತುಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ಆಚರಣೆ, ಆಹಾರಪಾನೀಯಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದಗಣನೆ—ಇವೆಲ್ಲಾ ದೋಷಯುಕ್ತವಾದ ಮತದ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಒತ್ತಾಸೆಕೊಡುತ್ತವೆ. ದೇವರನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡು ಪ್ರೀತಿಸುವವರು ಇವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡಬಹುದು."

ಬ್ಲಾಯ್ಸ್ ನಗರದ ಬಿಷಪ್ ಆ್ಯಬಿ ಗ್ರಾಂಗ್ರಾಂಡ್ ಅವರು ತಾವು ಪ್ರೆಂಚ್ ಥಾಟ್

ಯಲ್ಲಿ ಕಿರುಹೊತ್ತಿಗೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನರನ್ನು ಕುರಿತು ಹೀಗೆ ಬರೆದರು: “ ಅವರು ತನ್ನ ದೇವಾಸ್ತಿತ್ವವಾದವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಆರುತಿಂಗಳಿಗೊಮ್ಮೆ ಬಂಗಾಳಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲೂ ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲೂ ಸಣ್ಣ ಗ್ರಂಥವೊಂದನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಾರೆ. ಚರ್ಚೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವುದೆಂದರೆ ಅವರಿಗೆ ತುಂಬಾ ಸಂತೋಷ. ತತ್ವಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಪಾಂಡಿತ್ಯಕ್ಕೂ ಅವರಲ್ಲಿ ಕೊರತೆಯಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಅವರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಿರುವುದು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅವರು ಕೊಡುವ ತರ್ಕಬದ್ಧವಾದ ವಾದಸರಣಿ ಯಲ್ಲಿ. ಹಿಂದೂಗಳ ಪಾಂಡಿತ್ಯಪೂರ್ಣವಾದ ತತ್ವಚಿಂತನೆಗೆ ಸಮನಾದುದು ಇನ್ನು ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಅವರ ಖಚಿತಾಭಿಪ್ರಾಯ.”

ರಾಮಮೋಹನರು ೧೮೨೪ ರ ಜೂನ್ ನಾಲ್ಕನೇ ತಾರೀಖು ಲಂಡನ್ನಿನ ಡಾಕ್ಟರ್ ಟಿ ರೀಸ್‌ರವರಿಗೆ ಬರೆದ ಪತ್ರವೊಂದರಲ್ಲಿ ಈ ಮಾತುಗಳಿವೆ; “ ಪೂಜ್ಯರೆ, ನೀವು ಕಳೆದ ಜೂನ್ ಹದಿನಾರನೆಯ ತಾರೀಖಿನಂದು ಬರೆದ ಕಾಗದವೂ ಅದರೊಡನೆ ಕಳುಹಿಸಿದ ಪುಸ್ತಕಗಳ ಕಟ್ಟು ತಲಪಿದವು. ಅವನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ನಿಮಗೆ ವಿಶೇಷ ಕೃತಜ್ಞನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಸಮಿತಿಯವರು ನನ್ನ ‘ಏಸುವಿನ ಬೋಧನೆಗಳು’ ಎಂಬ ಸಂಕಲನದ ಪುನರ್ಮುದ್ರಣವನ್ನೂ ಅದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿ ನಾನು ಬರೆದ ಎರಡು ಮನವಿಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಕಟಿಸಿ ನನ್ನನ್ನು ಗೌರವಿಸಿರುವುದು ನನಗೆ ಹೆಮ್ಮೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದೆ. ಇಷ್ಟು ಗಣನೀಯವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ನನ್ನ ಕೃತಜ್ಞತೆ ಗಳನ್ನು ಸಮಿತಿಯ ಸದಸ್ಯರಿಗೆ ತಿಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಕೋರುತ್ತೇನೆ. ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಅಮೆರಿಕಾಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಕ್ರಿಸ್ತನ ಮೂಲತಃ ಶುದ್ಧವೂ ಸರಳವೂ ಅನುಷ್ಠಾನಸುಲಭವೂ ಆದ ಮತವನ್ನು ರೋಮನ್ ಪ್ರಭುತ್ವದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕ್ರಮೇಣ ಹಬ್ಬಿದ ಧರ್ಮವಿರುದ್ಧವೂ ವಿಚಾರಶೂನ್ಯವೂ ಆದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಂದ ಬೇರ್ಪಡಿಸುವ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟೊಂದು ಜನ ಸತ್ಯಪ್ರೇಮಿಗಳು ಉದ್ಯುಕ್ತರಾಗಿರುವುದನ್ನು ನೆನಸಿಕೊಂಡಾಗ ನನಗಾಗುವ ಸಂತೋಷ ವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಲು ನನಗೆ ಮಾತು ಸಾಲದು. ಅವರ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ಲಭಿಸುವ ಯಶಸ್ಸು ಮತಸುಧಾರಣೆಯ ಶಂಕುಸ್ಥಾಪನೆಗೈದು, ದೇವರ ಪ್ರಭುತ್ವಕ್ಕೂ ಮನುಷ್ಯಕೃತ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಗಳಿಗೂ ಇರುವ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನೂ ಬಾಹ್ಯಾಚರಣೆಗಳಿಗೂ ನಿಜವಾದ ಧರ್ಮಕ್ಕೂ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನೂ ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಜಗತ್ತು ತಮಗೆ ಋಣಿಯಾಗುವಹಾಗೆ ಮಾಡಿರುವ ಲೂಥರ್ ಮತ್ತು ಇತರರ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ದೊರೆತಷ್ಟೇ ಆಗಲಿ ಎಂದು ಹೃತ್ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇನೆ.”

ಕ್ರೈಸ್ತಮತವನ್ನೂ ವೇದಾಂತವನ್ನೂ ಕುರಿತು ರಾಮಮೋಹನರು ಬರೆದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಅಮೆರಿಕೆಗೂ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಧೋರೊ ಮತ್ತು ಆತೀಂದ್ರಿಯತ್ವವಾದಿಗಳ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ವಿಶೇಷ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಬೀರಿದವು. ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ “ರಾಯ್ ವಿಚಾರಪಂಥ” ಪ್ರವರ್ಧಮಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಮಾನ್ಯೂರ್ ಡೇನಿಯಲ್ ಕಾನ್ಟೆ. ೧೮೯೪ ರಲ್ಲಿ “ಓಪನ್ ಕೋರ್ಟ್” ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಬರೆದ: “ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಂಡ್ ಫಾರಿನ್ ಯೂನಿಟೇರಿಯನ್ ಸೊಸೈಟಿ” (“ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಮತ್ತು ವಿದೇಶೀಯ ಏಕಮೂರ್ತಿವಾದ ಸಂಸ್ಥೆ”)ಯ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಕಾರಣರಾದವರು ರಾಮ

ಮೋಹನರಾಯ್. ಆ ಹಿಂದೂ ಬೋಧಕರ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಕೆಲವರು ಬೇರೆಬೇರೆ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಸ್ತಿಕತೆಯನ್ನು ಹರಡಲು ಚಳುವಳಿಗಳನ್ನಾರಂಭಿಸಿದರು. ಮದರಾಸಿನವರು ಮಿಸ್ಸರ್ ಫಾಕ್ಸ್‌ರೊಡನೆ ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರ ನಡೆಸಿದರು. ೧೮೨೦ ನೆ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರಿನಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್‌ಕೋರ್ಟು ಮದರಾಸಿನ ಸ್ಥಳೀಯ ಏಕಮೂರ್ತಿವಾದಿಗಳಿಗೆ ಐದು ಗಿನಿಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿತು. ೧೮೨೪ ರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಕತ್ತದಲ್ಲಿ ಆಂಗ್ಲೋ-ಇಂಡಿಯನ್ ಏಕಮೂರ್ತಿವಾದಿಗಳ ಪೂಜಾಮಂದಿರದ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಇಪ್ಪತ್ತು ಪೌಂಡುಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾಯಿತು. ಈ ಸಂಗತಿಗಳೂ ರಾಮಮೋಹನರು ಅನುವಾದಿಸಿದ ಹಿಂದೂಧಾರ್ಮಿಕ ಕವಿತೆಗಳೂ ಮಿ. ಫಾಕ್ಸ್‌ನಲ್ಲಿ ಏಕಮೂರ್ತಿವಾದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಐಕ್ಯತಾಮನೋಭಾವವನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸಿದವು. ಧಾರ್ಮಿಕ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಹಿಂದೂವಿಗೆ ಸಮನಾದವರು ಕ್ರೈಸ್ತ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಪೌರ್ವಾತ್ಯ ವಿಚಾರ ಜಗತ್ತು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ವಿಚಾರ ಜಗತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಬೀರಲು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದು ಅವರಿಂದಲೇ. ೧೮೩೧ ನೆ ಮೇ ೨೫ ರಂದು ಏಕಮೂರ್ತಿವಾದ ಸಂಸ್ಥೆ ಸೌತ್‌ಪ್ಲೇಸ್ ಚಾಪೆಲ್ ಪೂಜಾಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಆರನೆಯ ವಾರ್ಷಿಕೋತ್ಸವವನ್ನು ಆಚರಿಸಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಹಾಜರಿರಲು ರಾಮ ಮೋಹನ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದರು. ಫ್ರಾನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಟ್ರಾನ್ಸಿಲ್ವೇನಿಯಾ ಗಳಿಂದಲೂ ಏಕಮೂರ್ತಿವಾದಿಗಳು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ಹಾರ್ವರ್ಡ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಡಾಕ್ಟರ್ ಕರ್ಕೊಲ್ಯಾಂಡರೂ ಇದ್ದರು. ರಾಮಮೋಹನರು ಸಣ್ಣದಾದರೂ ಉತ್ಸಾಹಪೂರಿತವಾದ ಭಾಷಣ ಮಾಡಿ ತಮ್ಮ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಒಳರ್ಪಣೆಯಿಂದ ನೆರೆದಿದ್ದವರೆಲ್ಲರ ಮೆಚ್ಚಿಕೆಯನ್ನೂ ಗಳಿಸಿದರು.”

ರಾಮಮೋಹನರು ಕ್ರೈಸ್ತಮತದ ದೋಷಗಳನ್ನು ಖಂಡಿಸಿದಷ್ಟೇ ತೀಕ್ಷ್ಣವಾಗಿ ಹಿಂದೂಗಳ ಧಾರ್ಮಿಕಭಾವಗಳನ್ನು ಮುಸುಕಿಡ್ಡ ಕುರುಡು ನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಆರಾಧನಾ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನೂ ಖಂಡಿಸಿದರೆಂಬುದನ್ನು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಡಬೇಕು. ಕ್ರೈಸ್ತಪ್ರಚಾರಕರ ದಾಳಿಯಿಂದ ವೇದಾಂತವನ್ನೂ ಹಿಂದೂಮತವನ್ನೂ ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಅವರು ಆ ಮತದಲ್ಲಿ ಮನೆಮಾಡಿದ್ದ ಎಲ್ಲಾ ಮೂಢನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನೂ ಅಡ್ಡದಾರಿಗಳನ್ನೂ ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯಲಿಲ್ಲ. ಸತ್ಯಾನ್ವೇಷಕನಿಗೆ ಉಚಿತವಲ್ಲದ್ದೂ ಪಕ್ಷವರ್ತಿಗಳಾದವರು ಧಾರ್ಮಿಕವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸುವ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುವೇಳೆ ಕಂಡುಬರುವುದೂ ಆದ ಈ ದುಷ್ಟವೃತ್ತಿ ಅವರಲ್ಲಿ ಎಂದೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೂಗಳ ಅತ್ಯುಪಾದೇಯವಾದ ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಚಾರಗಳಿಗೆ ಕಳಂಕಪ್ರಾಯವಾಗಿದ್ದ ಮೂಢನಂಬಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಆಚಾರಗಳನ್ನೂ ಅವರು ತಮಗೆ ಸಹಜವಾಗಿದ್ದ ಆತ್ಮಸಂಯಮ ಮತ್ತು ಗಾಂಭೀರ್ಯಗಳನ್ನು ಬಿಡದೆ ಬಲವಾಗಿಯೇ ಟೀಕಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪಕ್ಷಾಭಿಮಾನದಿಂದ ತಪ್ಪನ್ನು ಹೊಗಳುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಅವರು ಎಂದೂ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ.

ರಾಮಮೋಹನರು ವಿಶ್ವಧರ್ಮವನ್ನು ಅರಸುತ್ತಿದ್ದವರು. ಜಗತ್ತಿನ ನಾಲ್ಕು ಹಿರಿಯ ಧರ್ಮಗಳಾದ ಹಿಂದೂಧರ್ಮ, ಇಸ್ಲಾಂ, ಬೌದ್ಧಮತ ಮತ್ತು ಕ್ರೈಸ್ತಮತಗಳ ತುಲನಾತ್ಮಕ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಿದವರಲ್ಲಿ ಅವರೇ ಮೊದಲಿಗರು, ಆ ಧರ್ಮಗಳ ಮೂಲತತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದ್ದ ಏಕತೆಯನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಅವರು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು.

ಜಗತ್ತಿನ ಮತಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಅವರ ದೃಷ್ಟಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂಬುದಾಗಿತ್ತು. ನಮ್ಮ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವಿವಿಧಮತಗಳ ತುಲನಾತ್ಮಕ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದವರು ಅವರೇ ಎಂದು ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಮೋನಿಯರ್ ವಿಲಿಯಮ್ಸ್ ರವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಪೂರ್ವಪಶ್ಚಿಮಗಳ ಸಮೀಕರಣಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೂ ರಾಮ ಮೋಹನರೆಂದು ಮ್ಯಾಕ್ಸ್ ಮುಲ್ಲರ್ ಭಾವಿಸಿದ್ದರು. ಎಲ್ಲ ಮತಗಳಿಗೂ ಒಂದು ಸಮರಸತೆಯ ಸಂಬಂಧವನ್ನುಂಟುಮಾಡಲು ಸುಧಾರಣೆ ಆಗತಕ್ಕವೆಂಬುದನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ ರಾಮಮೋಹನರ ಆಲೋಚನೆಗಳ ಮತ್ತು ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಈ ಮುಖವನ್ನು ಪೂರ್ಣಾಧಿಕಾರದಿಂದ ವಿವರಿಸಿರುವ ಡಾಕ್ಟರ್ ಬ್ರಜೇಂದ್ರನಾಥಸೀಲ್ ರವರು ರಾಮಮೋಹನರು ಹೇಗೆ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಆಧುನಿಕ ಭಾರತದ ಪೂರ್ವಗಾಮಿಗಳೂ ಜನಕರೂ ಆಗಿದ್ದರೆಂದು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಕಲ್ಕತ್ತಾದಲ್ಲಿ ಅವರ ಗೆಳೆಯನೂ ಸಹಕಾರ್ಯಕರ್ತನೂ ಆಗಿದ್ದ ರೆವರೆಂಡ್ ವಿಲಿಯಮ್ ಆಡಮ್ ಅವರನ್ನು ಪ್ರಶಂಸಿಸುತ್ತ ನುಡಿದಿರುವ ಮಾತು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ: “ ಇದ್ದರೆ ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿರಬೇಕು; ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇರಲೇಬಾರದು ಎಂಬುದು ಅವರ ಆಶಯವಾಗಿತ್ತು. ಅವರಿಗೆ ಬೇಕಾಗಿದ್ದುದು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ವಾತಾವರಣ. ಆಗಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಅಂಥ ವಾತಾವರಣ ಲಭಿಸದಿದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಅದನ್ನು ತಾವೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. “ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸೇ ನನ್ನ ರಾಜ್ಯ ” ಎಂಬ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕವಿಯ ಮಾತು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವಂತಿತ್ತು. ಈ ಸ್ವತಂತ್ರರಾಜ್ಯದಿಂದ ಅವರು ಸನ್ನಿವೇಶದ ಆವಶ್ಯಕತೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ತಮ್ಮನ್ನು ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದುರೀತಿ ಆವರಿಸಿದ್ದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದರು. ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಅವರು ಯಾವ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಫಲವಾಗಿ ತಮಗೆ ನ್ಯಾಯಸಮ್ಮತವಲ್ಲದ ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಸವಲತ್ತುಗಳು ಲಭಿಸಿದ್ದವೋ ಅವನ್ನೇ ಎದುರಿಸಿ ಹೋರಾಡಿ ಗೌರವಾನ್ವಿತರಾದರು ಎಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಒತ್ತಿಹೇಳಬೇಕು. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪ್ರೇಮ ಅವರ ಅತ್ಯಂತ ಗಾಢವಾದ ಅಭಿಲಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿತ್ತು. ಹಾಗೆ ಅವರಿಗೆ ಬೇಕಾಗಿದ್ದುದು ಬರಿಯ ಶಾರೀರಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಲ್ಲ, ಮಾನಸಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ; ಬರಿಯ ಕಾರ್ಯಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಲ್ಲ, ವಿಚಾರಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ. ತನ್ನ ಜನರ ಮತವೂ ತನ್ನ ದೇಶದ ಪದ್ಧತಿಗಳೂ, ತನ್ನ ಕುಟುಂಬದ ಮತ್ತು ವಂಶದ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳೂ ಹೊರಿಸಿದ್ದ ಸಂಕೋಲೆಗಳನ್ನು ಕೇವಲ ಸಹಜ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೋ ಎಂಬಂತೆ ಅವನು ಕಿತ್ತೆಸೆದ. ತನ್ನ ಪಥದಲ್ಲಿ ಅಡಚಣೆಗಳಿದ್ದರೆ ಅವನ್ನು ಅವನು ನಿರ್ಭೀತಿಯಿಂದ ಉರುಳಿಸಿದ. ತನ್ನ ಮಾನಸಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿಮಾಡಲು ಯಾರಾದರೂ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಯತ್ನಿಸಿದರೂ ಸಾಕು, ಅವನು ಅದರಿಂದ ತನಗೆ ಗಾಢವಾದ ಕೇಡೂ ಅಪಮಾನವೂ ಉಂಟಾದಂತೆ ಭಾವಿಸಿ ಪ್ರತಿಭಟಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ತನ್ನ ಸ್ವಂತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳಕೂಡದೆಂಬ ಹಟ, ತನ್ನ ಮಾನಸಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸ್ವಲ್ಪ ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗುವ ಸಂಭವ ತಲೆದೋರಿದರೂ ಶಂಕೆ—ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಇತರರ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವ ಸೌಜನ್ಯವೂ

ಸೇರಿತ್ತು.” ನೈಸರ್ಗಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ನಿಯಮಗಳು ಯಾರನ್ನು ತನ್ನ ನಿರ್ವಿವಾದವಾದ ಹತೋಟಿಗೆ ಒಳಪಡಿಸಿದ್ದವೋ ಅವರ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಅವನು ಈ ಸೌಜನ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಒಂದು ವಿಶೇಷವಾಗಿತ್ತು. ಅವನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದ್ದ ಈ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪ್ರೇಮದ ಮೂಲ ಸುನಿಯಂತ್ರಿತವೂ ಆತ್ಮಸಂಯಮದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದೂ ಆದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಉದಾತ್ತವಾದ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಲ್ಲದು ಎಂಬ ವಿಚಾರಪ್ರಚೋದಿತವಾದ ನಂಬಿಕೆ. ಅದನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವ ಸುವಿವನ್ನು ಅವನು ಯಾವ ಒಂದು ವರ್ಗಕ್ಕಾಗಲಿ ವರ್ಣಕ್ಕಾಗಲಿ ಜನಾಂಗಕ್ಕಾಗಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕ್ಕಾಗಲಿ ಮತಕ್ಕಾಗಲಿ ಸೀಮಿತಗೊಳಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲಿಲ್ಲ. ಅವನ ಅನುಕಂಪದ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಸಮಗ್ರ ಮಾನವಕುಲವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು.”

ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಸುಧಾರಣೆ

ಅಂದು ಭಾರತದಲ್ಲಿದ್ದ ಶಿಕ್ಷಣಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಿದ ಹೊರತು ರಾಷ್ಟ್ರವನ್ನು ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ಅದನ್ನು ಆವರಿಸಿದ್ದ ನಿದ್ಧೆಯಿಂದ ಎಚ್ಚರಿಸಲು ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ರಾಮಮೋಹನರಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗಿತ್ತು. ಇಡೀ ಶಿಕ್ಷಣವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೇ ಹೊಸದಾಗಿ ರೂಪಿಸುವ ಅಗತ್ಯವಿತ್ತು. ಅಂದು ಬೇಕಾಗಿದ್ದು ಭಾರತಕ್ಕೆ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಕೂಟದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಸರಿಯಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಕೊಡಬಲ್ಲ ವಿಚಾರಾತ್ಮಕವೂ ವೈಜ್ಞಾನಿಕವೂ ಆದ ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ರಮ. ಕಂಪೆನಿಯ ಸರ್ಕಾರ ಹಿಂದೂಪಂಡಿತರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಪಾಠಶಾಲೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಆಗಲೇ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಾನವನ್ನು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ನೀಡಲು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದಾಗ ರಾಮಮೋಹನರು ಆ ತೀರ್ಮಾನವನ್ನು ಪ್ರತಿಭಟಿಸಿದರು. ಪ್ರಕೃತಿವಿಜ್ಞಾನ, ಭೌತವಿಜ್ಞಾನ, ರಾಸಾಯನಿಕವಿಜ್ಞಾನ, ಗಣಿತವಿಜ್ಞಾನ, ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಬೋಧಿಸಬೇಕೆಂದು ಅವರ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಾಗಿತ್ತು. ೧೮೨೩ ನೆ ಡಿಸೆಂಬರ್ ೧೧ ರಂದು ಅವರು ಗವರ್ನರ್ ಜನರಲ್ ಲಾರ್ಡ್ ಆಮ್ಹರ್ಸ್ಟರಿಗೆ ಬರೆದ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಮಾತುಗಳಿವು: “ಸರ್ಕಾರದವರು ಈಗಾಗಲೇ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿರುವ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ನೀಡಲು ಹಿಂದೂಪಂಡಿತರ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತಶಾಲೆಯೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲಿದ್ದಾರೆ. ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಲಾರ್ಡ್ ಬೇಕನ್ನನಿಗಿಂತಲೂ ಮೊದಲಿದ್ದ ಪಾಠಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಹೋಲುವ ಈ ಸಂಸ್ಥೆ ಮಾಡಬಲ್ಲ ಕೆಲಸ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗವಿಲ್ಲದ ಅಥವಾ ತೀರಾ ಅಲ್ಪ ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಗಳಾದ ವ್ಯಾಕರಣ ನಿಯಮಗಳಿಂದಲೂ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ತರ್ಕಭೇದಗಳಿಂದಲೂ ಯುವಕರ ಮನಗಳನ್ನು ತುಂಬುವುದೆಂದೇ ಎಂದು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಅಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಗಳಿಸುವುದು ಎರಡು ಸಾವಿರ

ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಇತರ ವಿದ್ಯೆಯ ಮತ್ತು ಕೈಸ್ತ ಏಕಮೂರ್ತಿತ್ವದ ಬೋಧನೆಗೂ ಅವಕಾಶವುಂಟುಮಾಡಿಕೊಡಲು ಅವರ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಿದೆ. ಆ ಬೋಧನೆ ಬಂಗಾಳಿ ಅಥವಾ ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯಬೇಕೆಂಬುದಷ್ಟೇ ಅವರು ಕೇಳುವುದು.”

ಮತಸಂಸ್ಥೆಯಿಂದ ರೂಪಿತವಾದ ಶಿಕ್ಷಣಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಹಾದಿಯನ್ನು ಹಿಡಿಯುತ್ತಿದ್ದ ಐರೋಪ್ಯ ದೇಶಗಳಂತೆಯೇ ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲೂ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಹರಡಬೇಕೆಂದೂ ಅದರ ಫಲವಾಗಿ ಮೌಢ್ಯ ಸಂಜನಿತವಾದ ಅಂಧ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತಿಳಿವಳಿಕೆಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕೆಂದೂ ರಾಮ ಮೋಹನರು ತವಕಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ೧೮೧೬ ರಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಕಾಲೇಜು ಸ್ಥಾಪಿತವಾದಾಗ ಅವರು ಡೇವಿಡ್ ಹೇರ್ ಮತ್ತು ಇತರರ ಜೊತೆಸೇರಿ ಅದಕ್ಕೆ ಬೆಂಬಲಕೊಟ್ಟರು. ಆದರೆ ಹಿಂದೂಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪ್ರದಾಯವಾದಿಗಳು ಆ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸ್ಥಾಪನೆಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಭಾಗ ವಹಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಆಕ್ಷೇಪಣೆ ಎತ್ತಿದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಅದರೊಡನೆ ತಮಗಿದ್ದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತೊರೆಯಬೇಕಾಯಿತು. ಆದರೂ ಹಿಂದೂ ಕಾಲೇಜು ಯೋಜನೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರೇರಕರಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನರೂ ಒಬ್ಬರೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ.

ಹಿಂದೂ ಕಾಲೇಜನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ ಸಭೆ ೧೮೧೬ ನೆಯ ಮೇ ೧೪ ನೆಯ ತಾರೀಖು ಶ್ರೇಷ್ಠನ್ಯಾಯಾಸ್ಥಾನದ ಪ್ರಧಾನ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶರಾಗಿದ್ದ ಸರ್ ಹ್ಯೂಡ್ ಈಸ್ಟರ್‌ವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿತ್ತು. ಅದಾದ ನಾಲ್ಕು ದಿನಗಳ ತರುವಾಯ ಈಸ್ಟರ್‌ವರು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಪತಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಜೆ. ಹ್ಯಾರಿಂಗ್‌ಟನ್ ಎಂಬವರಿಗೆ ಬರೆದ ಕಾಗದದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರು: “ಇಲ್ಲಿ ಈಚೆಗೆ ಒಂದು ಆಸಕ್ತಿಕರವೂ ಅಪೂರ್ವವೂ ಆದ ದೃಶ್ಯದ ಪ್ರದರ್ಶನ ನಡೆಯಿತು. ಕಾಲ ಸನ್ನಿಹಿತವಾದಾಗ ಎಲ್ಲವೂ ಹೇಗೆ ಬದಲಾಯಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅದು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಕಲ್ಕತ್ತದಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನರಾಯ್ ಎಂಬ ನನಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪರಿಚಿತರಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ತಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಗೂ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲತೆಗೂ ಈ ದೇಶದ ಜನರಲ್ಲಿ ಖ್ಯಾತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ನಮ್ಮ ದೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲೂ ಅನೇಕರು ಅವರನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲರು. ಅವರು ಮೇ ತಿಂಗಳ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನು ಕಂಡು ಉತ್ತಮಮಟ್ಟದ ಐರೋಪ್ಯರಂತೆಯೇ ತಾವೂ ತಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲಮನಸ್ಸನ್ನೂ ಬೆಳೆಸುವಂಥ ಶಿಕ್ಷಣಪ್ರದಾನ ಮಾಡುವ ಸಂಸ್ಥೆ ಯೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಪ್ರಮುಖ ಹಿಂದೂಗಳನೇಕರು ಬಯಸುವುದಾಗಿಯೂ ನಾನು ನನ್ನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಸಭೆಯೊಂದನ್ನು ಕರೆದು ಆ ಉದ್ದೇಶದ ನೆರವೇರಿಕೆಗೆ ಸಹಾಯನೀಡ ಬೇಕೆಂದೂ ಹೇಳಿದರು. ಅವರು ಹೊರಟುಹೋದಮೇಲೆ ನಾನು ನಮ್ಮಿಬ್ಬರಿಗೂ ನಡೆದಿದ್ದ ಮಾತುಕತೆಯನ್ನು ಗವರ್ನರ್ ಜನರಲ್‌ರವರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಅವರು ಆ ವಿಷಯವನ್ನು ತಮ್ಮ ಉನ್ನತ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನಾಸಭೆಯ ಮುಂದಿಟ್ಟರು. ಅದರ ಸದಸ್ಯರೆಲ್ಲಾ ನಾನು ಮಾಡಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ತಮ್ಮ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಿತ್ತು, ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳವರು ನನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸಭೆ ಸೇರಲು ತಮ್ಮದೇನೂ ಆಕ್ಷೇಪಣೆಯಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಸಿದರು. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ೧೮೧೬ ನೆ ಮೇ ೧೪ ರಂದು ನನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸಭೆ ನಡೆಯಿತು. ಐವತ್ತಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚುಮಂದಿ ಕುಲೀನರೂ ಶ್ರೀಮಂತರೂ ಗೌರವಸ್ಥರೂ

ಆದ ಹಿಂದೂಗಳು ಅದರಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು. ಪ್ರಮುಖ ಪಂಡಿತರೂ ಬಂದಿದ್ದರು. ಸುಮಾರು ಅರ್ಧಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿ ಚಂದಾಹಣ ಕೂಡಿತು. ಇನ್ನಷ್ಟು ಹಣಕ್ಕೆ ವಾಗ್ಧಾನ ಲಭಿಸಿತು. ಅಂದಿನ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಆರಂಭಿಸುವ ಮೊದಲು ನಾನು ನೆರೆದಿದ್ದವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರೊಡನೆ ಮಾತಾಡುತ್ತಿದ್ದೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಉನ್ನತಕುಲದವನೂ ಐಶ್ವರ್ಯವಂತನೂ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯೂ ಆದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೊಬ್ಬ ರಾಮಮೋಹನರನ್ನು ತೀವ್ರವಾಗಿ ವಿರೋಧಿಸುವುದನ್ನು ಕಂಡೆ. ಈಚೆಗೆ ರಾಮಮೋಹನರು ತಮ್ಮ ಬರಹಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂಗಳ ವಿಗ್ರಹಾರಾಧನೆಯನ್ನು ಖಂಡಿಸಿ ತಮ್ಮ ದೇಶಬಾಂಧವರನ್ನು ಕಟುವಾಗಿ ಛೇದಿಸಿ ಮಾಡಿದ್ದು ದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ.”

ರಾಮಮೋಹನರು ಹಿಂದೂ ಕಾಲೇಜು ಯೋಜನೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರವರ್ತಕರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಾಗಿದ್ದರೆಂದೂ ಆ ಯೋಜನೆ ವಿಪತ್ತಿಗೆ ಗುರಿಯಾಗಿ ತಾವು ಅದರಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದುದರಿಂದ ಅದು ವಿಫಲವಾಗಬಹುದಾದ ಸಂಭವ ಒದಗಿದಾಗ ಅವರು ಅದರಿಂದ ದೂರವಾದರೆಂದೂ ಮೇಲೆ ಉದ್ಧರಿಸಿದ ವಾಕ್ಯಗಳು ಸಂದೇಹಕ್ಕೆಡೆಯಿಲ್ಲದಂತೆ ತೋರಿಸುತ್ತವೆ.

೧೮೨೨ ರಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನರು ಏಕಮೂರ್ತಿತತ್ವ ಪ್ರಚಾರಸಭೆಯ (ಯೂನಿಟೇರಿಯನ್ ಅಸೋಷಿಯೇಷನ್ನಿನ) ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಉನ್ನತ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಶಾಲೆ (ಹೈ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸ್ಕೂಲ್) ಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅದರ ಖರ್ಚನ್ನೆಲ್ಲಾ ತಾವೇ ವಹಿಸಿಕೊಂಡರು. ಡೇವಿಡ್ ಹೇರ್ ಮತ್ತು ರೆವರೆಂಡ್ ಆಡಮ್ ಅದರ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ ಸಮಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರು. ಮಹರ್ಷಿ ದೇವೇಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರು ಇದರ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬರು. ಇತರ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಭಾಷೆ ಇಂಗ್ಲಿಷು; ಈ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಬಂಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಬೋಧಿಸತೊಡಗಿದ್ದರು. ೧೮೨೧ ರ ಡಿಸೆಂಬರಿನಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನರು “ಸಂವಾದ ಕೌಮುದಿ” ಎಂಬ ಬಂಗಾಳಿ ವಾರಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಚಿಕೆಗಳೊಂದರಲ್ಲಿ ಅವರು ನಿರ್ಗತಿಕರಾದ ಹಿಂದೂಗಳ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಉಚಿತ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಸರ್ಕಾರವನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವ ಲೇಖನವೊಂದನ್ನು ಬರೆದರು. ೧೮೨೧-೨೪ ರ ಮಧ್ಯೆ ಅವರು ತಮ್ಮ ವಾರಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. “ಧ್ವನಿವಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಮರುದಿನ, “ಅಯಸ್ಕಾಂತದ ಗುಣಗಳು,” “ಮೀನುಗಳ ನಡವಳಿ,” “ಬಲೂನೊಂದರ ವರ್ಣನೆ” — ಇವು ಆ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು. ಇವಲ್ಲದೆ ರಾಮಮೋಹನ ವ್ಯಾಕರಣ, ಭೂಗೋಳ ಶಾಸ್ತ್ರ, ಖಗೋಳವಿಜ್ಞಾನ, ಜ್ಯಾಮಿತಿ—ಇವುಗಳಮೇಲೆ ಬಂಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಪಠ್ಯ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು.

ಗಣಿತಶಾಸ್ತ್ರ, ಪ್ರಕೃತಿವಿಜ್ಞಾನ, ರಸಾಯನವಿಜ್ಞಾನ, ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಬೋಧಿಸಬೇಕೆಂದು ರಾಮಮೋಹನರು ಮಾಡಿದ ಮನವಿ ಅವರ ಮರಣಾನಂತರ ಎಷ್ಟೋ ವರ್ಷಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಫಲಕೊಟ್ಟಿತು. ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತರಬೇಕೆಂಬ ಚಳುವಳಿಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದವರು ಅವರೇ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಂದೇಹವೂ ಇಲ್ಲ.

ಬಂಗಾಳಿ ಗದ್ಯದ ಪಿತಾಮಹರು

ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಆದಿಭಾಗದ ಬಂಗಾಳಿ ಗದ್ಯ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದಗಳ ಕಲಬೆರಕೆಯಾಗಿ ಶೋಚನೀಯವೆನ್ನಿಸುವಷ್ಟು ರೂಪರಹಿತವಾಗಿತ್ತು. ಅದು ಆಗ ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದಪ್ರಯೋಗಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರೊಡನೆೊಬ್ಬರು ಸ್ಪರ್ಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪಂಡಿತರ ಕೈಸೇರಿತ್ತು. ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆ ಶತಮಾನದ ಆರಂಭವರ್ಷಗಳ ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಭೂಯಿಷ್ಯವಾದ ಬಂಗಾಳಿ ಗದ್ಯ ತನ್ನ ರೂಪರೇಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಳಿಯಂತೂ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲ.

ಬಂಗಾಳಿ ಗದ್ಯಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಪೋಷಣೆ ನೀಡಿದವರು ಸೆರಾಂಪುರದ ಕ್ರಿಸ್ತಪಾದ್ರಿಗಳು ಮತ್ತು ಫೋರ್ಡ್ ವಿಲಿಯಂ ಕಾಲೇಜಿನ ಪಂಡಿತರು. ಪಾದ್ರಿಗಳಿಗೆ ಅದರಲ್ಲಿದ್ದ ಅಸಕ್ತಿಗೆ ಕಾರಣ ಅದು ಕ್ರೈಸ್ತಮತ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೊಂದು ಸಾಧನವಾಗಬಲ್ಲದು ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ. ಫೋರ್ಡ್ ವಿಲಿಯಂ ಕಾಲೇಜಿನವರು ಅದನ್ನು ಆಡಳಿತದ ಉದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ಬಳಸಬಯಸಿದರು. ತಾವು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಜನರೊಡನೆ ನೇರಸಂಪರ್ಕವನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವಂತೆ ತರಣ ವಯಸ್ಸಿನ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಬಂಗಾಳಿ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಕಲಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಹಾಲ್‌ಹೆಡ್‌ರವರ ಬಂಗಾಳಿ ವ್ಯಾಕರಣ ೧೭೭೮ ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಅದು ಪರಂಗಿಯವರ ಉಪಕಾರಾರ್ಥವಾಗಿ ರಚಿತವಾದುದೆಂದು ಅದರ ಮುಖಪುಟದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಅದರ ಅನಂತರ ಈ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದವನೆಂದರೆ ಸೆರಾಂಪುರದ ಪಾದ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಖ್ಯಾತನಾದ ಡಾಕ್ಟರ್ ವಿಲಿಯಂ ಕ್ಯಾರಿ. ಕ್ಯಾರಿಯ ಬಂಗಾಳಿ ವ್ಯಾಕರಣ ೧೮೦೧ ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಇದು ರಚಿತವಾದುದು ಕೂಡ ಹೊಸದಾಗಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ನೇಮಿತರಾದ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕಾರಕೂನರಿಗೆ ದೇಶೀಭಾಷೆಯನ್ನು ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡುವುದಕ್ಕೇ.

ಬಂಗಾಳಿ ಜನಕ್ಕಾಗಿ ಬಂಗಾಳಿ ವ್ಯಾಕರಣವನ್ನು ಬರೆಯಲು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದವರು ರಾಮಮೋಹನರಾಯ್ ಅವರು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋಗುವ ಮೊದಲು ಅವರು “ಗೌಡೀಯ ವ್ಯಾಕರಣ” ಎಂಬ ಬಂಗಾಳಿ ಭಾಷೆಯ ವ್ಯಾಕರಣವೊಂದನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಅದು ೧೮೩೩ ರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಕತ್ತ ಸ್ಕೂಲ್ ಬುಕ್ ಸೊಸೈಟಿಯವರಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಕರಣದ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಮತ್ತು ಉದ್ದೇಶಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು ಪ್ರಾಸದವರೆಗೂ ಅರವತ್ತೆಂಟು ವಿಷಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದ್ದ ಹನ್ನೊಂದು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿದ್ದವು.

ಬಂಗಾಳಿ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಕೃತಿ ಪ್ರಕಟವಾದುದು ೧೮೦೧ ರಲ್ಲಿ. ಅದು ರಾಮರಾಮ ಬಸು ಎಂಬಾತ ವಿದೇಶೀಯರಿಗಾಗಿ ಬರೆದ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ. ೧೮೦೨ ರಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತ ಮೃತ್ಯುಂಜಯ ವಿದ್ಯಾಲಂಕಾರ “ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಿಂಹಾಸನ” ವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ರಾಮರಾಮ ಬಸುವಿನ “ಪ್ರತಾಪಾದಿತ್ಯ ಚರಿತ” ಕ್ಷಿಂತಲೂ ಇದು ಮೇಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೂ ವಿದ್ಯಾಲಂಕಾರನ ಪುಸ್ತಕ ಸಂಸ್ಕೃತಪದಗಳಿಂದ ತುಂಬಿತ್ತು. ಜೊತೆಗೆ ಅದು ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಮಾತ್ರ. ಈ ಕಾಲದ ಬಂಗಾಳಿ ಗದ್ಯ ಲೇಖನ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪಠ್ಯ ಪುಸ್ತಕ ಲೇಖನಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿತ್ತು.

ರಾಮಮೋಹನರು ಬಂಗಾಳಿ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಬಂಗಾಳಿ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕ ಬದಲಾವಣೆ ಉಂಟಾಯಿತು. ಅವರ ಮೊದಲನೆಯ ಗದ್ಯಕೃತಿಯಾದ “ವೇದಾಂತ ಗ್ರಂಥ” ಪ್ರಕಟವಾದುದು ೧೮೧೫ ರಲ್ಲಿ. ಅದಕ್ಕೂ ಅಂದು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಬಂಗಾಳಿ ಗದ್ಯಲೇಖನಕ್ಕೂ ತುಂಬಾ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿತ್ತು. ಅದು ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಮಾತ್ರ ವಾಗಿರದೆ ಬಂಗಾಳಿ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಬರಹಗಾರನೊಬ್ಬನ ಸ್ವಂತಕೃತಿ. ಇದಲ್ಲದೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಓದುಗನಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದಗಳ ಹೊರೆಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲಿದ್ದು ದು ನಿಜವಾದ ಬಂಗಾಳಿ ಗದ್ಯ. ಈ ಪುಸ್ತಕದ ಪೀಠಿಕೆಯಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನರು ಬರೆದ ಬಂಗಾಳಿ ಗದ್ಯವನ್ನು ಹೇಗೆ ಓದಬೇಕೆಂದು ವಾಚಕರಿಗೆ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟುದಲ್ಲದೆ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯವೊಂದನ್ನು ರಚಿಸಲು ಯಾವ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕೆಂದೂ ವಿವರಿಸಿದರು.

ಈ ಪೀಠಿಕೆ ರಾಮಮೋಹನರ ವಿಚಾರಸರಣಿಗೂ ಸೋಪಜ್ಞ ತೆಗೂ ಉತ್ತಮ ಸಾಕ್ಷಿ. ಬಂಕಿಮಚಂದ್ರ ಚಟರ್ಜಿ ಮತ್ತು ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರ ಬರಹಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಳಿ ಗದ್ಯರಚನೆ ಸಾಧಿಸಿದ ಉತ್ಕೃಷ್ಟತೆ ಪೂರ್ತಿ ಯಾಗಿ ರಾಮಮೋಹನರು ಹಾಕಿದ ತಳಹದಿಯ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಮಿತವಾದುದು.

ಬಂಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಧ್ರುಪದಗೀತೆಗಳು

ಸಂಗೀತದ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನರ ಕಾಣಿಕೆ ಗಣನೀಯವಾದುದು. ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲನೆಯ ಎರಡು ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಹಾಡುಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ತುಮ್ರಿ, ತಪ್ಪ, ಕೀರ್ತನ ಮತ್ತು ರಾಮ ಪ್ರಸಾದಿ ಮಾದರಿಯವು. ಬಾಲ್, ಸಾರಿ, ಜಾರಿ, ಮತ್ತು ಇತರ ಬಗೆಯ ಜಾನಪದ ಗೀತೆಗಳೂ ಇದ್ದವು. ಆದರೆ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಧ್ರುಪದ ಗೀತೆಗಳು ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅಂದು ಕೇಳಿಬರುತ್ತಿದ್ದ ಧ್ರುಪದ ಗೀತೆಗಳೆಲ್ಲಾ ಹಿಂದಿಯಲ್ಲಿದ್ದವು.

ಬಂಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಧ್ರುಪದಗೀತೆಗಳನ್ನು ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ರಚಿಸಿದವರು ರಾಮಮೋಹನರು. ಅದು ನಡೆದುದು ೧೮೨೮ ರಲ್ಲಿ. ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜದ ಸಭೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರದ ಅತಿರೇಕಗಳೂ ನಿರುತ್ಸಾಹಕರವಾದ ಗಾಂಭೀರ್ಯವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಭಾವಪೂರ್ಣವೂ ಸರಳವೂ ಆಗಿರುವ ಇಂಥ ಹಾಡುಗಳ ಅಗತ್ಯವಿದೆಯೆಂದು ಅವರಿಗನ್ನಿಸಿತು. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಿಗೆ “ ತಪ್ಪ ” ಮತ್ತು “ ತುಮ್ಮಿ ” ಪದಗಳು ತುಂಬಾ ಹಗುರ ಮತ್ತು ವಿನೋದಕಾರಕ ಎಂದು ಅವರಿಗೆ ತೋರಿತು. ತಮ್ಮ ಬ್ರಹ್ಮಸಭೆಯ ನೆರವಿಗಳಿಗಾಗಿ ಅವರು ಮೂವತ್ತೆರಡು ಧ್ರುಪದ ಗೀತೆಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಅವರ ಅನಂತರ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜ ಅವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಕೆಗೆ ತಂದಿತು. ಮಹರ್ಷಿ ದೇವೇಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಅದು ಬಂಗಾಳಿ ಧ್ರುಪದಗೀತೆಗಳನ್ನು ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಬೆಳೆಸಿ ಶ್ರೀಮಂತಗೊಳಿಸಿತು:

ರಾಜಕೀಯ ಸುಧಾರಣಾಸಕ್ತಿ

ತಾವು ತಮ್ಮ ದೇಶದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ತರಲೆಳಸಿದ ಬದಲಾವಣೆಗಳು ಅದರ ರಾಜಕೀಯ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೂ ಸಹಾಯಕವಾಗುವುದರಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನರಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಸಂದೇಹವಿರಲಿಲ್ಲ. ೧೮೨೮ ರಲ್ಲಿ ಅವರು ಬರೆದ ಮಾತುಗಳಿವು: “ ಇಂದು ಹಿಂದೂಗಳು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿರುವ ಧಾರ್ಮಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಅವರ ರಾಜಕೀಯ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ಅಷ್ಟೇನೂ ಸಹಾಯಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ನಾನು ವಿಷಾದದಿಂದ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ವರ್ಗಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿರುವ ಜಾತಿಮತಗಳ ತಾರತಮ್ಯಗಳು ಅವರಲ್ಲಿ ರಾಜಕೀಯ ಭಾವವೇ ಇಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡಿವೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕಾನೇಕ ಮತಾಚರಣೆಗಳೂ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ತುದ್ದೀಕರಣ ನಿಯಮವೂ ಅವರು ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವಾದ ಯಾವ ಉದ್ಯಮವನ್ನೂ ಕೈಗೊಳ್ಳದಂತೆ ಅವರನ್ನು ಅನರ್ಹತೆಗೆ ಗುರಿಪಡಿಸಿದೆ. ಅವರ ರಾಜಕೀಯ ಅನುಕೂಲಗಳ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಸೌಖ್ಯದ ಸಲುವಾಗಿಯಾದರೂ ಅವರ ಮತದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಬದಲಾವಣೆಗಳು ನಡೆಯಬೇಕೆಂದು ನನಗೆ ತೋರುತ್ತದೆ.” ಹೀಗೆ ರಾಮಮೋಹನರು ಧಾರ್ಮಿಕ ಸುಧಾರಣೆಗೂ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರಗತಿಗೂ ಇರುವ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿದ್ದರು.

೧೮೨೧-೨೨ ರಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನರು “ ಸಂವಾದ ಕೌಮುದಿ ” ಎಂಬ ಬಂಗಾಳಿ ವಾರಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು “ ಮಿರತ್-ಉಲ್-ಅಕ್ಬರ್ ” ಎಂಬ ಪಾರಸೀ ಭಾಷೆಯ ವಾರಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನೂ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. “ ಸಂವಾದ ಕೌಮುದಿ ”ಯ ಮೊದಲ ಸಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಜ್ಯೂರಿಗಳ (ನ್ಯಾಯದರ್ಶಿಗಳ) ಸಮಕ್ಷಮದಲ್ಲಿ ಮೊಕದ್ದಮೆಗಳ ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಸುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನೂ ಪತ್ರಿಕಾ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನೂ ಕುರಿತು ಅವರು ಒಂದು ಲೇಖನವನ್ನು

ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ೧೭೨೪ ರಲ್ಲಿ ಮೇಯರ್ಸ್ ಕೋರ್ಟುಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯಿಂದ ಜ್ಯೂರಿ ಪದ್ಧತಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ೧೭೭೪ ರಲ್ಲಿ ಮೇಯರ್ಸ್ ಕೋರ್ಟುಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನ್ಯಾಯಾಲಯ ಬಂದಾಗ ಆ ಪದ್ಧತಿ ಹಾಗೆಯೇ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ೧೮೨೩ ರಲ್ಲಿ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟು ಮಿಸ್ಟರ್ ವಿನರ್‌ವರು ಮಂಡಿಸಿದ್ದ “ಇಂಡಿಯನ್ ಜ್ಯೂರಿಬಿಲ್ಲ”ನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿತು. ಆದರೆ ಆ ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರ ಬಗ್ಗೆ ತಾರತಮ್ಯಭಾವವಿತ್ತು. ಭಾರತೀಯರು “ಪೆಟ್ಟಿ ಜ್ಯೂರಿ” (ಕೆಳದರ್ಜೆಯ ನ್ಯಾಯದರ್ಶಿಮಂಡಲಿ)ಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿತ್ತು. “ಗ್ರಾಂಡ್ ಜ್ಯೂರಿ” (ಮೇಲ್ದರ್ಜೆಯ) ನ್ಯಾಯ ದರ್ಶಿಗಳ ಮಹಾಮಂಡಲಿಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಕ್ರೈಮ್ ವಿಚಾರಣೆ ನಡೆಯುವಾಗಲಾಗಲಿ ಅಲ್ಲ. ಭಾರತೀಯರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದ ಈ ಭೇದವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿ ರಾಮಮೋಹನರು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಪ್ರಚಾರ ನಡೆಸಿದರು.

ಹಿಂದೂಗಳೂ ಮುಸ್ಲಿಮರೂ ಸಹಿಹಾಕಿದ್ದ ಅಹವಾಲುಪತ್ರವೊಂದಕ್ಕೆ ಅವರು ಒತ್ತಾಸೆಕೊಟ್ಟು ಅದನ್ನು ತಾನೇ ಬರೆದ ವಿವರಣೆಯ ಕಾಗದದೊಡನೆ ಕಳುಹಿಸಿದರು. ಈ ಅಹವಾಲನ್ನು ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿಗೆ ೧೮೨೯ ನೆಯ ಜೂನ್ ಐದನೆ ತಾರೀಖಿನ ದಿನ ಒಪ್ಪಿಸಲಾಯಿತು. ಜೂನ್ ೧೮ ನೆ ತಾರೀಖು ಗ್ರಾಂಟಿನ “ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಜಸ್ಟಿಸ್ ಆಫ್ ಪೀಸ್ ಜ್ಯೂರಿ ಬಿಲ್” ಅಂಗೀಕೃತವಾಯಿತು. ಈ ನಿರ್ಣಯ ಅಂಗೀಕೃತವಾದುದಕ್ಕೆ ಸೆರಾಂಪುರದ ಪಾದ್ರಿಗಳ ಪತ್ರಿಕೆ “ಸಮಾಚಾರ ದರ್ಶನ” ರಾಮಮೋಹನರನ್ನು ಅಭಿನಂದಿಸಿತು.

ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಹತೋಟಿಯ ಕಾನೂನು ಆರಂಭವಾದುದು ಲಾರ್ಡ್ ವೆಲ್ಲಿಂಗ್ಟನ್ ಕಾಲದಲ್ಲಿ. ಆಮೇಲೆ ೧೯೧೮ ರಲ್ಲಿ ಲಾರ್ಡ್ ಮಾಯೋರವರು ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿದರೂ ೧೮೨೩ ರಲ್ಲಿ ಬದಲಿ ಗವರ್ನರ್ ಜನರಲ್ ಆಗಿದ್ದ ಜಾನ್ ಆಡಮ್ಸ್ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಮೇಲೆ ನಿಯಮವೊಂದನ್ನು ಹೇರಿದ. ಗವರ್ನರ್ ಜನರಲ್‌ರ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನಾಸಭೆಯ ಸದಸ್ಯರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ಡಬ್ಲ್ಯೂ. ಬಿ. ಬೇಯ್ಲಿ ದೇಶೀಯ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ದುರುಪಯೋಗಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದವು ಎಂದು ಕಾರಣ ಹೇಳಿ ಅದನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ಬೆಂಬಲಕೊಟ್ಟ. ಅವನು ಉದಾಹರಣೆ ಯಾಗಿ ಎತ್ತಿತ್ತೋರಿಸಿದ ಪತ್ರಿಕೆ “ಮಿರತ್-ಉಲ್-ಅಖ್ಬರ್.” ೧೮೨೩ ರ ಮಾರ್ಚ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪತ್ರಿಕಾ ಕಾನೂನಿನ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ರಾಮಮೋಹನರು “ಮಿರತ್-ಉಲ್-ಅಖ್ಬರ್” ನ ಪ್ರಕಟನೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದರು. ತ್ರಿಮೂರ್ತಿತತ್ವದ ವಿಚಾರವಾಗಿ ೧೮೨೨ ನೆ ಆಗಸ್ಟ್ ತಿಂಗಳಿನ “ಮಿರತ್-ಉಲ್-ಅಖ್ಬರ್” ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಅವರ ಕೆಲವು ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು “ವಿಪರೀತ ಆಕ್ಷೇಪಾರ್ಹ”ವೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾದವು.

೧೮೨೨ ನೆ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ೧೦ ರ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನಾ ಸಭೆಯ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳ ವರದಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಮಾತುಗಳಿವೆ: “ಇನ್ನೊಂದು ಪಾರಸೀ ಭಾಷಾ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಲೇಖನ ಗಳೂ ಇದೇ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಆದರೆ ಧಾರ್ಮಿಕ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಸಂಪಾದಕರಿ ಗಿರುವ ಸರ್ವವಿದಿತವಾದ ಆಸಕ್ತಿ ಅವರು ತ್ರಿಮೂರ್ತಿತತ್ವಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಈ ಅಭಿ

ಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿವೆ. ಅವು ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೂ ಗೂಢವೂ ಆದ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ನನಗೆ ತೀರಾ ಆಕ್ಷೇಪಾರ್ಹವಾಗಿ ತೋರುತ್ತವೆ.” ೧೮೨೩ ನೆ ಫೆಬ್ರವರಿ ೧೨ ರಂದು “ಕಲ್ಕತ್ತಾ ಜರ್ನಲ್” ನ ಸಂಪಾದಕನಾದ ಜೆ. ಎಸ್. ಬಕಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮ್ ಎರಡು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಆಜ್ಞಾಪ್ತನಾದ. ಅವನು ತನ್ನ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ಆಕ್ಷೇಪಾರ್ಹವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದ ಕೆಲವು ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದನೆಂಬುದೇ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಅಂಥ ಒಂದು ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಅವನು ನ್ಯೂ ಚರ್ಚ್ ಆಫ್ ಸ್ಯಾಟ್ಲೆಂಡ್‌ನ ಮುಖ್ಯ ಬೋಧಕನಾಗಿದ್ದ ಡಾಕ್ಟರ್ ಬೈಸ್ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿಯ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ಕ್ಲರ್ಕ್ ಆಫ್ ಸ್ಪೇಷನರಿ ಎಂಬ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದನು ಎಂಬುದು. ಕ್ರೈಸ್ತಮತದ ಪಾದ್ರಿಯೊಬ್ಬ ಇಂಥ ಪುದ್ಧಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡದ್ದು ಅವನ ಗೌರವಕ್ಕೆ ತಕ್ಕದಲ್ಲವೆಂದು ಬಕಿಂಗ್‌ಹ್ಯಾಮ್‌ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿತ್ತು. ಅವನು ಎರಡು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಡಬೇಕೆಂದು ೧೮೨೩ ನೇ ಫೆಬ್ರವರಿ ೧೨ ರಂದು ಆಜ್ಞೆಯಾದುದಕ್ಕೆ ಈ ಲೇಖನವೇ ಕಾರಣ.

ಈ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿದವನು ಲಾರ್ಡ್ ಹೆಸ್ಟಿಂಗ್ಸ್‌ನ ಅನಂತರ ಹಂಗಾಮಿ ಗವರ್ನರ್ ಜನರಲ್ ಆಗಿದ್ದ ಜೆ. ಆಡಮ್. “ಕಲ್ಕತ್ತಾ ಜರ್ನಲ್” ಪತ್ರಿಕೆಯ ಪ್ರಕಟನೆ ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಅದರ ಸಹಾಯಕ ಸಂಪಾದಕನಾಗಿದ್ದ ಸ್ಯಾಂಡ್‌ಫೋರ್ಡ್ ಆರ್ಮ್‌ನನ್ನು ದಸ್ತಗಿರಿಮಾಡಿ ದೇಶದಿಂದ ಹೊರಕ್ಕೆ ಸಾಗಿಸಲಾಯಿತು. ೧೮೨೩ ರ ಮಾರ್ಚ್ ೧೪ ರಂದು ಮಿಸ್ಟರ್ ಆಡಮ್ ಹೊಸದೊಂದು ಪತ್ರಿಕಾ ಕಾನೂನನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ. ಅದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಮಾಲೀಕರೂ ಸಂಪಾದಕರೂ ಸರ್ಕಾರದಿಂದ ಅನುಮತಿ ಪಡೆಯಬೇಕಾದುದು ಕಡ್ಡಾಯವಾಯಿತು. ೧೮೨೩ ರ ಮಾರ್ಚ್ ೧೪ ರಂದು ಆ ಕಾನೂನನ್ನು ದಾಖಲೆಮಾಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿದ ಎರಡೇ ಎರಡು ದಿನಗಳ ತರುವಾಯ—ರಾಮಮೋಹನರು, ದ್ವಾರಕಾನಾಥ ಠಾಕೂರರು, ಪ್ರಸನ್ನಕುಮಾರ ಠಾಕೂರರು ಮತ್ತು ಇನ್ನು ಮೂವರು ಈ ಕಾನೂನಿಗೆ ವಿರೋಧವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಅಪವಾದಲೋಪವನ್ನು ಶ್ರೇಷ್ಠ ನ್ಯಾಯಾಲಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಿಸಿದರು. ಅದನ್ನು ಬರೆದವರು ರಾಮಮೋಹನರು. ಇತರ ವಿಷಯಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಈ ಮಾತುಗಳಿವೆ: “... ಈ ದೇಶದ ಅಡು ನುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯಪೂರ್ಣವಾದ ಪೌರ್ವಾತ್ಯ ಭಾಷೆಗಳಿಂದಲೂ ವಿದೇಶೀ ಭಾಷೆಗಳಿಂದಲೂ ಅನುವಾದಿತವಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವ ಜ್ಞಾನವೂ ತತ್ಪಲವಾಗಿ ಉಂಟಾಗುವ ಬೌದ್ಧಿಕ ಬೆಳವಣಿಗೆಯೂ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ನಿಂತು ಹೋಗುತ್ತವೆ. ನ್ಯಾಯಪರನಾದ ಅರಸನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟೇ ಮುಖ್ಯವಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಕೇಡುಂಟು. ಸುವಿಸ್ತಾರವಾದ ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಡಳಿತಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಮಾಡಬಹುದಾದ ತಪ್ಪುಗಳನ್ನೂ ಅನ್ಯಾಯಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಜೆಗಳು ಸರ್ಕಾರದ ಗವನಕ್ಕೆ ತ್ವರೆಯಿಂದ ತರುವುದು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ಅದರಿಂದ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ರಾಜರ ಮತ್ತು ಅವರ ಮಂತ್ರಾಲೋಚನಾಮಂಡಲಿಯವರ ಅವಗಾಹನೆಗೆ ಅವರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಈ ದೂರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಪ್ರಜೆಗಳು ಯಾವ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ಇಲ್ಲಿನ ಸರ್ಕಾರ ಅವರ

ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ವರ್ತಿಸುತ್ತಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಮುಚ್ಚುಮರೆಯಿಲ್ಲದೆ ತಿಳಿಯ ಹೇಳಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಇದುವರೆಗೂ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ದೇಶ ಭಾಷಾಪತ್ರಿಕೆಗಳಿಂದ ಆಯ್ದು ಅನುವಾದಿಸಿ ಇಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚುಮಾಡಿ ಯೂರೋಪಿಗೆ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪ್ರಕಟನೆಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ ಈ ಕಾನೂನು ಬರುವ ಮೊದಲು ಈ ದೇಶದವರು ತಾವೇ ಹೊರಡಿಸಬೇಕೆಂದಿದ್ದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪ್ರಕಟನೆಗಳ ಮೂಲಕವಾಗಲಿ ಇಂಥ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಕಳುಹಿಸುವಂತಿಲ್ಲ”...

“ಮಾನವಸ್ವಾಭಾವದ ಅಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿತುಕೊಂಡಿದ್ದು ಜಗದ್ರಕ್ಷಕನನ್ನು ಗೌರವಿಸುವ ಯಾವ ರಾಜಶ್ರೇಷ್ಠನೇ ಆಗಲಿ ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಆಗುಹೋಗುಗಳ ವಹಿವಾಟಿನಲ್ಲಿ ತಪ್ಪುಗಳು ತಲೆದೋರುವ ಸಾಧ್ಯತೆ ಯನ್ನು ಬಲ್ಲವನಾಗಿರಲೇಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನು ತಾನು ಕೈಹಾಕಬೇಕಾದ ಸಂಗತಿ ಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ತನ್ನ ಗಮನಕ್ಕೆ ತರಲು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನಿಗೂ ಅತ್ಯಂತ ಸುಲಭವಾದ ಮಾರ್ಗ ಒದಗಿಸಿಕೊಡಲು ಕಾತರನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಮುಖ್ಯವಾದ ಈ ಗುರಿಯನ್ನು ಸೇರಲು ಇರುವ ಅತ್ಯಂತ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ಸಾಧನವೆಂದರೆ ಯಾವ ಮಿತಿಗೂ ಒಳಪಡದ ಪ್ರಕಟನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ.”

ಶ್ರೇಷ್ಠ ನ್ಯಾಯಾಲಯ ಈ ಅಹವಾಲನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿತು. ತತ್ಪಲವಾಗಿ ರಾಮ ಮೋಹನರು ತಮ್ಮ ಪಾರಸೀಭಾಷೆಯ ಪಾರಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದರು.

೧೮೩೧ ರಲ್ಲಿ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿಯ ಸನ್ನದಿನ ಅಪಧಿಯನ್ನು ಮುಂದು ವರಿಸುವಿಕೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕಾಮನ್ಸ್ ಸಭೆಯ ವಿಶೇಷ ಸಮಿತಿಗೆ ತಾವು ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಸಾಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನರು ಭಾರತೀಯರುಗಳನ್ನು ನ್ಯಾಯಾಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ “ಅಸೆಸರು” ಗಳಾಗಿಯೂ ಜಂಟಿ ನ್ಯಾಯಾಧಿಪತಿಗಳಾಗಿಯೂ ನೇಮಿಸಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದರು: ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾದ ದಾಖಲಾತಿ ಪುಸ್ತಕಗಳ, ಸಿವಿಲ್ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಮಿನಲ್ ಕಾನೂನುಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಯೂ ಆಗಬೇಕೆಂದೂ, ಸರ್ಕಾರದ ಖರ್ಚನ್ನು ಕಡಿಮೆಮಾಡಬೇಕೆಂದೂ, ಖಾಯಂ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ರೈತರ ಸೇನಾತಂಡಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕೆಂದೂ, ಕಾರ್ಯಾಂಗ ನ್ಯಾಯಾಂಗಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಬೇಕೆಂದೂ ವಾದಿಸಿದರು. ಗ್ರಾಮಪಂಚಾಯತಿಗಳಿಗೆ ಜ್ಯೂರಿಗಳ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಸಲಹೆಮಾಡಿದರು.

“ಈಚೆಗೆ ಪ್ರಕಟವಾದ ಸನ್ನದಿನಲ್ಲಿ (೧೮೩೩) ನಮೂದಾಗಿರುವ ಅಧಿಕಾರಗಳೆಲ್ಲಾ ನಮಗೆ ಸಂದುದು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಅವರ ಪರಿಶ್ರಮದಿಂದ” ಎಂದು ೧೮೪೨ ರ ಬಂಗಾಳಿ ‘ಸ್ಟೆಕ್ಲೆಟರ್’ ಪತ್ರಿಕೆ ಬರೆಯಿತು. “ಅವರು ನಮ್ಮ ದೇಶಕ್ಕೆ ಈ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಡುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಗಳಾದರೆ ಇಂದಿನದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಮುಂದೆ ಬರುವ ಪ್ರತಿಯುಗಳೂ ಅವರನ್ನು ದೇಶೋಪಕಾರಿಗಳೆಂದು ನ್ಯಾಯವಾಗಿಯೇ ಪರಿ ಗಣಿಸುವುದು”— ಎಂದು ‘ಸಮಾಚಾರದರ್ಪಣ’ ಪತ್ರಿಕೆ ಬರೆಯಿತು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನರ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿದ್ದ ಮಿ. ಆರ್ನಾಟ್ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಸುಧಾರಣಕಾರ್ಯ ಹೆಚ್ಚೆಂದರೆ ನಲವತ್ತು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಮುಗಿದುಹೋಗುವುದೆಂದೂ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಡನೆಯೂ ಪ್ರಜಾ

ಸತ್ವಾತ್ಮಕ ಸರ್ಕಾರದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೊಡನೆಯೂ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸಂಪರ್ಕವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗುವುದೆಂದೂ ಅವರು ನಂಬಿದ್ದರು ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಸುಧಾರಣಾ ಮಸೂದೆಯ (" ರಿಫಾರ್ಮ್ ಬಿಲ್ "ನ) ಚಳುವಳಿಗೆ ರಾಮಮೋಹನರು ಹೈತೂರ್ವಕವಾಗಿ ಬೆಂಬಲಕೊಟ್ಟರು. ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಸುಧಾರಣಾಪ್ರೇಮಿಗಳಿಗೂ ಸುಧಾರಣಾ ದ್ವೇಷಿಗಳಿಗೂ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಹೋರಾಟ " ಸಾತಂತ್ರ್ಯ ಮತ್ತು ನಿರಂಕುಶತೆಗಳಿಗೂ, ನ್ಯಾಯಾನ್ಯಾಯಗಳಿಗೂ, ಸರಿತಪ್ಪುಗಳಿಗೂ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಹೋರಾಟದ " ಪ್ರತೀಕವೇ ಹೊರತು ಬೇರೇನೂ ಅಲ್ಲವೆಂದು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿತ್ತು. " ನಿರಂಕುಶಪ್ರವರ್ತಕರೂ ಸಂಕುಚಿತಮನಸ್ಕರೂ ಎಷ್ಟೇ ವಿರೋಧಿಸಿದರೂ ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಪ್ರಗತಿಶೀಲತತ್ವಗಳು ಕ್ರಮೇಣ ಗೆಲ್ಲುತ್ತಿರುವುದು ನಮಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೋಚರವಾಗುತ್ತಿದೆ " ಎಂದು ಅವರು ನುಡಿದರು.

೧೮೩೨ ರ ಜೂನ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಲಾರ್ಡ್ಸ್‌ಸಭೆ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಆ ಮಸೂದೆಯನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದಾಗ ರಾಮಮೋಹನರಿಗೆ ತುಂಬ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ತನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತ ವಿಲಿಯಂ ರ್ಯಾತ್‌ಬೋನ್‌ಗೆ ಅವರು ಹೀಗೆ ಬರೆದರು: " ಶ್ರೀಮಂತರ ಪ್ರಬಲವಾದ ವಿರೋಧ ಮತ್ತು ಅದರಲ್ಲಿದ್ದ ಉನ್ನತ ರಾಜಕೀಯ ತತ್ವಗಳ ಅಭಾವಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಿ ಸುಧಾರಣಾ ಮಸೂದೆ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾದುದು ನನಗೆ ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿದೆ. ಐವತ್ತು ವರ್ಷಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಡವರನ್ನು ಸುಲಿದು—ಅಷ್ಟೇಕೆ, ಅವರ ನಾಶಕ್ಕೇ ಕಾರಣರಾಗಿ—ತಮ್ಮ ಹಣದ ಚೀಲಗಳನ್ನು ಭರ್ತಿಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಲಕೆಲವರು ಸ್ವಾರ್ಥಿಗಳ ಕೈವಶವಾಗಿರುವುದು ಇನ್ನು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ನಾನು ಹಿಂದೆಯೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸುಧಾರಣಾ ಮಸೂದೆಗೇನಾದರೂ ಸೋಲುಂಟಾಗಿದ್ದರೆ ನಾನು ಈ ದೇಶದೊಡನೆ ನನಗಿದ್ದ ಸಂಬಂಧವನ್ನೇ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುತ್ತಿದ್ದೆ. ದೇವರ ದಯೆಯಿಂದ ಹಾಗಾಗಲಿಲ್ಲ. ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಸಹ-ಪ್ರಜೆಯೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದುದು ನನಗೆ ಹೆಮ್ಮೆಯುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ದೇಶವೊಂದರದೇ ಅಲ್ಲದೆ ಇಡೀ ಜಗತ್ತಿನ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಾಣುವ ಅಪಾರ ಸಂತೋಷ ನನ್ನದಾಗಿದೆ."

ರಾಮಮೋಹನರು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಪ್ರಜೆಗಳ ಹಕ್ಕುಗಳಿಗಾಗಿಯೂ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಬೆಂಬಲವಿತ್ತುದು ಭಾರತಕ್ಕಾಗಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ದೇಶದ ಕ್ಷೇಮಾಭ್ಯುದಯಕ್ಕೆ ಅವರಿಗೆ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ೧೮೨೩ ರಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕದ ಸ್ಪ್ಯಾನಿಷ್ ವಸಾಹತುಗಳು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಗಳಿಸಿದವೆಂಬ ವರ್ತಮಾನ ಬಂದಾಗ ಅವರು ತಮ್ಮ ಸ್ನೇಹಿತರಿಗೆಲ್ಲಾ ಒಂದು ಭೋಜನ ಕೂಟವೇರ್ಪಡಿಸಿದರು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೇಕೆ ಅಷ್ಟು ಸಂಭ್ರಮವೆಂದು ಯಾರೋ ಕೇಳಲು ಅವರು " ಏನು? ನಾನು ನನ್ನ ಸೋದರಮಾನವರ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು—ಅವರು ಎಲ್ಲೇ ಇರಲಿ, ಅವರ ಹಿತಾಸಕ್ತಿಗಳು, ಮತ, ಭಾಷೆ ಏನೇ ಆಗಿರಲಿ—ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸಬೇಕೇನು? " ಎಂದರು. ೧೮೨೩ ನೆ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರಿನ " ಎಡಿನ್‌ಬರೋ ಮ್ಯಾಗಜಿನ್ " ನಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನರ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಮಿತ್ರನೊಬ್ಬ " ಅವರು ದಕ್ಷಿಣ ಅಮೆರಿಕಾದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ

ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ ಸಚೇತನವಾದ ಆಸಕ್ತಿ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನ ಔನ್ನತ್ಯವನ್ನೂ ಔದಾರ್ಯವನ್ನೂ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ” ಎಂದು ಬರೆದ.

ಇದೇ ರೀತಿ ಪೋರ್ಚುಗಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಪ್ರಜಾಸರ್ಕಾರ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದಾಗ ರಾಮಮೋಹನ ರಿಗೆ ಬಹಳ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ತುರ್ಕಿಗೆ ವಿರೋಧವಾಗಿ ಗ್ರೀಕರು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಅವರು ಬೆಂಬಲ ಕೊಟ್ಟರು. ೧೮೧೫ರ ಅನಂತರ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದ ಮೇಲೆ ನೇಪಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಬೋನರಿ ಎಂಬ ಸಂಘ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಗಿ ಬಹಳ ಜನಪ್ರಿಯತೆಯನ್ನು ಗಳಿಸಿತು. ೧೮೨೦-೨೧ ರಲ್ಲಿ ನೇಪಲ್ಲಿನ ಕಾರ್ಬೋನರಿಗಳು ಬೂರ್ಬಾನ್ ವಂಶದ ನೇಪಲ್ಲಿನ ರಾಜರುಗಳ ಮೇಲೆ ದಂಗೆಯೆದ್ದು ಕ್ರಮವಾದ ರಾಜ್ಯಾಂಗವನ್ನೂ ಎಲ್ಲ ವರ್ಗಗಳ ಸಮಾನತೆಯನ್ನೂ ಜನ ತಮ್ಮ ಆಗುಹೋಗುಗಳನ್ನು ತಾವೇ ನಿರ್ಧರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಕ್ಕನ್ನೂ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿದರು. ದಂಗೆಯನ್ನು ಅಡಗಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಮುಖಂಡರಾಗಿದ್ದ ಹಕ್ಕನ್ನೂ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿದರು. ದಂಗೆಯನ್ನು ಅಡಗಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಮುಖಂಡರಾಗಿದ್ದ ಮೊರಲಿ ಮತ್ತು ಸಿಲ್ವಾಟಿ ಎಂಬಿಬ್ಬರನ್ನು ಗಲ್ಲಿಗೇರಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ರಾಮಮೋಹನರಿಗೆ ಎಷ್ಟು ದುಃಖವಾಯಿತೆಂದರೆ ಅವರು ತಾವು ಮಿಸ್ಟರ್ ಕೇಂಟ್‌ಹ್ಯಾಮರನ್ನು ಭೇಟಿಮಾಡಬೇಕಾಗಿದ್ದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ರದ್ದುಮಾಡಿ ಆತನಿಗೆ ೧೮೨೧ ನೆ ಆಗಸ್ಟ್ ೧೧ ರಂದು ಹೀಗೆ ಬರೆದರು: “ನಾನು ಈದಿನ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ನಿಮ್ಮ ಮನೆಯ ಸಂತೋಷಕೂಟದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವ ಸುಖವನ್ನು ತೊರೆಯಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಿದೆ —ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಯೂರೋಪಿನಿಂದ ಈಚೆಗೆ ಬಂದಿರುವ ವರ್ತಮಾನವನ್ನು ಕೇಳಿ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಮಂಕಾಗಿರುವುದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಅದು ಯೂರೋಪಿನ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೆಲ್ಲಾ ತಾವು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರುವ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಪುನಃ ಪಡೆಯುವ ವರೆಗೂ, ಏಷ್ಯದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳು—ಅದರಲ್ಲೂ ಐರೋಪ್ಯ ನೆಲಸು ನಾಡುಗಳು—ಇಂದು ಹೊಂದಿರುವದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಗಳಿಸುವವರೆಗೂ ನಾನು ಬದುಕಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ನನ್ನನ್ನು ತಂದಿದೆ. ಈ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ನೇಪಲ್ಲಿನವರ ಹೋರಾಟ ನನಗೂ ಸಂಬಂಧ ಪಟ್ಟದೆಂದೂ ಅವರಿಗೆ ಆಗದವರು ನನಗೂ ವೈರಿಗಳೆಂದೂ ನಾನು ಭಾವಿಸುತ್ತೇನೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ ಶತ್ರುಗಳೂ ನಿರಂಕುಶತೆಯ ಮಿತ್ರರೂ ಎಂದೂ ಅಂತಿಮ ಜಯವನ್ನು ಪಡೆದಿಲ್ಲ; ಪಡೆಯುವುದೂ ಇಲ್ಲ.”

ಬ್ರಿಟಿಷರಿಂದ ನಡೆದ ಐರ್ಟೆಂಡ್ ದೇಶದ ಆಕ್ರಮಣವನ್ನು ರಾಮಮೋಹನರು ವಿರೋಧಿಸಿದರು. ಅದನ್ನು ಅವರು ತಮ್ಮ ‘ಮೀರತ್-ಉಲ್-ಅಖ್ಬರ್’ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಖಂಡಿಸಿದರು. ಐರ್ಟೆಂಡಿನ ಕ್ಷಾಮಪೀಡಿತರಿಗೆ ಅವರು ಸಹಾಯಧನವನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿ ಕೊಟ್ಟರು. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಮಹಾಕ್ರಾಂತಿಯ ಸಂದೇಶ ಅವರ ಹೃದಯಾಂತರಾಳವನ್ನು ಕಲಕಿತು. ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ಮಹಾಕ್ರಾಂತಿಯ ತ್ರಿವರ್ಣಧ್ವಜಕ್ಕೆ ಗೌರವ ಸಲ್ಲಿಸಲು ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ದೋಣಿಯಿಂದ ಇಳಿಯುವಾಗ ಅವರ ಕಾಲಿಗೆ ಗಾಯವಾಯಿತು. ರಾಮಮೋಹನರ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪ್ರೇಮ ಅಪಾರವಾದುದು. ಅದೇ ಅವರ ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಚೋದಕ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದು. ಈ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪ್ರೇಮದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಸಮಸ್ತಮಾನವ ಜನಾಂಗವು ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಹದಿನೆಂಟನೆ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಪ್ರೇಮದಿಂದ ಪ್ರೇರಿತವಾದ ವಿಶಾಲದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದವರಲ್ಲಿ ಅವರೇ ಮೊದಲಿಗರು.

೧೮೩೧ನೆಯ ಡಿಸೆಂಬರ್ ೨೬ ರಂದು ರಾಮಮೋಹನರು ಲಂಡನ್ನಿನಿಂದ ರಾಜ ಕುಮಾರ ಟ್ಯಾಲಿರಾಂಡ್‌ಗೆ ಬರೆದ ಕಾಗದ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯುಳ್ಳ ದಸ್ತೆವಜು. ಅದರಲ್ಲಿ ಅವರು ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೆ ಬರಲು ತಮಗೆ ಪರವಾನಗಿ ಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಪರವಾನಗಿ ಕೊಡುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೇ ತೆಗೆದುಹಾಕಬೇಕೆಂದು ವಾದಿಸಿದರು. ಆ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಬರೆದ ಮಾತುಗಳಿವು: “ ಏಷ್ಯದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳ ಕಾರಣದಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ವೈಷಮ್ಯ ವಿಪರೀತವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಇಂಥ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ಚೀನಾ ಒಂದೇ ಇದಕ್ಕೆ ಹೊರತಾದುದು. ಆ ದೇಶ ವಿದೇಶೀಯರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೊಂದಿರುವ ಅತಿಯಾದ ಅಸೂಯೆಯೂ ಹೊಸಭಾವಗಳು ಮತ್ತು ಹೊಸಪದ್ಧತಿಗಳೆಂದರೆ ಅದಕ್ಕಿರುವ ಭೀತಿ ಶಂಕೆಗಳೂ ಈ ಅಪವಾದಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳು. ಇತರ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಸೌಜನ್ಯಕ್ಕೂ ಔದಾರ್ಯಕ್ಕೂ ಹೆಸರಾಗಿರುವ ಫ್ರೆಂಚ್ ಜನರಲ್ಲೂ ಈ ಪದ್ಧತಿಯಿರುವುದು ನನಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮಾನವಜನಾಂಗವೆಲ್ಲಾ ಒಂದೇ ಕುಟುಂಬ, ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೂ ತಂಡಗಳೂ ಅದರ ಶಾಖೋಪಶಾಖೆಗಳು ಎಂಬ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಧಾರ್ಮಿಕತತ್ವಗಳು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ನಿಷ್ಪಕ್ಷವಾದ ಸಾಮಾನ್ಯ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯೂ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಯೂ ನಮ್ಮನ್ನು ಕರೆದೊಯ್ಯುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲ ದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಪ್ರಾಜ್ಞರು ಎಲ್ಲ ಮಾನವರ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಪರ್ಕಕ್ಕೂ ಇರುವ ಅಡಚಣೆಗಳನ್ನು ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟೂ ತೆಗೆದುಹಾಕಿ ಎಲ್ಲ ಜನಗಳೂ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನೂ ಸಂತೋಷವನ್ನೂ ಪಡೆಯುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ.”

ಅದೇ ಕಾಗದದಲ್ಲೇ ರಾಮಮೋಹನರು ರಾಷ್ಟ್ರರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಏಳಬಹುದಾದ ವ್ಯಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ತೀರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳನ್ನೂ ಮೀರಿದ ಸಂಸ್ಥೆಯೆಂದು ಅಗತ್ಯವೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದರು: “ ಎರಡು ದೇಶಗಳಿಗೆ ನಡುವೆ ತಲೆದೋರಬಹುದಾದ ರಾಜಕೀಯ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಆ ದೇಶಗಳೆರಡರ ಶಾಸನಸಭೆಗಳ ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳೂ ಇರುವ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಂದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದರೆ ವ್ಯವಸ್ಥಾಬದ್ಧ ಸರ್ಕಾರದ ಗುರಿಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸಾಧಿಸಬಹುದೆಂದು ನನಗನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಆ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ದೇಶಗಳಿಗೆ ಸಮಪ್ರಾತಿ ನಿಧ್ಯವಿರಬೇಕು; ಅದರಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಳ್ಳುವ ತೀರ್ಮಾನವನ್ನು ಎರಡು ದೇಶಗಳವರೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು; ಅದರ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ಒಂದೊಂದು ವರ್ಷ ಒಂದೊಂದು ದೇಶದಲ್ಲಿರಬೇಕು. ಇಂಥ ರಾಜಕೀಯ, ವಾಣಿಜ್ಯ, ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ವ್ಯವಸ್ಥಾಬದ್ಧ ಸರ್ಕಾರಗಳಿರುವ ಎರಡು ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಪ್ರಜೆಗಳಲ್ಲಿ ತಲೆದೋರಬಹುದಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಭೇದಗಳನ್ನು ಎರಡಕ್ಕೂ ತೃಪ್ತಿಯುಂಟಾಗುವ ಹಾಗೆ ಸರಿಪಡಿಸಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ತಲೆಮಾರಿನಿಂದ ತಲೆಮಾರಿಗೆ ಅವೆರಡರ ಶಾಂತಿ ಸ್ನೇಹ ಸೌಹಾರ್ದಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.”

೧೮೩೧ರ ವೇಳೆಗಾಗಲೆ ರಾಷ್ಟ್ರರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ನಡುವೆ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಬಹುದಾದ ವಿವಾದಗಳ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೂ ಜಗತ್‌ಶಾಂತಿಯ ಸ್ಥಾಪನೆಗೂ ಸಹಾಯಕವಾಗುವಂಥ ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಘವೊಂದರ ಕಲ್ಪನೆ ರಾಮಮೋಹನರಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದಿತೆಂಬುದು

ಈ ಸ್ಮರಣೀಯವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಅವರು ಲೀಗ್ ಆಫ್ ನೇಷನ್ಸ್ ಮತ್ತು ಯು. ಎನ್. ಒ. ಗಳನ್ನು ಹೋಲುವ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಂದರ ಸ್ಥಾಪನೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಪಂಚದ ಯಾವ ಭಾಗದಲ್ಲೂ ಇನ್ನಾರೂ ಯೋಚಿಸುವ ಮೊದಲೇ ಯೋಚಿಸಿದ್ದರು.

ಆದ್ಯ ಪತ್ರಿಕಾಕರ್ತ

ರಾಮಮೋಹನರು ಆರಂಭಿಸಿದ ಸಾಮಾಜಿಕ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ, ಆರ್ಥಿಕ, ರಾಜಕೀಯ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಸುಧಾರಣೆಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಬಂದ ಪ್ರಗತಿಭಾವದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಪ್ರಗತಿಶೀಲ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಅಗತ್ಯವಿತ್ತು. ಆ ಕಾಲದ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳು ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ— ಅದರಲ್ಲೂ ಕಲ್ಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿ—ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು.

ಕಲ್ಕತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾದ ಮೊದಲನೆಯ ಪ್ರಗತಿಪರ ಪತ್ರಿಕೆ “ಬಂಗಾಲಾ ಗೆಜೆಟ್” ೧೮೧೬ ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಅದೊಂದು ವಾರಪತ್ರಿಕೆ. ಅದರ ಸಂಚಾಲಕರು ರಾಮಮೋಹನರ “ಆತ್ಮೀಯ ಸಭೆ”ಯ ಉತ್ಸಾಹೀಪೂರ್ಣ ಸದಸ್ಯರು. ಅದು ೧೮೨೦ ರ ವರೆಗೂ ಇದ್ದು ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು.

ರಾಮಪುರದ ಕ್ರಿಸ್ತಪಾದ್ಯಗಳು “ಸಮಾಚಾರ ದರ್ಪಣ” ಎಂಬ ಬಂಗಾಳಿ ವಾರ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ೧೮೧೨ ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಅವರೇ “ಫ್ರೆಂಡ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯಾ” ಎಂಬ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನೂ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮೊಟ್ಟಮೊದಲನೆಯ ಪ್ರಗತಿಶೀಲ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪತ್ರಿಕೆ, “ಕಲ್ಕತ್ತ ಜರ್ನಲ್” ನ್ನು ಜೇಮ್ಸ್ ಸಿಲ್ಕ್ ಬಕಿಂಗ್ಹ್ಯಾಮ್ ೧೮೧೮ ರ ಅಕ್ಟೋಬರಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ.

“ಸಂವಾದ ಕೌಮುದಿ” ಎಂಬ ಬಂಗಾಳಿ ವಾರಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ತಾರಾಚಂದ ದತ್ತ ಮತ್ತು ಭವಾನಿಚರಣ ಬಂದೋಪಾಧ್ಯಾಯರು ೧೮೨೦ ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದರು. ಭವಾನಿ ಚರಣನು ಅದರ ಸಂಪಾದಕತ್ವಕ್ಕೆ ರಾಜೀನಾಮೆ ಕೊಟ್ಟಾಗ ರಾಮಮೋಹನರು ಆ ಕೆಲಸ ವನ್ನು ತಾವು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರು.

“ಮಿರತ್-ಉಲ್-ಅಕ್ಬರ್” ಎಂಬ ಪಾರಸೀ ವಾರಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ರಾಮಮೋಹನರು ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಅದರ ಪ್ರಕಟನೆ ೧೮೨೩ ರಲ್ಲಿ ನಿಂತುಹೋಯಿತು.

“ಸಮಾಚಾರ ಚಂದ್ರಿಕೆ” ಎಂಬುದು ಸಂಪ್ರದಾಯವಾದಿ ಹಿಂದೂಗಳ ಪತ್ರಿಕೆ ಯಾಗಿತ್ತು.

ಡಾಕ್ಟರ್ ಆರ್. ಎಮ್. ಮಾರ್ಕಿನ್ ಎಂಬಾತ ೧೮೨೯ ರ ಮೇ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ “ಬೆಂಗಾಲ್ ಹೆರಾಲ್ಡ್” ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಹೊರಡಿಸತೊಡಗಿದ. ಅವನು ದ್ವಾರಕನಾಥ ತಾಕೂರರ

ಪ್ರಭಾವಕ್ಕೆ ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದವನು. ಈ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಮಾಲೀಕರಲ್ಲಿ ರಾಮ ಮೋಹನರಾಯ್‌ರವರೂ ಮತ್ತು ದ್ವಾರಕಾನಾಥ ಠಾಕೂರರೂ ಇದ್ದರು.

ರಾಮಮೋಹನರ ಅನುಯಾಯಿಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬನಾದ ನೀಲ್‌ರತನ್ ಹಲ್ದಾರ್ ಬಂಗಾಳಿ, ಪಾರಸೀ ಮತ್ತು ನಾಗರೀ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದ್ದ 'ಬಂಗದೂತ' ಎಂಬ ವಾರಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕನಾಗಿದ್ದ.

ಪುಸ್ತಕವ್ಯಾಪಾರಿಯೂ ಪ್ರಕಾಶಕನೂ ಆಗಿದ್ದ ಸ್ಯಾಮ್ಯುಯೆಲ್ ಸ್ಮಿತ್ ಎಂಬಾತ "ಬೆಂಗಾಲ್ ಹರಾರು" ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ. ಈ ಪತ್ರಿಕೆಗೆ ದ್ವಾರಕಾನಾಥರಿಂದ ಬಹಳ ಮೊತ್ತದ ಹಣ ಸಲ್ಲುತ್ತಿತ್ತು.

ಪ್ರಗತಿವಿರೋಧಿಯೆಂದು ಕುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ಅರ್ಧ ಅಧಿಕಾರೀ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ "ಜಾನ್ ಬುಲ್" ೧೮೨೧ ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ೧೮೩೨ ರಲ್ಲಿ ಅದರ ಮಾರಾಟವಾಯಿತು. ದ್ವಾರಕಾನಾಥ ಠಾಕೂರರ ಸ್ನೇಹಿತರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ಸ್ವಾಕೆಲರ್ ದ್ವಾರಕಾನಾಥರಿಂದ ಹಣಪಡೆದು ಅದನ್ನು ಕೊಂಡುಕೊಂಡ. ಅನಂತರ ಅದು ಹೆಸರು ಬದಲಾಯಿಸಿ "ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ಮನ್" ಆಯಿತು.

ರವೀಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರ ಅಜ್ಜಂದಿರಾದ ದ್ವಾರಕಾನಾಥರು ಅಸಾಧಾರಣ ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿಗಳೂ ಶ್ರೀಮಂತರೂ ಪ್ರತಿಭಾಶಾಲಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದರೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಪ್ರಗತಿಪಕ್ಷಪಾತಿಗಳಾದ ಅವರು ರಾಮಮೋಹನರ ನಿಷ್ಠಾವಂತ ಸ್ನೇಹಿತರಾಗಿದ್ದರು. ರಾಮಮೋಹನರನ್ನು ಕಂಡರೆ ಅವರಿಗೆ ಬಹುಮೆಚ್ಚಿಕೆ. ತಾವು ಕೈಗೊಂಡ ಎಲ್ಲ ಸುಧಾರಣಾ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ರಾಮಮೋಹನರಿಗೆ ದ್ವಾರಕಾನಾಥ ಠಾಕೂರರ ಶ್ರದ್ಧಾಪೂರ್ಣವಾದ ಬೆಂಬಲ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಲಭಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮೊದಲ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದ್ವಾರಕಾನಾಥರು ಕಲ್ಕತ್ತಾದಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿಪರವಾದ ಪತ್ರಿಕೆಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಬಹಳವಾಗಿ ಸಹಾಯವೆಸಗಿದರು. ಅವರು ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದ್ದು ರಾಮಮೋಹನರಿಂದ ಆರಂಭಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದ ಚಳವಳಿಗೆ ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಬೆಂಬಲವನ್ನು ಗಳಿಸಿಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನ ಸದಸ್ಯನೂ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಪ್ರಗತಿಗಾಮಿ ರಾಜಕಾರಣಿಯೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಾಗ್ವಿಯೂ ಆಗಿದ್ದ ಜಾರ್ಜ್ ಥಾಂಪ್ಸನ್‌ನನ್ನು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಕರೆತಂದವರು ದ್ವಾರಕಾನಾಥರೇ, ತನ್ಮೂಲಕ ಅವರು ರಾಮಮೋಹನರು ಆರಂಭಿಸಿದ್ದ ರಾಜಕೀಯ ಪ್ರಗತಿಶೀಲತೆಯನ್ನು ಬಲಗೊಳಿಸಿದರು.

ಬಂಗಾಳಿ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮ ರಾಮಮೋಹನರು ಆರಂಭಿಸಿದ ಚಳುವಳಿಗೂ ದ್ವಾರಕಾನಾಥರ ಪ್ರಗತಿಶೀಲತೆ ದೂರದೃಷ್ಟಿಯುತವಾದ ಔದಾರ್ಯಕ್ಕೂ ಬಹಳವಾಗಿ ಋಣಿಯಾಗಿದೆ.

ಆರ್ಥಿಕ ಸುಧಾರಣೆ

ಭಾರತೀಯರ ಆರ್ಥಿಕ ದುರವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ರಾಮಮೋಹನರು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಶ್ರಮಿಸಿದರು. ೧೮೩೨ರ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟರಿ ಸಮಿತಿಗೆ ತಾವು ಕೊಟ್ಟ ಸಾಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವರು ಹೇಳಿದ ಮಾತುಗಳಿವು: “ಬೇಸಾಯಗಾರರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬಹು ದಾರುಣವಾಗಿದೆ. ಅವರು ಜಮೀನುದಾರನ ಲೋಭ ದುರಾಸೆಗಳಿಗೆ ತುತ್ತಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಜಮೀನುದಾರರಿಂದ ತನಗೆ ಬರಬೇಕಾದ ಕಂದಾಯದ ಮೊತ್ತವನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಸರ್ಕಾರ ಅವರಿಗೆ ಬಹಳ ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯ ತೋರಿಸಿದೆ. ಅದೇ ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವನ್ನು ಅವರು ತಮ್ಮ ರೈತರಿಗೆ ತೋರಿಸಿಲ್ಲ.” ೧೮೩೩ರ ಖಾಯಂ ಜಮೀನ್ದಾರಿ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದ ಜಮೀನ್ದಾರರಿಗೆ ಬಹಳ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಿದ್ದರೂ ಅದರಿಂದ ಬಡರೈತರ ಸ್ಥಿತಿ ಮಾತ್ರ ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲೂ ಉತ್ತಮವಾಗಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಅವರು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಅವರಿಂದ ವಸೂಲುಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಗೇಣಿಯ ಹಣ ವಿಪರೀತವಾಗಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಕೊಟ್ಟ ಮೇಲೆ ರೈತನಿಗೆ ಏನೂ ಉಳಿಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಅವರು ತೆರುತ್ತಿದ್ದ ಗೇಣಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸದಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಅದನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದೂ ಅವರು ಒತ್ತಿ ಕೇಳಿದರು. ಸರ್ಕಾರ ರೈತರೊಡನೆ ಖಾಯಂ ಒಪ್ಪಂದವೊಂದನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಜಮೀನ್ದಾರರು ಗೇಣಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿ ರೈತರಿಗೆ ತೊಂದರೆ ಕೊಡದಂತೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಸೂಚಿಸಿದರು. ಹೀಗೆ ರೈತರೊಡನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಖಾಯಂ ಒಪ್ಪಂದದ ಫಲವಾಗಿ ಕಂದಾಯದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವ ಹಣವನ್ನು ಭರ್ತಿಮಾಡುವ ಸಲುವಾಗಿ ಭೋಗವಸ್ತುಗಳ ಮೇಲೆ ತೆರಿಗೆ ಹಾಕಬಹುದೆಂದೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಂಬಳದ ಐರೋಪ್ಯ ಕಲೆಕ್ಟರುಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಕಡಿಮೆ ಸಂಬಳಕ್ಕೆ ಬರುವ ಭಾರತೀಯರನ್ನು ನೇಮಿಸಬಹುದೆಂದೂ ಸಲಹೆಮಾಡಿದರು. ಜಮೀನ್ದಾರರಿಗೆ ಸೇರಿದ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಸಂತೆಗಳಲ್ಲಿ ತಾವು ಬೆಳೆದ ದವಸವನ್ನಾಗಲಿ ಕಾಯಿಪಲ್ಯಗಳನ್ನಾಗಲಿ ಮಾರುವುದಕ್ಕೆ ಬಂದ ರೈತರಿಂದ ಜಮೀನ್ದಾರರು ಮೇಲುತೆರಿಗೆಯನ್ನು ವಸೂಲುಮಾಡುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅವರು ವಿರೋಧಿಸಿದರು.

ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿಯ ಸೇವಕರು ಉಪ್ಪಿನ ವ್ಯಾಪಾರದ ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯ ಪಡೆದಿರುವುದನ್ನೂ ಅವರು ವಿರೋಧಿಸಿದರು. ಕಂಪನಿಯವರು ಉಪ್ಪಿನ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಅದರ ಸಹಜವಾದ ಬೆಲೆಗಿಂತಲೂ ಸೇಕಡಾ ಸಾವಿರದಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪಿನ ತಯಾರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮೊಲಂಘೀಗಳೆಂಬ ಸುಮಾರು ಒಂದು ಲಕ್ಷ ಇಪ್ಪತ್ತೈದೂ ಸಾವಿರ ಕೆಲಸಗಾರರು ದುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಗುಲಾಮತನಕ್ಕಿಂತಲೂ

ಮೇಲಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಸರ್ಕಾರ ಉಪ್ಪನ್ನು ತಯಾರಿಸಲು ಸಿಬ್ಬಂದಿಯನ್ನು ನೇಮಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಉಪ್ಪನ್ನು ಕಲ್ಕತ್ತೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡುಹೋಗಿ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನಿಯತವಾಗಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಶಿರಾಶಿಯಾಗಿ ಮಾರುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ವ್ಯಾಪಾರವೆಲ್ಲಾ ಕೆಲವರು ಭಾರತೀಯ ಧನಿಕರ ಕೈವಶವಾಗಿತ್ತು. ಅವರು ಉಪ್ಪನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಮಾರುವ ಮೊದಲು ಅದರ ಜೊತೆಗೆ ಕಲ್ಲು-ಮಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಬೆರೆಸುವುದು ವಾಡಿಕೆಯಾಗಿತ್ತು. ಬೇರೆ ದೇಶಗಳಿಂದ ಆಮದಾದ ಉಪ್ಪಿನ ಮೇಲೆ ಕಂಪೆನಿಯವರು ಅತಿಯಾಗಿ ಸುಂಕ ಹೇರುತ್ತಿದ್ದರು.

ರಾಮಮೋಹನರು ಉಪ್ಪಿನ ತಯಾರಿಕೆಯ ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯತೆಯನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿ ಉಪ್ಪಿನ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಇಳಿಸಿದರೆ ಅದನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವವರ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚುವುದೆಂದೂ ಉಪ್ಪಿನ ಅಭಾವ ಜನರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ತಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದಿತೆಂದೂ, ಇಲ್ಲಿನದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅಗ್ಗವೂ ಉತ್ತಮವೂ ಆದ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಉಪ್ಪನ್ನು ಆಮದುಮಾಡಲು ಅವಕಾಶ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಮೂಲಂಘಿಗಳನ್ನು ವ್ಯವಸಾಯಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದೂ ಬೆರಕೆ ಮಾಡುವುದು ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಿತೆಂದರೆ ಕೊನೆಗೆ ಮಾರಾಟವಾಗುವ ಪದಾರ್ಥ ಮಣ್ಣಿಗಿಂತಲೂ ಏನೂ ಮೇಲಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದೂ ವಾದಿಸಿದರು. ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟಿನ ವಿಶೇಷ ಸಮಿತಿ ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯತೆ ವಿರೋಧವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯಿತು. ಹೀಗೆ ರಾಮಮೋಹನರ ಚಳವಳಿ ಫಲದಾಯಕವಾಯಿತು. ಉಪ್ಪು ತಯಾರಿಕೆಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪೆನಿಗಿದ್ದ ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯತೆ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು.

ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಆಳರಸರು ಭಾರತದ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೊರಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರ ಕಡೆಗೆ ಮೊದಲು ಗಮನ ಸೆಳೆದವರು ರಾಮಮೋಹನರು. ಭಾರತದ ಆಕ್ರಮಣಕಾರರು ಅದರಿಂದ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಣಿಕೆಯಂತಿತ್ತು, ಆ ಐಶ್ವರ್ಯ. ಭಾರತದ "ಕಂದಾಯಪದ್ಧತಿ"ಯನ್ನು ಕುರಿತು ತನಗೆ ಹಾಕಿದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅವರು ಭಾರತದ ಸೇವಾವರ್ಗದಿಂದ ವಿಶ್ರಾಂತರಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಐರೋಪ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಬಹುದೊಡ್ಡ ಮೊತ್ತದ ಹಣವನ್ನು ತಮ್ಮೊಡನೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಇದನ್ನು ರುಜುವಾತುಪಡಿಸಲು ಅವರು ಕೆಲವು ಅಂಕಿ ಅಂಶಗಳ ಪಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ತಯಾರುಮಾಡಿ ಲಾಯ್ಡ್ ಮತ್ತು ಮೆಲ್‌ವಿಲ್‌ರು (ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪೆನಿಯ ಅಕೌಂಟೆಂಟ್ ಜನರಲ್ ಮತ್ತು ಆಡಿಟರ್ ಜನರಲ್‌ರು) ಹೌಸ್ ಆಫ್ ಲಾರ್ಡ್ಸ್ ಸಭೆಯ ವಿಶೇಷ ಸಮಿತಿಯ ಮುಂದೆ ೧೮೩೦ ನೆಯ ಫೆಬ್ರವರಿ ೨೩ ರಂದು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಸಾಕ್ಷ್ಯದ ಪ್ರಕಾರ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ವೆಚ್ಚವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಭಾರತದ ಹಣ ವರ್ಷಂಪ್ರತಿ ಮೂವತ್ತು ಲಕ್ಷ ಪೌಂಡುಗಳಷ್ಟಿದ್ದಿತೆಂದು ತೋರಿಸಿದರು. ಈ ಹಣದಲ್ಲಿ ಬೋರ್ಡ್ ಆಫ್ ಕಂಟ್ರೋಲ್ ಮತ್ತು ಇಂಡಿಯಾ ಹೌಸ್‌ಗಳ ಖರ್ಚುಗಳೂ ಸಿಬ್ಬಂದಿಯ ಸಂಬಳ, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿದ್ದು ಯೂರೋಪಿಗೆ ಮರಳಿದ್ದ ಸೈನಿಕ ಮತ್ತು ದಿವಾನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಗೈರುಹಾಜರಿ ಸಂಭಾವನೆಗಳು, ಈ ಹಣದಮೇಲೆ ಬರುವ ಬಡ್ಡಿ ಇದೆಲ್ಲಾ ಸೇರಿತ್ತು. ಇದಲ್ಲದೆ ಲಿಬಿಟಿಟಿಲರ ಪೌಂಡುಗಳಷ್ಟು ಬೆಲೆ ಬಾಳುತ್ತಿದ್ದ ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

೧೮೧೦ ನೆಯ ಜೂನ್ ೨೮ ರಂದು ಬೋರ್ಡ್ ಆಫ್ ಡೈರೆಕ್ಟರ್‌ರವರು ಬಂಗಾಳದ ಸರ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿದ ಪತ್ರವೊಂದನ್ನು ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯುತ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ಕಂಪೆನಿಯ ದಕ್ಷ ಅಧಿಕಾರಿಯೊಬ್ಬರು “ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರದ ನೆಲಸುನಾಡುನೀತಿ” ಎಂಬ ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಉದ್ಧರಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದೆ: “ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಲಂಡನ್ನಿಗೆ ಕಳುಹಿಸುವ ಹಣ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು ಎರಡು ಮಿಲಿಯನ್ ಪೌಂಡುಗಳಂತೆ ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ಸಲ್ಲುತ್ತಿದೆ.” (ಪುಟ ೨೦). ಈ ಪತ್ರದ ಮತ್ತು ಇಂಥ ಇತರ ಅಧಿಕೃತ ದಸ್ತೆವಜುಗಳ ಆಧಾರದಮೇಲೆ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರು ೧೭೬೫ ರಿಂದ ೧೮೨೦ ರವರೆಗೂ ಭಾರತದಿಂದ ಹರಿದುಹೋದ ಹಣ ಒಟ್ಟು ನೂರು ಮಿಲಿಯನ್ ಪೌಂಡುಗಳು ಎಂದು ಲೆಕ್ಕಹಾಕಿದ್ದಾರೆ.

ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ಏಕಸ್ವಾಮ್ಯವಾದಿಗಳಿಗೂ ನಿರುಪಾಧಿಕ ವ್ಯಾಪಾರವಾದಿಗಳಿಗೂ ದೊಡ್ಡ ಹೋರಾಟ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ರಾಮಮೋಹನರು ನಿರುಪಾಧಿಕವ್ಯಾಪಾರ ವಾದಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದರು. ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ದ್ವಾರಕಾ ನಾಥ ಠಾಕೂರರ ಬಲವಾದ ಬೆಂಬಲ ದೊರೆಯಿತು. ಬ್ರಿಟಿಷರು ಭಾರತವನ್ನು ವಶ ಪಡಿಸಿಕೊಂಡುದರಿಂದ ಭಾರತ ಮೊಗಲ್ ಆಡಳಿತದ ಕೊನೆಯ ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದಿದ್ದ ಜಡತೆಯಿಂದ ಅದನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಚರಿತ್ರೆ ಕೈಗೊಂಡಿತ್ತು. ಸುಮಾರು ಕಾಲ ಭಾರತ ಜಗತ್ತಿನ ಇತಿಹಾಸದ ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಸೇರದೆ ದೂರವಾಗಿ ನಿಂತಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಮತ್ತೆ ಜಗತ್ತಿನ ಶಕ್ತಿಯ ಹೊನಲಿಗೆ ನೂಕುವ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಶಕ್ತಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಾಯಿತು. ಆರ್ಥಿಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡ್ ಕೈಗಾರಿಕಾ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಆರಂಭಮಾಡಿತು. ರಾಮ ಮೋಹನರು ಮತ್ತು ದ್ವಾರಕಾನಾಥ ಠಾಕೂರರಿಬ್ಬರೂ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮಾಂತರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಬೆಂಬಲಕೊಟ್ಟರು. ಇದರಿಂದ ಜಮೀನ್ದಾರರ ಹಿಡಿತದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ರೈತರಿಗೊಂದು ಅವಕಾಶ ಸಿಕ್ಕುವುದೆಂದು ಅವರ ಪ್ರತೀಕ್ಷೆಯಾಗಿತ್ತು. ಈ ಬದಲಾವಣೆ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಕ್ರೂರ ತಮವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಎಲ್ಲ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳೂ ಕ್ರೂರತಮವೇ. ಊಳಿಗ ಮಾನ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯಿಂದ ಬಂಡವಾಳಶಾಹಿ ಪದ್ಧತಿಗೆ ನಡೆದ ಬದಲಾವಣೆ ಎಲ್ಲಾ ಮೃದು ಪರಿಣಾಮವಾದದ್ದಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗುವುದು ಭಾರತದಲ್ಲೂ ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ದೇಶದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಈ ಆರ್ಥಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಗೆ ಬೆಂಬಲಕೊಟ್ಟ ಈ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿ ದ್ವಾರಕಾನಾಥ ಠಾಕೂರರು ಅವರಿಗೆ ಸಹಾಯಕರಾದರು.

ಬ್ರಹ್ಮಸಭೆ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜ

೧೮೨೭ ರಲ್ಲಿ ರೆವೆರೆಂಡ್ ವಿಲಿಯಂ ಆಡಮ್‌ರವರು ಆರ್. ಡಟನ್‌ರವರಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದ ಕಾಗದದಲ್ಲಿ ಯೂನಿಟೇರಿಯನ್ ಅಸೋಷಿಯೇಷನ್‌ನ್ನು ಕುರಿತು ಹೀಗೆ ಬರೆದರು: “ಆದರ ಇಂದಿನ ಸದಸ್ಯರು ಶ್ರೇಷ್ಠ ನ್ಯಾಯಾಸ್ಥಾನದ ನ್ಯಾಯವಾದಿಗಳಾದ ಥಿಯೋಡೋರ್ ಡಿಕನ್ಸ್, ಮ್ಯಾಕಿಂಟಾಷ್ ಅಂಡ್ ಕಂಪೆನಿಯ ವ್ಯಾಪಾರಿಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬರಾದ ಜಾರ್ಜ್ ಜೇಮ್ಸ್ ಗಾರ್ಡನ್, ನ್ಯಾಯವಾದಿ ವಿಲಿಯಮ್ ಟೀಟ್, ಕಂಪೆನಿಯ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯರಾಗಿರುವ ಬಿ. ಡಬ್ಲ್ಯೂ. ಮ್ಯಾಕ್ಲಿಯೋಡ್, ಕಂಪೆನಿಯ ಒಡಂಬಡಿಕೆಯ ಕಟ್ಟಿಗೊಳಪಡದ ನೌಕರ ನಾರ್ಮನ್ ಕಾರ್. ರಾಮಮೋಹನರಾಯ್, ದ್ವಾರಕಾನಾಥ ಠಾಕೂರ್, ಪ್ರಸನ್ನಕುಮಾರ ಠಾಕೂರ್, ರಾಮಮೋಹನರ ಹಿರಿಯಮಗ ರಾಧಾಪ್ರಸಾದ ರಾಯ್ ಮತ್ತು ನಾನು.”

ಯೂನಿಟೇರಿಯನ್ ಸಂಘ ಕ್ರಮೇಣ ಕಂದಿಹೋಯಿತು. ಯೂನಿಟೇರಿಯನ್ ಪದ್ಧತಿ ಮತ್ತು ಏಕದೇವತಾಪೂಜೆಗಳಿಗೆ ಮೀಸಲಾದ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಂದನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಅಗತ್ಯ ರಾಮಮೋಹನರ ಅನುಯಾಯಿಗಳಿಗೆ ತೋರಿತು. ರಾಮಮೋಹನರ ಶಿಷ್ಯನಾಗಿದ್ದ ಚಂದ್ರಶೇಖರದೇವ ೧೮೨೮ ರ ಆಗಸ್ಟ್ ೨೦ ರಲ್ಲಿ ಯೂನಿಟೇರಿಯನ್‌ನಿಗೆ ಅಡ್ಡಿ ಆತಂಕಗಳಿಲ್ಲದೆ ತಮ್ಮ ಸಭೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲಾಗುವಂತೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಂದು ಬೇಕೆಂದು ರಾಮಮೋಹನರನ್ನು ಕೋರಿದ. ರಾಮಮೋಹನರು ಚಂದ್ರಶೇಖರನ ಸೂಚನೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರು. ೧೮೨೮ ರ ಆಗಸ್ಟ್ ೨೧ ರಂದು ಬ್ರಹ್ಮಸಭೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಚಂದ್ರನಾಗೂರಿನ ನಿವಾಸಿ ರಾಮಕಮಲ ಬಸುಗೆ ಸೇರಿದ ಮನೆಯೊಂದನ್ನು ಬಾಡಿಗೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. (ರಾಮಕಮಲ ಬಸು ಐರೋಪ್ಯರೊಡನೆ ವಾಣಿಜ್ಯ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ಜನ ಫಿರಂಗಿ ಕಮಲ ಬಸು ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು). ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜದ ಮೊದಲನೆಯ ನೆಲೆಯಾದ ಈ ಬಾಡಿಗೆಯ ಮನೆ ಚಿತ್ತಪುರ್ ರಸ್ತೆಯ ೪೮ ನೆ ನಂಬರಿನದು. ರಾಮಮೋಹನರ ಶಿಷ್ಯಂದಿರಲ್ಲೊಬ್ಬನಾಗಿದ್ದ ತಾರಾಚಂದ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಆದರ ಮೊದಲ ಕಾರ್ಯದರ್ಶಿಯಾಗಿ ನೇಮಿತನಾದ. ಈ ಬಾಡಿಗೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ವರ್ಷಗಳಿದ್ದನಂತರ ೧೮೩೦ ರ ಜನವರಿ ೨೩ ರಂದು ಸ್ವಂತ ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ಹೋಯಿತು. ಬ್ರಹ್ಮಸಭೆಯ ಸ್ಥಾಪನೆ ಧರ್ಮಸಮಾಜವೆಂಬ ಸಂಪ್ರದಾಯಬದ್ಧ ಹಿಂದೂಗಳ ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಂದರ ಉಗಮಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಆದರ ಮುಂದಾಳು ಸಂಪ್ರದಾಯಬದ್ಧ ಹಿಂದೂಗಳ ಅಂಗೀಕೃತ ನಾಯಕ ರಾಧಾಕಾಂತದೇವ.

೧೮೩೦ ರ ಜನವರಿ ೨೩ ರಂದು ಬ್ರಹ್ಮಸಭೆ ತನ್ನದೇ ಆದ ಕಟ್ಟಡಕ್ಕೆ ಹೋಯಿತು.

ಹೊಸ ನಿವಾಸದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಸಭೆಯ ಆರಂಭೋತ್ಸವದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹಾಜರಿದ್ದ ಏಕೈಕ ಐರೋಪ್ಯನಾಗಿದ್ದ ಮಾರ್ಟಿನ್‌ಗಾಂವೆರಿ ಮಾರ್ಟಿನ್ ತನ್ನ "ಒಸ್ಕರಿ ಆಫ್ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಕಾಲೋನೀಸ್" ("ಬ್ರಿಟಿಷ್ ವಸಾಹತುಗಳ ಚರಿತ್ರೆ") ಎಂಬ ಪ್ರಸ್ತುತದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆರಂಭೋತ್ಸವದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೫೦೦ ಮಂದಿ ಹಿಂದೂಗಳು ಹಾಜರಿದ್ದರೆಂದು ಅದರಿಂದ ನಮಗೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಆರಂಭೋತ್ಸವಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಸಭೆಯ ನ್ಯಾಸಪತ್ರವನ್ನು ರಾಮಮೋಹನರು ೧೮೩೦ನೆ ಜನವರಿ ೮ರಂದು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದರು. ಆ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುವ ವಿಶಾಲದೃಷ್ಟಿ ವಿಶ್ವಪ್ರೇಮಗಳು ಅಸಾಧಾರಣವಾಗಿವೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಇತರ ವಿಷಯಗಳೊಡನೆ ಈ ವಾಕ್ಯಗಳೂ ಇವೆ. "ನ್ಯಾಯದರ್ಶಿಗಳು ಯಾವಾಗಲೂ ಈ ಕಟ್ಟಡವನ್ನೂ ಅದಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಅವರಣವನ್ನೂ ಸಲಕರಣೆಗಳನ್ನೂ ಭಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದಲೂ ನಡೆದು ಕೊಳ್ಳುವ ಎಲ್ಲ ಜನಕ್ಕೂ ಜಾತಿಮತಗಳ ಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ಸನಾತನನೂ ಅನ್ವೇಷಣಾತೀತನೂ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪನೂ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನೂ ಸೃಷ್ಟಿರಕ್ಷಕನೂ ಆದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪೂಜೆಗಾಗಿ ಕೊಡಲು ಸಿದ್ಧರಿರಬೇಕು. ಇದುವರೆಗೂ ಯಾರಿಂದಲೇ ಆಗಲಿ ಪ್ರಾಜಾಯೋಗ್ಯವೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿರುವ ಮತ್ತು ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ಪರಿಗಣಿತವಾಗುವ ದೈವಭಕ್ತಿ ಪ್ರಚೋದಕವೂ ನೀತಿಯೋಧಕವೂ ಆದ ಯಾವ ವಸ್ತುವೂ ಇಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಆರಾಧನಾಕೂಟಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ರೀತಿಯ ಅವಹೇಳನಕ್ಕಾಗಲಿ ತಿರಸ್ಕಾರಕ್ಕಾಗಲಿ ಗುರಿಯಾಗಕೂಡದು."

ರಾಮಮೋಹನರು ಬ್ರಹ್ಮಸಭೆಯನ್ನು ಹೊಸದೊಂದು ಮತವಾಗಿ ಕಲ್ಪಿಸಲಿಲ್ಲ ವೆಂದು ಈ ನ್ಯಾಸಪತ್ರದಿಂದ ವಿಧಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ಮತಗಳ ಏಕದೇವವಾದಿಗಳೂ ಬ್ರಹ್ಮಸಭೆಯ ಕಟ್ಟಡವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಅವರ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಾಗಿತ್ತು. ರೂಪರಹಿತನೂ ಸನಾತನನೂ ಅನ್ವೇಷಣೆಗೆ ಎಟುಕದವನೂ ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪನೂ ಏಕೈಕನೂ ಆದ ದೇವರಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯಿಟ್ಟಿರುವವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ—ಅವರು ಯಾವ ಮತದವರೇ ಆಗಿರಲಿ—ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸುವ ಸಾಧನವಾಗಿರಬೇಕು ಆ ಸಂಸ್ಥೆ ಎಂಬುದು ಅವರ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಯಾಗಿತ್ತು. ತಮ್ಮ ಮರಣದ ಅನಂತರ ಹಿಂದೂಗಳು, ಮುಸ್ಲಿಮರು, ಕ್ರೈಸ್ತರು ಎಲ್ಲರೂ ತನ್ನನ್ನು ತಮ್ಮವರೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವುದಾಗಿಯೂ ಆದರೆ ತಾವು ಮಾತ್ರ ಯಾವ ಒಂದು ಮತಕ್ಕೂ ಸೇರಿದವರಲ್ಲವೆಂದೂ ತಾವು ವಿಶ್ವಧರ್ಮದ ಅನುಯಾಯಿ ಯೆಂದೂ ಅವರು ಗೆಳೆಯನೊಬ್ಬನಿಗೆ ಹೇಳಿದರಂತೆ. ಬ್ರಹ್ಮಸಭೆಯ ನ್ಯಾಸಪತ್ರವನ್ನು ಕುರಿತು ಬೊಂಬಾಯಿ ಆಧಿಪತ್ಯದ ಆದ್ಯಸುಧಾರಕರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಾದ ಮಹಾದೇವ ಗೋವಿಂದ ರಾನಡೆಯವರು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ: "ಈ ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುವ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕತೆ, ಗಾಢಭಕ್ತಿ, ಸರ್ವಧರ್ಮಸಹಿಷ್ಣುತೆ ಇವೆಲ್ಲಾ ಸೌಂದರ್ಯ ಮತ್ತು ಅನ್ಯಾನತೆಗಳ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಆದರ್ಶವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿಯುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ನಮ್ಮ ಜನಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಶತಮಾನಗಳು ಬೇಕಾಗಬಹುದು." ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯೋಗಿಗಳಾದ ರಮಾನಂದ ಚಟರ್ಜಿಯವರು "ರಾಮಮೋಹನರು ಬ್ರಹ್ಮಸಭೆ ಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದಾಗ ಅವರ ಉದ್ದೇಶವಿದ್ದುದು ಅದು ದೇವರ ಆರಾಧನೆಗೈಯಲೆಳಸುವ ಎಲ್ಲ ಮತಗಳವರೂ ಒಂದು ಕಡೆ ಸೇರಲು ಅನುಕೂಲವಾದ ಸ್ಥಳವಾಗಲಿ ಎಂದು"

ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ೧೯೦೬ ರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಕತ್ತ ನಗರದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಆಸ್ತಿಕತಾ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ ತಾವು ಮಾಡಿದ ಅಧ್ಯಕ್ಷಭಾಷಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮರ್ಷಿ ಆರ್. ವೆಂಕಟರತ್ನಮಾರವರು “ಆದರ ಅಮರವಾದ ನ್ಯಾಸಪತ್ರ ನಿಗದಿಮಾಡುವಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮಸಭೆ ಯಾವ ಕೃತಕ ಭೇದಗಳೂ ಇಲ್ಲದೆ ದೇವರ ಆರಾಧನೆಗಾಗಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸೇರಿದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಭ್ರಾತೃತ್ವದ ಸಂಸ್ಥೆಯಾಗಿರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅದು ಶಾಖೋಪಶಾಖೆಗಳ ಸಂಕುಚಿತ ಭಾವವೈಷಮ್ಯಗಳ ಪರಿಮಿತಿಗೆ ಒಳಪಡದೆ ಮನುಷ್ಯರು ಪರಸ್ಪರ ಐಕ್ಯತೆಯನ್ನೂ ನೀತಿ, ಭಕ್ತಿ, ಔದಾರ್ಯ, ಧರ್ಮ ಬುದ್ಧಿಗಳನ್ನೂ ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ನೀಡಬೇಕಾಗಿತ್ತು” ಎಂದರು. ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸುಧಾರಕರಾದ ಕೇಶವ ಚಂದ್ರಸೇನರು “ ಇಂಡಿಯನ್ ಮಿರರ್ ” (“ ಭಾರತದರ್ಪಣ ”) ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯ ೧೮೮೫ ರ ಜೂಲೈ ೧ ರ ಸಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ “ಅವರು ಯಾವ ಒಂದು ಉಪಶಾಖೆಗಾಗಲಿ ಸೇರಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೊಸದಾಗಿ ಯಾವ ವಿಶೇಷ ಶಾಖೆಯನ್ನಾಗಲಿ ಪಂಥವನ್ನಾಗಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಉದ್ದೇಶವೂ ಅವರಿಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ಧಾರ್ಮಿಕ ಪಂಥಗಳವರನ್ನೂ ಜಾತಿಮತಗಳ ಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ಒಂದು ಕಡೆ ಕಲೆಹಾಕಿ ನಿಜವಾದ ಒಬ್ಬ ದೇವನ ಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಅವರ ಆಪೇಕ್ಷೆಯಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಅವರ ವಿಶಾಲಮನಸ್ಸು ಯಾವ ಪಂಥಕ್ಕೂ ಸೇರದೆ ಎಲ್ಲ ಪಂಥಗಳಿಗೂ ಸೇರಿತ್ತು. ಅವರು ಯಾವ ಮತಕ್ಕೂ ಸೇರದೆ ಎಲ್ಲ ಮತಗಳಿಗೂ ಸೇರಿದವರಾಗಿದ್ದರು. ಏಕದೇವತತ್ವದ ಆಧಾರದಮೇಲೆ ವಿಶ್ವಧರ್ಮ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಮತವೊಂದನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದೇ ಅವರ ಜೀವನದ ಧ್ಯೇಯವಾಗಿತ್ತು” ಎಂದು ಬರೆದರು. ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಬೋಧಕರಾದ ಸತೀಶಚಂದ್ರ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯವರು ೧೯೩೩ ರ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ೨೭ ರಂದು ತಾವು ಮಾಡಿದ ಉಪದೇಶ ಭಾಷಣವೊಂದರಲ್ಲಿ “ ರಾಮಮೋಹನರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದ್ದುದು ತಮ್ಮ ಸಮಾಜ ಹೊಸಪಂಥವೊಂದರ ಗುಡಿ ಕಟ್ಟಬೇಕೆಂದಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ಮತಗಳವರೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಆರಾಧನೆಗೈಯಬಹುದಾದ ಒಬ್ಬನೇ ದೇವರ ಪೂಜೆಯ ಮೂಲಕ ಭಾರತದ ಏಕೀಕರಣಕ್ಕೆ ಸಾಧಕವಾಗಬೇಕು ಎಂದು. ರಾಮಮೋಹನರ ಗಾಢವಾದ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನೂ ಕನಸನ್ನೂ ನಾವು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಅಪರೂಪವಾಗಿದೆ. ಹಿಂದೂಗಳು, ಮುಸ್ಲಿಮರು, ಕ್ರೈಸ್ತರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ವಿಶಿಷ್ಟಪಂಥಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದರೂ ಒಬ್ಬನೇ ದೇವರಿಗೆ ಪ್ರಾಜ್ಞ ಸಲ್ಲಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯ ಎಂಬುದೇ ಆ ನಂಬಿಕೆ ” ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ದೇಶದ ಪ್ರಮುಖರು ಹಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ನಾನು ಇಷ್ಟೊಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವುದರ ಕಾರಣ ಅತಿಮುಖ್ಯವಾದ ಒಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಒತ್ತಿ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ. ಬ್ರಹ್ಮಸಭೆಯಿಂದ ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಬೆಳೆದುಬಂದ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜ ಉದ್ದೇಶದಲ್ಲಾಗಲಿ ಕಾರ್ಯತಃ ಆಗಲಿ ರಾಮಮೋಹನರ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲವೆಂದು ಸೂಚಿಸುವುದೇ ಅದು.

ಪ್ರಸನ್ನಕುಮಾರ ತಾಕೂರರು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ರಿಫಾರ್ಮರ್ (ಸುಧಾರಕ) ಪತ್ರಿಕೆಯ ೧೮೩೧ ರ ಸಂಚಿಕೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಈ ವಾಕ್ಯಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. “ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜ ಒಂದು ವೇದಾಂತ ಸಂಸ್ಥೆ. ಅದು ೧೮೨೮ ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಜ್ಞರೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧರೂ ಆದ ನಮ್ಮ ದೇಶಬಾಂಧವ ಬಾಬು ರಾಮಮೋಹನರಾಯ್ ಅವರಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು. ಇತರ ಕೆಲವರು ಬುದ್ಧಿವಂತ ಹಿಂದೂಗಳೂ ಅವರೊಡನಿದ್ದರು. ಆದರ ಸಭೆಗಳು ಪ್ರತಿ

ಶನಿವಾರ ಸಂಜೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸುಪರಿಚಿತವಾದ ಚಿತ್ತೂರದ ಮನೆಯೊಂದರಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಸೇರುವವರು ವೇದಾಂತದ ಬೋಧನೆಯಲ್ಲೂ ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯನಾದ ದೇವರ ಸ್ತೋತ್ರಗಾಯನದಲ್ಲೂ ಉದ್ಯುಕ್ತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪವಿತ್ರಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಭಾರ್ಮಿಪ್ರಾಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೈಸ್ತರೂ ಇತರ ಧರ್ಮದವರೂ ಹಾಜರಿರಲು ಅವಕಾಶವುಂಟು.”

ಮಹರ್ಷಿ ದೇವೇಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ “ತತ್ವಬೋಧಿನಿ ಪತ್ರಿಕೆ”ಯು ೧೮೪೭ ನೆ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ಸಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ: “ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಮುಸ್ಲಿಂ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಹುಡುಗರು ಪಾರಸೀ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ದೇವರ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು.” ೧೮೫೪ ರ ಅದೇ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಬರಹಗಾರರೂ ಮಹರ್ಷಿ ದೇವೇಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರ ಶಿಷ್ಯರೂ ಆದ ಅಕ್ಷಯಕುಮಾರ ದತ್ತರು ಬರೆದ ಮಾತುಗಳಿವು: “ಅವರ (ರಾಮಮೋಹನರಾಯರ) ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜದ ಆಚಾರ್ಯರು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥನಾಗೀತೆಗಳನ್ನು ಪಠಿಸಿ ಅರ್ಥಹೇಳಿ ದೇವರ ಪೂಜಾವಿಧಿಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದೇ ರೀತಿ ಹಿಂದೂಗಳಲ್ಲದ ಇತರ ಮತಗಳವರೂ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಬಂದು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ದೇವರ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿ ಆತನಲ್ಲಿ ತಮಗಿದ್ದ ಗೌರವವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.”

ಮುಂದೆ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜವೆಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದ ಈ ಬ್ರಹ್ಮಸಭೆ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಮತಪಂಥವಾಗಲೆಂಬುದು ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದ್ದ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಇತರ ಮತಗಳವರು ಹೀಗೆ ಬಂದು ಈ ಸ್ಥಳವನ್ನು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಪೂಜೆಗಳಿಗೆ ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಇದಲ್ಲದ ರಿಂದಲೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ರಾಮಮೋಹನರು ಭಾರತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋದಮೇಲೆ ಬ್ರಹ್ಮಸಭೆಯ ಸಂಚಾಲಕರಾದವರು ಅದನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜವೆಂದು ಕರೆದರು. ರಾಮಮೋಹನರು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಿಂದ ತಮ್ಮ ಮಗ ಬರೆದಿದ್ದ ಪ್ರಾರ್ಥನಾಗೀತೆಯೊಂದನ್ನು ತಾವು ೧೮೩೦ ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದ ಏಕದೇವತಾರಾಧನೆಯ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಹಾಡಲು ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಅದರೊಡನೆ ಬರೆದ ಕಾಗದದಲ್ಲಿ ಅವರು “ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜ” ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬಳಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಅದೇ ಕಾಗದದಲ್ಲೇ ಅವರು ಮೊದಲು “ಬ್ರಹ್ಮಸಭೆ”ಯ ಹೆಸರು ಹೇಳಿ ಅನಂತರ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜದ ಮಾತೆತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ “ಸಮಾಜ” ಎಂಬ ಪದ ಬಂದಿರುವುದು ಯಾವುದೋ ಮತಪಂಥದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಲ್ಲ, ಅನೇಕ ಜನರ ಸಭೆ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಎಂದು ಖಚಿತವಾಗುತ್ತದೆ. “ಸಮಾಜ” ಪದ ಈಗಲೂ ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗವಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಇದಲ್ಲದೆ ಆಸ್ತಿಕತಾ ಸಂಸ್ಥೆಯಾದ ಈ ಬ್ರಹ್ಮಸಭೆ ಹದಿನೈದು ವರ್ಷಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ವೇದಾಂತದ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸಿತು. ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜವೆಂಬ ಪಂಥ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಮತವಾಗಿ ಅಂದು ಇರಲಿಲ್ಲ. ಕೆಲವರು ಪಂಡಿತರ ಸಹಾಯದಿಂದ ಮಹರ್ಷಿ ದೇವೇಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಆಯ್ದ ಭಾಗಗಳ

ಒಂದು ಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ತಯಾರಿಸಿದರು. ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜದ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲ ಗ್ರಂಥ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ೧೮೪೧ ರಲ್ಲಿ. ತತ್ವಬೋಧಿನಿ ಸಭೆಯ ಅಧಿವೇಶನವೊಂದರಲ್ಲಿ “ವೇದಾಂತದ ಆಧಾರದಮೇಲೆ ರೂಪಿತವಾದ ಮತ” ಎಂಬ ಮಾತುಗಳು “ಬ್ರಹ್ಮಧರ್ಮ” ಎಂದು ಬದಲಾವಣೆಯಾದರೂ ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಒಡಂಬಡಿಕೆಯೂ ರಚಿತವಾದುದೂ ಆಗಲೇ. ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜದ ಮತ ಪಂಥವೂ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜವೂ ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದುದು ರಾಮಮೋಹನರು ಗತಿಸಿ ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳಾದ ಮೇಲೆ.

೧೮೭೯ ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ “ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜದ ಚರಿತ್ರೆ—ಆರಂಭದಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೆ” ಎಂಬ ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಜಿ. ಎಸ್. ಲಿಯೊನಾರ್ಡ್ “ನಾನು ವೇದಾಂತ ಧರ್ಮವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುತ್ತೇನೆ” ಎಂದು ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ. “ವೇದಾಂತಧರ್ಮ” ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಆಮೇಲೆ ೧೮೭೮ ನೆ (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೮೪೬ ನೆ) ಯ ಪುಷ್ಯ ಬಹುಳ ಹನ್ನೊಂದನೆಯ ದಿನ ಸೇರಿದ ತತ್ವಬೋಧಿನಿ ಸಭೆಯ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ “ಬ್ರಹ್ಮಧರ್ಮ” ಎಂದು ಬದಲಾಯಿಸಲಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಬದಲಾಯಿಸಬೇಕೆಂಬ ಸೂಚನೆಯನ್ನು ತಂದವನು ರಾಜನಾರಾಯಣ ಬೋಸ್; ಅನುಮೋದಿಸಿದವನು ಅಕ್ಷಯಕುಮಾರ ದತ್ತ.

೧೮೪೧ ಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜವೆಂಬ ಮತವಿರಲಿಲ್ಲ. ತತ್ಕಾರಣ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜದ ನಿಯಮಾವಳಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಮೊದಲ ಮದುವೆ ನಡೆದುದು ೧೮೬೧ ರ ಜೂಲೈ ೨೬ ರಂದು.

ಏಕದೇವವಾದದಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆಯುಳ್ಳ ಎಲ್ಲ ಮತಗಳವರೂ ಒಂದೆಡೆ ಸೇರಬಹುದಾದ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಂದನ್ನು—ಎಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಸಭೆಯನ್ನು—ರಚಿಸಬೇಕೆಂಬ ರಾಮಮೋಹನರ ಉದಾತ್ತ ಕನಸು ಅವರು ಭಾರತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಮೇಲೆ ಕರಗಿಹೋಯಿತು. ಅನಂತರ ಅವರ ಮರಣದೊಡನೆ ಅದೂ ಕೊನೆಗಂಡಿತು. ಅದರ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹಿಂದೂ ಏಕದೇವವಾದಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿದ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜ ಬಂದಿತು. ರಾಮಮೋಹನರ ಕಲ್ಪನೆಯ ರೆಕ್ಕೆಗಳು ಹೀಗೆ ಕತ್ತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಕ್ಕೆ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಕಾರಣಗಳೂ ಮತ್ತು ಆ ಕಾಲದ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳೂ ನಿಮಿತ್ತವಾದವು. ಆದರೂ ರಾಮಮೋಹನರ ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಕ ದೃಷ್ಟಿ ಸಂಕುಚಿತಗೊಂಡು ಕೇವಲ ಹಿಂದೂ ಏಕದೇವವಾದಿಗಳ ಸಂಸ್ಥೆಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜ ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತೆಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಮರೆಯಲಾಗದು. ಈ ಬದಲಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖ ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿದವರು ಮಹರ್ಷಿ ದೇವೇಂದ್ರನಾಥ ಠಾಕೂರರು.

ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನರು

೧೮೩೦ ನೆ ನವೆಂಬರ್ ೧೫ ರಂದು ರಾಮಮೋಹನರು 'ಆಲ್ಬಿಯನ್' ಎಂಬ ಹಡಗನ್ನು ಹತ್ತಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಯಾನಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ೧೮೩೧ ನೆಯ ಏಪ್ರಿಲ್ ೮ ರಂದು ಸೇರಿದರು. ಅವರ ಖ್ಯಾತಿ ಅವರಿಗಿಂತಲೂ ಮೊದಲೇ ಆ ದೇಶವನ್ನು ತಲಪಿತ್ತು. ೧೮೧೬ ರಲ್ಲಿ ವೇದಾಂತದ ವಿಷಯವಾಗಿ ಅವರು ಬರೆದ ಮೊದಲನೆಯ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಪ್ರಸ್ತುತ "ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವೇದಾಂತ" ಹೊರಬಿದ್ದಾಗ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ "ಮಂತ್ರಿ ರಿಪಾಜಿಟರಿ ಆಫ್ ಥಿಯಾಲಜಿ ಅಂಡ್ ಜನರಲ್ ಲಿಟರೇಚರ್" ಎಂಬ ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಕುರಿತು ದೀರ್ಘವಾದ ವಿಮರ್ಶೆಯೊಂದು ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಅವರು ಲಿವರ್‌ಪೂಲಿನಲ್ಲಿ ಬಂದಿಳಿದ ಸಮಾಚಾರ ಗೊತ್ತಾದಾಗ ಹೆಚ್ಚುಕಡಿಮೆ ಊರಿನ ಗಣ್ಯರೆಲ್ಲಾ ಅವರನ್ನು ಭೇಟಿಮಾಡಿದರು. ಮೆಡಿಟಿ ಸಂತತಿಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚರಿತ್ರಕಾರ ವಿಲಿಯಂ ರೋಸ್ಕೋ ಆಗ ತೀವ್ರವಾದ ಕಾಯಿಲೆಯಿಂದ ಮಲಗಿದ್ದ, ಆದಕಾರಣ ಅವನು ರಾಮಮೋಹನರೇ ತಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬರಬೇಕೆಂದು ಬೇಡಲು ತನ್ನ ಮಗನನ್ನು ಅವರ ಬಳಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದ. ರಾಮಮೋಹನರು ರೋಸ್ಕೋನನ್ನು ಅವನ ರುಗ್ಣಾಲಯದಲ್ಲಿ ಕೆಂಡು ಮಾತಾಡಿದರು. ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಅತ್ಯಂತ ಆತ್ಮೀಯವೂ ವಿಶ್ವಾಸಪೂರ್ಣವೂ ಆದ ಸಂಭಾಷಣೆ ನಡೆಯಿತು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ರೋಸ್ಕೋನ ಮಗ ಸ್ಮರಣೀಯವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ: "ಆ ಭೇಟಿ ಎಂದಿಗೂ ಮರೆಯುವಂಥದಲ್ಲ. ಪೌರ್ವಾತ್ಯರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಮಸ್ಕಾರಮಾಡಿದ ಅನಂತರ ರಾಮಮೋಹನರು 'ಯೂರೋಪಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರತಿಭಾಗದಲ್ಲೂ ಖ್ಯಾತನಾಗಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಣ್ಣಾರ ನೋಡುತ್ತಿರುವುದು ನನಗೆ ಸಂತೋಷವನ್ನೂ ಹೆಮ್ಮೆಯನ್ನೂ ಉಂಟುಮಾಡಿದೆ' ಎಂದರು. ರೋಸ್ಕೋ 'ಈ ದಿನದ ವರೆಗೂ ಬದುಕಿರುವ ಪ್ರಣ್ಯ ನನಗೆ ಲಭಿಸಿದ್ದು ದೇವರ ಕೃಪೆ' ಎಂದರು." ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳು ಪಾರ್ಶ್ವವಾಯುವಿನಿಂದ ನರಳುತ್ತಿದ್ದ ರೋಸ್ಕೋ ಆಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ಮೃತನಾದ.

ರಾಮಮೋಹನರು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋದುದಕ್ಕೆ ಮೂರು ಕಾರಣಗಳಿದ್ದವು: ಮೊದಲನೆಯದು, ಅಂದು ದೆಹಲಿಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗಿದ್ದ ಇಮ್ಮಡಿ ಅಕ್ಬರನ ಪರವಾಗಿ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರಾಜನಿಗೆ ಮನವಿಯೊಂದನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುವುದು; ಎರಡನೆಯದು, ಸಹಗಮನ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಬೇಕೆಂದು ಕಾಮನ್ಸ್ ಸಭೆಗೆ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಸಲ್ಲಿಸುವುದು; ಮೂರನೆ ಯದು, ಕಾಮನ್ಸ್ ಸಭೆ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿಯ ಸನ್ನದನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುವ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಚರ್ಚಿಸುವ ಕಾಲ ಸಮೀಪಿಸುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಆಗ ತಾವು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿರ

ಬೇಕೆಂಬ ಅವರ ಅಪೇಕ್ಷೆ. ರಾಮಮೋಹನರು ಎರಡನೆ ಸುಧಾರಣಾ ಮಸೂದೆಯ ("ರಿಫಾರ್ಮ್ ಬಿಲ್") ಎರಡನೆಯ ವಾಚನದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕಾಮನ್ಸ್ ಸಭೆಯಲ್ಲಿರ ಬೇಕೆಂಬ ಬಯಕೆಯಿಂದ ಲಿಬರಲ್ ಪಾರ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ದಿನ ನಿಲ್ಲದೆ ಲಂಡನ್ನಿಗೆ ತೆರಳಿದರು. ಅವರು ಲಂಡನ್ನನ್ನು ತಲಪಿದಾಗ ಆಗಲೇ ಸಂಜೆಯೇಂದಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಅವರಿಗೆ ಆಯಾಸವೂ ಆಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವರು ವಿಶ್ರಾಂತಿಗೊಂಡು ತನ್ನ ಕೋಣೆಯನ್ನು ಸೇರಿದ್ದರು. ಆಗ ಹಿರಿಯ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ತಾತ್ವಿಕ ಜೆರೆಮಿ ಬೆಂತಮ್ ಅವರನ್ನು ಭೇಟಿಮಾಡಲು ಅವರಿದ್ದ ಹೋಟಲಿಗೆ ಬಂದ. ರಾಮಮೋಹನರು ಆಗಲೇ ವಿಶ್ರಾಂತಿಗೆ ಸಂದಿದ್ದುದನ್ನು ಕಂಡು "ಜೆರೆಮಿ ಬೆಂತಮ್—ತನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತ ರಾಮಮೋಹನರಿಗೆ" ಎಂದು ಒಂದು ಚೀಟಿ ಬರೆದಿಟ್ಟು ಹೊರಟುಹೋದ. ರಾಮಮೋಹನರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಜೆರೆಮಿ ಬೆಂತಮಿಗೆ ಎಷ್ಟು ಮೆಚ್ಚುಗೆಯಿದ್ದಿತೆಂದರೆ ಇನ್ನೊಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅವನು "ಮಾನವಕುಲದ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ನನ್ನೊಡನೆ ಸಹಕರಿಸುತ್ತಿರುವ ನನ್ನ ಗಾಢವಾದ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿರುವ ನನಗೆ ಪ್ರಿಯರಾದ ರಾಮಮೋಹನರಿಗೆ" ಎಂದು ಚೀಟಿ ಬರೆದಿಟ್ಟಿದ್ದ.

ಇಂಗ್ಲೆಂಡನ್ನು ತಲುಪಿದ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ರಾಮಮೋಹನರು ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿಯ ಕೋರ್ಟ್ ಆಫ್ ಡೈರೆಕ್ಟರ್ಸ್ ಗೂ ಲಂಡನ್ನಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಹಲವರು ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಗಳಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೂ ದೆವಲಿಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿ ಮನವಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿದರು. ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಸಲ್ಲಿಸದಿದ್ದರೂ ಕೋರ್ಟ್ ಆಫ್ ಡೈರೆಕ್ಟರ್ಸ್ ರವರು ಅವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ೧೮೩೩ ನೆ ಫೆಬ್ರುವರಿ ೧೩ ರಂದು ಅವರಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ವಾರ್ಷಿಕ ವೇತನವನ್ನು ಮೂರು ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದರು.

ಲಂಡನ್ನಿನಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನರು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪುರುಷರನ್ನು ಭೇಟಿಮಾಡುವುದರಲ್ಲೂ ಅವರೊಡನೆ ರಾಜಕೀಯ ಚರ್ಚೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವುದರಲ್ಲೂ ನಿರತರಾಗಿದ್ದರು. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ರಾಜನ ಸೋದರನಾಗಿದ್ದ ಡ್ಯೂಕ್ ಆಫ್ ಕಂಬರ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್ ಅವರನ್ನು ಹೌಸ್ ಆಫ್ ಲಾರ್ಡ್ಸ್ ಸಭೆಗೆ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ. "ರಾಜಾ ರಾಮಮೋಹನರ ಒತ್ತಾಯ ಪೂರ್ವಕವಾದ ಕೋರಿಕೆಯೇ ಲಾರ್ಡ್ಸ್ ಸಭೆಯ ಟೀಕೆ ಸದಸ್ಯರು ಇಂಡಿಯನ್ ಜ್ಯೂರಿ ಬಿಲ್ ಮಸೂದೆಯನ್ನು ತಳ್ಳಿಹಾಕಿದಂತೆ ತಡೆದದ್ದು" ಎಂದು ಜೇಮ್ಸ್ ಸದರ್‌ಲ್ಯಾಂಡ್ ರಿಂದ ನಮಗೆ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಗುಲಾಮತನದ ನಿರೋಧಕ್ಕಾಗಿ ಹೋರಾಡುತ್ತಿದ್ದವರೂ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪ್ರಸಾರದ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಕರೂ ಆಗಿದ್ದ ಲಾರ್ಡ್ ಬ್ರೋಮ್ ರೊಡನೆ ರಾಮಮೋಹನರು ನಿಕಟ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡರು. ೧೮೩೧ ರ ಜೂಲೈ ೬ ರಂದು ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿಯ ಡೈರೆಕ್ಟರುಗಳು ರಾಮಮೋಹನರ ಗೌರವಾರ್ಥವಾಗಿ ಸಿಟಿ ಆಫ್ ಲಂಡನ್ ಟ್ಯಾವೆರ್ಸ್ ಎಂಬೆಡೆ ಭೋಜನಕೂಟವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿ ಸತ್ಕರಿಸಿದರು. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿಯ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ಸಭಾ ಪತಿಗಳಾಗಿದ್ದು ರಾಮಮೋಹನರು ಭಾರತೀಯರಿಗಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದ ವಿಪುಲ ಸೇವೆಯನ್ನು ಕೊಂಡಾಡಿ ಅವರಿಗೆ ಆಯುರಾರೋಗ್ಯಗಳನ್ನು ಕೋರಿದರು. ನಾಲ್ಕು ವಿಲಿಯಮ್‌ನ ಕಿರೀಟಧಾರಣೋತ್ಸವದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನರಿಗೆ ಯೂರೋಪಿನ ರಾಜ

ಪ್ರತಿನಿಧಿಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಆಸನವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ರಾಯಲ್ ಏಷ್ಯಾಟಿಕ್ ಸೊಸೈಟಿ ಆಫ್ ಲಂಡನ್ ಸಂಸ್ಥೆ ತನ್ನ ವಾರ್ಷಿಕ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಲು ಅವರನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿತು. ಅಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನರು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಪೌರಸ್ವಲಾಸ್ಯಪಂಡಿತರಾಗಿದ್ದ ಹೆನ್ರಿ ಥಾಮಸ್ ಕೋಲೆಬ್ರೂಕರಿಗೆ ವಂದನಾರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದರು. ಮಾನವಹಿತೋತ್ಸಾಹಿಯೂ ಸಮತಾವಾದಿಯೂ ಆಗಿದ್ದ ರಾಬರ್ಟ್ ಓಪನ್‌ಸನ್‌ನೂ ರಾಮಮೋಹನರು ಕಂಡು ಮಾತಾಡಿದರು. ಅವರು ತನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಮಾಡಲು ಆತ ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ.

ರಾಮಮೋಹನರು ಇಂಗ್ಲೆಂಡನ್ನು ಸೇರಿದಾಗ ಆ ದೇಶದ ರಾಜಕೀಯ ಸ್ಥಿತಿ ಸುಧಾರಣಾಮಸೂದೆಯ ಕಾರಣ ಕ್ಷೋಭೆಗೊಳಗಾಗಿತ್ತು. ೧೮೩೧ ರ ಮಾರ್ಚಿಯಲ್ಲಿ ಮಂಡಿತವಾದ ಮೊದಲನೆ ಮಸೂದೆ ಸಮಿತಿಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲೇ ಬಿದ್ದುಹೋಯಿತು. ಅದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಪಾರ್ಲಿಮೆಂಟ್ ಸಭೆ ವಿಸರ್ಜಿತವಾಯಿತು. ಎಂದರೆ ಸುಧಾರಣಾ ಮಸೂದೆ ೧೮೩೧ ರ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ೨೨ ರಂದು ಹೌಸ್ ಆಫ್ ಕಾಮನ್ಸ್ ಸಭೆಯಿಂದ ಅಂಗೀಕೃತವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಹೌಸ್ ಆಫ್ ಲಾರ್ಡ್ಸ್ ಸಭೆ ಅಕ್ಟೋಬರಿನಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ತಳ್ಳಿಹಾಕಿತು. ಮೂರನೆ ಸುಧಾರಣಾಮಸೂದೆ ಹೌಸ್ ಆಫ್ ಕಾಮನ್ಸ್ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ೧೮೩೨ ನೆ ಮಾರ್ಚ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಮಂಡಿತವಾಯಿತು. ಆ ಸಭೆ ಅದನ್ನು ಒಪ್ಪಲು ಲಾರ್ಡ್ಸ್‌ಸಭೆಗೆ ಹೋಯಿತು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಜನರ ಮನಸ್ಸು ಬಹಳ ವಾಗಿ ಕದಡಿಹೋಯಿತು. ಅವರು ಅತ್ಯುದ್ವಿಕ್ತರಾಗಿ ಲಾರ್ಡ್ಸ್‌ಸಭೆಯ ತೀರ್ಮಾನವನ್ನು ಎದುರುನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಸಾರಿ ಲಾರ್ಡ್ಸ್‌ಸಭೆ ಜನರ ಒತ್ತಾಯಕ್ಕೆ ಮಣಿಯಿತು. ಸುಧಾರಣಾಮಸೂದೆ ೧೮೩೨ ರ ಜೂನ್ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಅನುಮೋದಿತವಾಯಿತು. ಐರ್ಟೆಂಡ್ ಮತ್ತು ಸ್ಕಾಟ್ಲೆಂಡುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಂತೆ ಇಂಥವೇ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಸುಧಾರಣಾಮಸೂದೆ ಅಂಗೀಕೃತವಾದುದು ರಾಮಮೋಹನರಿಗೆ ತುಂಬ ಸಂತೋಷವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿತು. ಹಿಂದೆ ಉದ್ಧರಿಸಿಕೊಟ್ಟ ವಿಲಿಯಂ ರ್ಯಾತ್‌ಬೋನ್‌ರಿಗೆ ಅವರು ಬರೆದ ಕಾಗದ ಇದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತದೆ.

ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನರಿಗೆ ತುಂಬ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯಿತ್ತು. ಅದು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಸೋದರತ್ವ ಮತ್ತು ಸಮತೆಗಳ ಕರೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ ದೇಶ. ಅದಲ್ಲದೆ ಅದು ರಾಮಮೋಹನರೇ ಹೇಳಿದಂತೆ “ಕಲೆಗಳ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಯಿಂದ ಭೂಷಿತವಾದ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ರಾಜ್ಯಾಂಗವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದ ನಾಡು.” ಅವರ ಬರಹಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ೧೮೧೮ ರ ವೇಳೆಗಾಗಲೆ ಫ್ರಾನ್ಸಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿನ ಸುಸಂಸ್ಕೃತರಿಗೆ ಅವರ ಹೆಸರು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪರಿಚಿತವಾಗಿತ್ತು. ‘ಕಲ್ಕತ್ತೆ ಟೈಮ್ಸ್’ ನ ಸಂಪಾದಕನಾಗಿದ್ದ ಡಕಾಸ್ಟ್ ಬ್ಲಾಯ್‌ನ ಬಿಷಪ್ ಆಬ್ರಿ ಗ್ರೆಗಾರಿಯರ್‌ಗೆ ರಾಮಮೋಹನರು ತಾತ್ವಿಕ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದರು. ಆಬ್ರಿ ಗ್ರೆಗಾರಿಯರನ ಮೂಲಕ ರಾಮಮೋಹನರ ಹೆಸರು ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ವಿಚಾರಪರರನೇಕರಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ರಾಮಮೋಹನರ ಮೇಲೆ ತಾನು ರಚಿಸಿದ ಹೊತ್ತಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಷಪ್ ಗ್ರೆಗಾರಿಯರ್ ಹೀಗೆ ಬರೆದಿದ್ದ: “ಅವರು ತಮ್ಮ ಬರಹಗಳನ್ನು ಖಂಡಿಸುವವರನ್ನು

ಎದುರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುವ ಹಾಳತ, ಅವರ ವಾದಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸತ್ಯ, ಹಿಂದೂಗಳ ಪವಿತ್ರಗ್ರಂಥಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗಿರುವ ಆಳವಾದ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಇವೆಲ್ಲಾ ತಾವು ಕೈಗೊಂಡಿರುವ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಅವರಿಗಿರುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಹಣಕಾಸನ್ನು ವೆಚ್ಚಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಅವರು ಮಾಡಿರುವ ತ್ಯಾಗವನ್ನು ಎಷ್ಟು ಮೆಚ್ಚಿದರೂ, ಸಾಲದು”.

“ ಸೊಸೈಟಿ ಏಷ್ಯಾಟಿಕ್‌ನ ೧೮೨೪ ನೆ ಜೂನ್ ೨ ನೆ ದಿನದ ಅಧಿವೇಶನದಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಸಂಯೋಜಕ ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರಿಗಳನ್ನು ನೇಮಿಸುವ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬಂದಿತು. ಆಗ ಮೆಸ್ಟರ್ ಲಕಾಮ್ ದ ಹಾತೆರೀನ್‌ರವರೂ ಬ್ಯಾರನ್ ದ ಸೇಸಿರವರೂ ಆ ಗೌರವವನ್ನು ಪಂಡಿತ ರಾಮಮೋಹನರಾಯರಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದರು. ಆ ಸೂಚನೆಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲನೆಗಾಗಿ ಮೆಸ್ಟರ್ಸ್ ಲಂಜ್ಜಿನೇಯ್, ಬರ್ನಾಫ್, ಮತ್ತು ಕ್ಲಾಪ್ಲೋತ್‌ರವರಿದ್ದ ಒಂದು ವಿಶೇಷ ಸಮಿತಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಲಾಯಿತು. ೧೮೨೪ ರ ಜೂಲೈ ೫ ರಂದು ಮೆಸ್ಟರ್ ಕ್ಲಾಪ್ಲೋತ್ ಆ ಸಮಿತಿಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತ ರಾಮಮೋಹನರಾಯ್‌ರ ಅರ್ಹತೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ವರದಿಯೊಂದನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿ ಸಂಯೋಜಕ ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರಿಯಾಗಿ ಅವರ ಹೆಸರನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದರು. ಆ ವರದಿಯು ತೀರ್ಮಾನಗಳನ್ನು ಸೊಸೈಟಿಯ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣಾಸಮಿತಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಲಾಯಿತು. ಸಂಯೋಜಕ ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರಿ (‘ಅಸೋಸಿಯೇಟ್ ಕರೆಸ್ಪಾಂಡೆಂಟ್’) ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ರಾಮಮೋಹನರಾಯರಿಗೆ ಕೊಡಲಾಯಿತು ” ಎಂದು ನಮಗೆ “ ಇಂಡಿಯ ಅಂಡ್ ದಿ ವರ್ಲ್ಡ್ ” ನ ೧೯೩೩ ರ ಡಿಸೆಂಬರ್ ಸಂಚಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮದಾಮ್ ಮೋರಿನ್‌ರವರ ಲೇಖನದಿಂದ ತಿಳಿದುಬಂದಿದೆ.

ರಾಮಮೋಹನರಿಗೆ ಸೊಸೈಟಿ ಏಷ್ಯಾಟಿಕ್‌ನ ಗೌರವ ಸದಸ್ಯತನದ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪತ್ರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಕೊಡುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ಮಿಸ್ಟರ್ ಲಾಕ್ಲಾನ್ ಎಂಬಾತನಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಲಾಯಿತು. “ ರೆವ್ಯೂ ಎನ್‌ಸೈಕ್ಲೋಪೀಡಿಕ ” (ಪ್ಯಾರಿಸ್) ನ ಲೇಖನವೊಂದರಲ್ಲಿ ಸಿಸ್ಮಾಂಡಿ ರಾಮಮೋಹನರನ್ನು “ ಇಂಡಿಯಾ ದೇಶವನ್ನು ಬಲ್ಲವರೆಲ್ಲರೂ ಅತ್ಯಂತ ಸದ್ಗುಣಸಂಪನ್ನರು ಪ್ರಾಜ್ಞರು ಎಂದು ವರ್ಣಿಸುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಾದ ರಾಮಮೋಹನರು ತಮ್ಮ ದೇಶದವರು ನಿಜವಾದ ಒಬ್ಬನೇ ದೇವರನ್ನು ಪೂಜಿಸುವಂತೆ ಪ್ರೇರಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಮತ ಮತ್ತು ನೀತಿಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಶ್ರಮಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ” ಎಂದು ಬರೆದರು.

ರಾಮಮೋಹನರು ೧೮೩೨ ರ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ೧೪ ರಂದು ಫ್ರಾನ್ಸಿನ ರಾಜನನ್ನು ಭೇಟಿಮಾಡಿದರು. ೧೮೩೨ ರ ಡಿಸೆಂಬರ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ಯಾರಿಸಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಲೇಖನವೊಂದರಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನರ ಕೃತಿಗಳ ನಾನಾ ಮುಖಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿತ್ತು.

ಕಾಲಕ್ರಮೇಣ ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸರ್ಕಾರ ದೆಹಲಿಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಲು ರಾಮಮೋಹನರಿದ್ದ ಅಧಿಕಾರವನ್ನೂ ಆ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಅವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ರಾಜಾ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿತು. ೧೮೩೧ ರ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ೨ ರಂದು ಸ್ಕೇಂಟ್ ಜೇಮ್ಸ್ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ದರ್ಬಾರೊಂದರಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನರು ಬ್ರಿಟಿಷ್ ರಾಜ ನಾಲ್ಮಡಿ ವಿಲಿಯಮ್‌ನ್ನು ಭೇಟಿಮಾಡಿದರು. ಆಮೇಲೆ ಲಂಡನ್ ಬ್ರಿಡ್ಜ್ ಸೇತುವೆಯ

ಆರಂಭೋತ್ಸವದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ರಾಜ ಅವರನ್ನು ಭೋಜನಕೂಟಕ್ಕೆ ಆಹ್ವಾನಿಸಿದ್ದ. ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಸಮಾಜದ ಉನ್ನತ ವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ಪುರಸ್ಕರಿಸಲಾಯಿತು. ಜೆರೆಮಿ ಬೆಂತಮ್ ಮೊದಲಾದ ಖ್ಯಾತವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಭಾಗವಹಿಸಿದ ಅನೇಕ ಸ್ವಾಗತಸಮಾರಂಭಗಳು ಅವರ ಗೌರವಾರ್ಥವಾಗಿ ಲಂಡನ್ನಿನಲ್ಲಿ ನಡೆದವು. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಯೂನಿಟೇರಿಯನ್ ಅಸೋಸಿಯೇಷನ್‌ನವರು ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದ ಸ್ವಾಗತ ಸಮಾರಂಭವೊಂದರಲ್ಲಿ ಜೆರೆಮಿ ಬೆಂತಮನ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರಕಾರನಾದ ಡಾ|| ಬೌರಿಂಗ್ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರು: “ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಅವರ ಬರುವ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಉಂಟುಮಾಡಿರುವ ಆಸಕ್ತಿ ಮತ್ತು ನಿರೀಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲವನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಬರಹಗಾರರು ಯುಗಯುಗಾಂತರಗಳಲ್ಲಿ ಖ್ಯಾತ ನಾಮರಾಗಿರುವ ಮಹಾವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಮತ್ತೆ ತಮ್ಮ ಮಧ್ಯೆ ಬಂದರೆ ಹೇಗೆನ್ನಿಸಬಹುದು ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ಲೇಟೊ, ಸಾಕ್ರಟೀಸ್, ಮಿಲ್ಟನ್ ಅಥವಾ ನ್ಯೂಟನ್ ಅನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಬಂದು ತಮಗೆ ಗೌರವ ತೋರಿಸಿದರೆ ತಮ್ಮ ಭಾವನೆಗಳು ಏನಿರಬಹುದು ಎಂದು ಊಹಿಸಲು ಅವರು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. . . . ನಾನು ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಪರವಾಗಿ ರಾಜಾರಾಮಮೋಹನರಾಯರಿಗೆ ಸ್ವಾಗತಹಸ್ತವನ್ನು ನೀಡಿದಾಗ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆವರಿಸಿದ ಭಾವಗಳೂ ಅಂಥವೇ ಆಗಿದ್ದವು. ದೇಶಾಂತರದ ಪರಿಣಾಮಕಾಲದ ಅಂತರದ ಪರಿಣಾಮದಂತಹುದೇ ಎಂದು ನನಗನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾವಿರಾರು ಮೈಲಿಗಳಾಚೆಯಿಂದ ನಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿರುವ ಮಹನೀಯರನ್ನು ನಾವು ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಿನ ಮಹಾವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕಾಣುವ ಹಾಗೆಯೇ ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಕಾಣಬೇಕು.”

ಅಮೆರಿಕದ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳ ಮಾಜಿ ಉಪಾಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದ ಡಾಕ್ಟರ್ ಕರ್ಕ್ ಲ್ಯಂಡರು ಆ ಸಮಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸಿದ್ದರು. ಅವರು “ ರಾಮಮೋಹನರಾಯ್ ಅವರು ಅಮೆರಿಕದಲ್ಲಿ ಉತ್ಸಾಹಪೂರಿತವಾದ ಆಸಕ್ತಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದರು. ಆ ದೇಶಕ್ಕೆ ಅವರ ಭೇಟಿ ಉತ್ಸುಕತೆಯಿಂದ ನಿರೀಕ್ಷಿತವಾಗಿತ್ತು” ಎಂದರು. ರೆವರೆಂಡ್ ಡಬ್ಲ್ಯೂ. ಜಿ. ಫಾಕ್ಸರ್‌ವರೂ ರಾಮಮೋಹನರನ್ನು ಉಜ್ವಲವಾಗಿ ಕೊಂಡಾಡಿದರು. ಈ ಶುಭಾಶಯಗಳಿಗಿಲ್ಲಾ ರಾಮಮೋಹನರು ಕೊಟ್ಟ ಉತ್ತರದ ಕೊನೆಯ ವಾಕ್ಯಗಳು ಸ್ಮರಣೀಯವಾಗಿದ್ದವು: “ ವಿಚಾರಪರತೆ, ತಿಳಿವಳಿಕೆ, ನೈಜಶಕ್ತಿಗಳಿಗೂ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥಗಳು, ಐಶ್ವರ್ಯಸಂಗ್ರಹಣೆ, ಪೂರ್ವಾಗ್ರಹಗಳಿಗೂ ನಡುವೆ ಇಂದು ಯುದ್ಧ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಮೊದಲ ಮೂರು ಮಿಕ್ಕ ಮೂರರೊಡನೆ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸುತ್ತಿವೆ. ಆದರೆ ನಿಮಗೆ ಇಂದಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಾಳೆ ಜಯ ಲಭಿಸುವುದು ಖಂಡಿತವೆಂದು ನನಗೆ ಭರವಸೆಯಿದೆ. ನೀವು ನನಗೆ ಆಗಿಂದಾಗ್ಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಗೌರವವನ್ನು ನಾನು ನನ್ನ ಕೊನೆಯುಸಿರಿರುವ ವರೆಗೂ ಮರೆಯುವುದಿಲ್ಲ.”

ಹಣಕಾಸಿನ ತೊಂದರೆಗಳೂ ಕೆಲಸದ ಹೆಚ್ಚಳವೂ ರಾಮಮೋಹನರ ಗಟ್ಟಿದೇಹವನ್ನು ಜರ್ಜರಿತವಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದವು. ಹಣಕಾಸಿನ ತೊಂದರೆಗಳು ಕಲ್ಕತ್ತದಲ್ಲಿ ಅವರ ಏಜೆಂಟರಾಗಿದ್ದ ಮ್ಯಾಕೆಂಟಾಷ್ ಅಂಡ್ ಕಂಪೆನಿ ಎಂಬ ಬ್ಯಾಂಕಿಂಗ್ ಸಂಸ್ಥೆಯೂ ಲಂಡನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಅವರ ಏಜೆಂಟರಾಗಿದ್ದ ರಿಚರ್ಡ್ ಮ್ಯಾಕೆಂಟಾಷ್ ಅಂಡ್ ಕಂಪೆನಿಯವರ ಸಂಸ್ಥೆಯೂ ಮುರಿದುಬಿದ್ದುದೇ ಕಾರಣ. ಅವರ ಸ್ನೇಹಿತರು ಅವರನ್ನು ೧೮೩೩ ರ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರಿನ

ಮೊದಲ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬ್ರಿಸ್ಲಿಂಗ್ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಅವರ ಗೆಳೆಯ—ಬ್ರಿಸ್ಲಿಂಗ್ ಲೆವಿನ್ಸ್ ಮೀಡ್ ಚಾಪೆಲ್ಲಿನ ಪಾದ್ರಿ—ಡಾಕ್ಟರ್ ಲ್ಯಾಂಟ್ ಕಾರ್ಪೆಂಟರವರಿಂದ ಪೋಷಿತಳಾಗಿದ್ದ ಮಿಸ್ ಕ್ಯಾಸಲ್ ಎಂಬಾಕೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿಪಡೆಯುವಂತೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಡಿದರು; ಅಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹಿತರ ಸಹವಾಸದಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನರು ಬಹಳಮಟ್ಟಿಗೆ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡರು; ಆದರೆ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ೧೯ ರಂದು ಅವರು ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆಯೇ ವಿಪರೀತ ಜ್ವರ ಮತ್ತು ತಲೆ ನೋವು ಬಂದು ಮಲಗಿದರು. ಅನಂತರ ದಿನದಿನಕ್ಕೂ ಅವರ ಕಾಯಿಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಹೆಚ್ಚು ಉಲ್ಬಣವಾಯಿತು. ಡೇವಿಡ್ ಹೇರ್‌ಸ ಸೋದರಿ ಮಿಸ್ ಹೇರ್ ಅವರಿಗೆ ಶುಷ್ಕಾಷೆ ಮಾಡಿದಳು. ಅನೇಕ ಟ್ಯಾತ ವೈದ್ಯರು ಅವರನ್ನು ನೋಡಿಕೊಂಡರು. ಏನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಸ್ಥಿತಿ ಬಹುಬೇಗ ಹದಗೆಟ್ಟಿತು. ೧೮೩೩ ನೆಯ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ೨೭ ರಂದು ರಾಮಮೋಹನರು ಕೊನೆಯುಸಿರೆಳೆದರು.

ಅವರು ಕಳೆದ ಕೊನೆಯ ಗಂಟೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಅವರನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ ಡಾ|| ಈಸ್ಟಿಂಗ್‌ರು ಓಗೆ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ: “ಅದು ಬಹಳ ಸುಂದರವಾಗಿದ್ದ ಬೆಳುದಿಂಗಳ ರಾತ್ರಿ. ಕಿಟಕಿಯ ಒಂದುಕಡೆ ಮಿಸ್ಟರ್ ಹೇರ್, ಮಿಸ್ ಕಿಡ್ಲೆಲ್ ಮತ್ತು ನಾನು ಆದರಾಚೆ ಬಗ್ಗೆ ನೋಡಿದಾಗ ನಡುರಾತ್ರಿಯ ಪ್ರಶಾಂತಮಯವಾದ ಗ್ರಾಮಸೀಮೆಯ ಶಾಂತಿಯಿತ್ತು; ಇನ್ನೊಂದುಕಡೆ ಈ ಅಸಾಧಾರಣ ಮನುಷ್ಯ ಮರಣೋನ್ಮುಖರಾಗಿ ಮಲಗಿದ್ದರು. ಆ ಕ್ಷಣವನ್ನು ನಾನು ಎಂದಿಗೂ ಮರೆಯಲಾರೆ. ದುರ್ಭರವಾದ ನಿರಾಶೆಗೂ ದುಃಖಕ್ಕೂ ಒಳಗಾಗಿದ್ದ ಮಿಸ್ ಹೇರ್ ಆ ನಿರಾಶೆಮೂಡುವ ಮೊದಲು ತಾನು ರಾಮಮೋಹನರಿಗೆ ಆಹಾರ ತಿನ್ನಿಸುವಾಗ ಅಥವಾ ಅವರನ್ನು ಸಂತೈಸುವಾಗ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಅವರ ಹತ್ತಿರ ಬಗ್ಗಿನಿಂತು ಮಾತಾಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಧೈರ್ಯ ಸಾಲದೆ ಕುರ್ಚಿಯಲ್ಲೇ ಕುಳಿತು ಒಳಗೊಳಗೇ ಅಳುತ್ತಿದ್ದಳು... ಎರಡೂವರೆ ಗಂಟೆಗೆ ಮಿಸ್ಟರ್ ಹೇರ್ ನನ್ನ ಕೋಣೆಗೆ ಬಂದು ಎಲ್ಲ ಆಗಿಹೋಯಿತೆಂದೂ ಅವರು ೨.೨೫ಕ್ಕೆ ಕಡೆಯುಸಿರೆಳೆದರೆಂದೂ ತಿಳಿಸಿದರು.” ಮಿಸ್ ಕಲೆಕ್ಟ್ ಈ ಮಾತು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ: “ಅವರು ಪವಿತ್ರವಾದ ‘ಓಂ’ ಪದವನ್ನು ಪಠಿಸುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ನೋಡಿದರೆ (ಅವರ ಬಾಯಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದ ಕಟ್ಟಕಡೆಯ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಅದೂ ಒಂದು) ಜೀವನದ ಜನಭರಿತ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ ಮೃತ್ಯುವಿನ ನಿರ್ಜನದ್ವಾರದ ಬಳಿಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಅವರ ಆತ್ಮ ದೇವರ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ನಿರತವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದಿತೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿತ್ತು.”

೧೮೩೩ ನೆ ಅಕ್ಟೋಬರ್ ೧೮ ರಂದು ಸುಮಾರು ಎರಡು ಗಂಟೆಗೆ ಅವರ ದೇಹವನ್ನು ಸ್ಟೇಪಲ್ಡನ್ ಗ್ರೂವ್‌ನಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಿ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಮೇರಿ ಕಾರ್ಪೆಂಟರ್ ಅದನ್ನು ಮನಕರಗುವಹಾಗೆ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ: “ಕೊನೆಗೆ ಎಲ್ಲ ಸಿದ್ಧತೆಗಳೂ ಮುಗಿದವು. ಹೇರ್ ಮೊದಲಾದವರು ಲಂಡನ್ನಿನಿಂದ ಬಂದಿದ್ದರು. ಸ್ಟೇಪಲ್ಡನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಹಾಜರಿರಲು ಕರೆ ಹೋಗಿದ್ದುದು ರಾಮಮೋಹನರೊಡನೆ ವೈಯಕ್ತಿಕ ವಾಗಿ ಪರಿಚಯವಿದ್ದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ. ಅವರು ಯಾರೆಂದರೆ: “ಮಿಸ್ ಕ್ಯಾಸಲ್‌ರ ಪೋಷಕರು ಮತ್ತು ಹತ್ತಿರದ ಸಂಬಂಧಿಗಳು, ಹೇರ್ ಪ್ರಭೃತಿಗಳು ಮತ್ತು ಅವರಿಗೆ ಕೊನೆಯ ಸಾರಿ ಮಗಳಂತೆ ಶುಷ್ಕಾಷೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಅವರ ಸೋದರಸೋಸೆ, ಅವರ

ದತ್ತಮಗ ಕಿರಿಯ ರಾಜಾರಾಮ್, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸೇವಕರು, ಡಾಕ್ಟರ್ ಎಸ್ಪಿನ್ ಮತ್ತು ಇತರ ವೈದ್ಯರು, ಎಸ್ಪಿನ್‌ರವರ ಪೂಜ್ಯತಾಯಿ ಮತ್ತು ಕಿರಿಯಮಗಳು, ಡಾ|| ಜರಾಡ್ ರವರು, ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಜಾನ್ ಫಾಸ್ಟರ್‌ರವರು, ನಮ್ಮ ತಂದೆ, ಮತ್ತು ನಾನು. ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಹಾಗೆಯೇ ಆ ಮಹಾಚೇತನದ ಪಾರ್ಥಿವ ದೇಹವನ್ನು ಇಟ್ಟಿದ್ದ ಪವಿತ್ರ ಸಂಪುಟವನ್ನು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಗಾಢಮೌನದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ಮಾರವಾದ ಮಾರ್ಗ ದಲ್ಲಿ ಕೊಂಡೊಯ್ಯಲಾಯಿತು. ಅದರ ಹಿಂದೆ ಅಪರನ್ನು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ತಾನೆ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಕಂಡು ಮಾತಾಡಿ ಗೆಳೆತನ ಬೆಳೆಸಿದ್ದವರು ಶೋಕಗ್ರಸ್ತರಾಗಿ ಅದನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಶವಸಂಪುಟವನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದವರು ಅನೇಕ ಸಾರಿ ತುಳಿದಿದ್ದ ತಣ್ಣನೆಯ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದು ತಮ್ಮ ಪವಿತ್ರ ಹೊರೆಯನ್ನು ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗಿದ್ದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಇಳಿಸಿಟ್ಟರು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರ ಎದೆಯಲ್ಲೂ ತುಂಬಿದ್ದ ಭಾವವನ್ನು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಲೂ ಯಾರಿಗೂ ಮಾತು ಹೊರಡಲಿಲ್ಲ. 'ಅಂಥ ಸಮಾಧಿಯ ಬಳಿ ಮಾತಾಡಲು ಯಾರಿಗೆತಾನೇ ಸಾಧ್ಯವಾದೀತು?' ಎಂದು ಜಾನ್ ಫಾಸ್ಟರ್ ಅನಂತರ ಹೇಳಿದರು."

ಅನೇಕ ವರ್ಷಗಳ ಅನಂತರ ೧೮೪೨ ರಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನರಾಯ್‌ರವರ ಮಿತ್ರರೂ ಶಿಷ್ಯರೂ ಆದ ದ್ವಾರಕಾನಾಥ ಠಾಕೂರರು ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಅವರು ಆ ಶವಸಂಪುಟವನ್ನು ಸ್ಟೇಪಲ್ಡನ್ ಗ್ರೂವ್‌ನಿಂದ ಬ್ರಿಸ್ಟಲಿನ ಹೊರವಲಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಆರ್ಮ್ಸ್ ಮೇಲ್ ಎಂಬ ಸಮಾಧಿಭೂಮಿಗೆ ವರ್ಗಾಯಿಸಲು ಏರ್ಪಾಟುಮಾಡಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ೧೮೪೩ ನೆಯ ಮೇ ೨೯ ನೆ ದಿನ ರಾಮಮೋಹನರ ಪಾರ್ಥಿವಶರೀರವನ್ನು ಹೂಳಲಾಯಿತು. ೧೮೪೪ ರಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯ ಮಾದರಿಯ ಕಟ್ಟಡವೊಂದನ್ನು ಅದರ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಯಿತು.

ರಾಮಮೋಹನರ ಪ್ರಭಾವ

ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದ್ದವರ ಮೇಲೆ ರಾಮಮೋಹನರು ಬೀರಿದ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಅವರ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಚರಿತ್ರಕಾರರಾದ ಸೋಫಿ ಡಾಬ್ಲನ್ ಕೆಲೆಟ್‌ರವರು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಹೀಗೆ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

"ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ರಾಮಮೋಹನರು ನಿಂತಿರುವುದು ಭಾರತ ತನ್ನ ಅಮೇಯವಾದ ಪ್ರಾಚೀನತೆಯಿಂದ ಅಗಣ್ಯವಾದ ಭವಿಷ್ಯತ್ತಿನ ಕಡೆಗೆ ನಡೆದುಹೋಗುವ ಸಜೀವ ಸೇತುವೆಯಾಗಿ. ಪುರಾತನ ಜಾತಿಪದ್ಧತಿ ಮತ್ತು ಆಧುನಿಕ ಮಾನವೀಯತೆಗಳಿಗೂ ಮೂಢ ನಂಬಿಕೆ ವಿಜ್ಞಾನಗಳಿಗೂ ನಿರಂಕುಶಪ್ರಭುತ್ವ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವಗಳಿಗೂ ಅಚಲವಾದ

ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಗೂ ಸಂಪ್ರದಾಯಬದ್ಧ ಪ್ರಗತಿಶೀಲತೆಗೂ, ಬಹುದೇವತಾರಾಧನೆ ಏಕೇಶ್ವರವಾದಗಳಿಗೂ ಮಧ್ಯೆ ಬಾಯಿತೆರೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಅಂತರದಮೇಲೆ ಚಾಚಿದ್ದ ಕಮಾನು ಅವರು. ತಮ್ಮ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ, ತಾವು ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಅನುಭವಿಸಿದ ಯಾತನೆ ಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ ಬಂದಿದ್ದ ನಂಬಿಕೆ ಮತ್ತು ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಅನಿ ವಾರ್ಯವಾಗಿದ್ದ ಜ್ಞಾನೋದಯವನ್ನೂ ತಮ್ಮಲ್ಲೇ ಸಮರಸಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು; ತತ್ಪಲವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಜನರ ವಿವಿಧಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಿಗೂ ಪಂಗಡಗಳಿಗೂ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ ವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವವರಾಗಿದ್ದರು. ಬೇರೆಬೇರೆ ಜನಾಂಗಗಳು, ಮತಗಳು ಮತ್ತು ನಾಗರಿಕತೆಗಳು ಬಲವಂತವಾಗಿ ಸಂಪರ್ಕವೇರ್ಪಟ್ಟಾಗ ತಲೆದೋರುವ ಹೊಸ ಮನೋ ಧರ್ಮವನ್ನು ನಾವು ಅವರಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಈ ಮನೋಧರ್ಮದ ಲಕ್ಷಣಗಳು ವಿಚಾರಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ವಿಜ್ಞಾನದಾಹ, ಮಾನವಪ್ರೇಮ, ಶುದ್ಧವೂ ಶೋಧಿತವೂ ಆದ ನೀತಿ ತತ್ವಗಳೂ ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ಹಿಂದಿನವರ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಗೌರವಪೂರ್ವಕವಾದುದಾದರೂ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕವಾದ ದೃಷ್ಟಿ, ಮತ್ತು ದಂಗೆ ಏಳಿಕೂಡದೆಂಬ ವಿವೇಕ. ಆದರೆ ರಾಮ ಮೋಹನರ ಜೀವನದಲ್ಲಿ—ಭಾರತದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಮುಖ್ಯಾಂಶವೂ ಇದೇ—ಆ ಚಳುವಳಿಯ ರಹಸ್ಯವಿದ್ದುದು ಧರ್ಮಶ್ರದ್ಧೆಯಲ್ಲಿ ಎಂಬುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ತಮ್ಮ ಅಲೆದಾಟಗಳೆಲ್ಲಾ ರಾಮಮೋಹನರು ರಕ್ಷಿತರಾದುದು ತಮ್ಮ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ. ಅವರು ಹಳೆಯ ಹಿಂದೂಧರ್ಮವೆಂಬ ಮಹಾವ್ಯಕ್ತದಿಂದ ಒಗೆದು ಬಂದವರು. ಹೊಸಪ್ರಭಾವಗಳ ಜಲ ಹರಿದು ಫಲವತ್ತಾಗಿದ್ದ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ವವಾದ ಚೇತಕಶಕ್ತಿಯಿಂದ ತುಂಬಿದ್ದ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಈ ಹೊಸಮರ ಬೆಳೆಯಿತು. ಆದರೇನು? ಅದು ಹಳೆಯ ಮರದ ಸತ್ಯಂತಾನವೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ರಾಮಮೋಹನ ರಾಯ್ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ನಡೆನುಡಿಗಳನ್ನು ಅನುಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪೌರ್ವಾತ್ಯರಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಐರೋಪ್ಯರಾಗಲೆಳಸಿ ಅಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದ್ದ ಹಿಂದೂವಲ್ಲ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತರಾಗಿದ್ದ ಐರೋಪ್ಯರೂ ಅಲ್ಲ, ಅವರ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ರೇಖೆಯನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿದರೆ ಅವರು ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದ ಪೌರ್ವಾತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮತ್ತು ಸಂಪ್ರ ದಾಯಗಳಿಂದ ಹೊರಟು ಸೇರುವುದು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನಲ್ಲ, ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೂಲಕ ಅವರಡಕ್ಕಿಂತಲೂ ದೊಡ್ಡದೂ ಹೆಚ್ಚಿನದೂ ಆದುದಕ್ಕೆ ಎಂದು ನಮಗರಿವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರ ಧರ್ಮಶ್ರದ್ಧೆ ಹಿಂದಿನದರೊಡನೆ ಅವರ ಸಂಬಂಧ ಕಳಚಿಬೀಳದಂತೆ ಉಳಿಸುತ್ತದೆ. ಆ ಧರ್ಮಶ್ರದ್ಧೆಯೇ ಅವರ ಪ್ರಗತಿಪರತೆಗೂ ಮೂಲ ಚೇತನವನ್ನೊದಗಿಸಿತು. ಅವರ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದೂ ಅವರು ಅತಿರೇಕಕ್ಕೆ ಹೋಗದಂತೆ ತಡೆಹಿಡಿದುದೂ ಅವುಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೊಂದು ವೈಶಾಲ್ಯ ವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಚೇತಕಶಕ್ತಿಯಾದುದೂ ಧರ್ಮಶ್ರದ್ಧೆಯೇ.

“ರಾಮಮೋಹನರು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಮತ್ತು ಆದ್ಯಪ್ರವರ್ತಕರಾಗಿರುವ ನವ ಭಾರತವನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ರಾಮಮೋಹನರ ಜೀವನ ಬೋಧಪ್ರದವಾಗಿದೆ. ಬ್ರಿಟಿಷ್ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಪೌರ್ವಾತ್ಯರಾಷ್ಟ್ರ ಹೇಗೆ ಮುಂದುವರೆಯ ಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ಅವರು ನೂತನವಾಗಿ ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ

ದೇಶಗಳಿಗೆ ಸೂಚ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದರು. ಭಾರತದ ಭವಿಷ್ಯ ಏನೇ ಆಗಲಿ, ಅದು ರಾಮ ಮೋಹನರಾಯರ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆ ಮತ್ತು ಸಾಧನೆಗಳಿಂದ ರೂಪಿತವಾಗುವುದು ಖಂಡಿತ. ಭಾರತದ ಭವಿಷ್ಯ ಮಾತ್ರವೇ ಅಲ್ಲ, ನಾವು ಅವರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಪ್ಲಮುಗಳ ಸಮ್ಮಿಳನದ ಮುಂಗಾಣ್ಣೆಯನ್ನೂ ನೋಡುತ್ತೇವೆ. ಮಾನವಕುಲದ ಪ್ರಗತಿಯು ಐರೋಪ್ಯ ಮತ್ತು ಆಸಿಯಾಗಳ ಎರಡು ವಾಹಿನಿಗಳಾಗಿ ಹರಿದಿದೆ. ಅವರಡೂ ಆಗಾಗ ಒಂದರ ಬಣ್ಣವನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ನೀಡುವ. ಈಗ ಅವು ಒಂದರೊಡನೊಂದು ಬೆರೆತು ಇಡಿ ಮಾನವ ಕುಲದ ಪ್ರಗತಿಯ ಮಹಾಸಾಗರಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ಹಿರಿಯ ವಾಹಿನಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಲಿವೆ. ಅಮೇಯವಾದ ಈ ಸಾಧ್ಯತೆಗಳ ಉದಯ ಈಗ ನಾವು ನಿರೂಪಿಸಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯ ನಾಯಕನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ತೆಗೆದು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಅವರು ಬರಲಿರುವ ಬದಲಾವಣೆಯ ಪ್ರವಾದಿಯಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸೂಚಕನಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.”

ಆಧುನಿಕ ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ರಾಮಮೋಹನರ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಕುರಿತು ರವೀಂದ್ರ ನಾಥ ಠಾಕೂರರ ಸ್ಮರಣೀಯವಾದ ಮಾತುಗಳು ಸಮರ್ಥನೆ ಕೊಡಲಿ:

“ ತನ್ನ ದೇಶ ಕೀಳುಗತಿಗಳಿಂದ ಆದರ ಹಿಂದಿನ ಹಿರಿಮೆಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ನಡೆದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಬರುವ ಯಾವ ಅಪರೂಪದ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನಾಗಲಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಕಾಲಬೇಕು. ಅವನ ವಾಣಿ ಕ್ಲೇಶವುಂಟುಮಾಡುವಷ್ಟು ವಿಸಂಗತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತೋರಿದರೆ ಜನ ತಮ್ಮ ವಾದ್ಯದ ತಂತಿಗಳನ್ನು ಸಡಿಲಗೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಬಿಟ್ಟು ಅವು ಅವರು ಅತ್ಯುನ್ನತ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಸತ್ಯದ ಗಾಯನದೊಡನೆ ಸಮರಸತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಬಿಡದಿರುವುದು ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ.

ರಾಮಮೋಹನರಾಯ್ ಅವರು ತನ್ನ ದೇಶದಿಂದ ತಿರಸ್ಕೃತನಾಗಿದ್ದ ಇಂಥ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರು. ಆ ದೇಶ ತನ್ನ ಪೂರ್ವ ವೈಭವವನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಕೀಳುದೇಶೀ ಮೋಹಿಸಿ ಅದು ಅದಕ್ಕೆ ಪಟ್ಟಾಗಿ ಅಂಟಿ ಕೊಂಡಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅವರಂಥವರ ಬರವು ಅತ್ಯಗತ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಜನರ ಅಸಮಾಧಾನದ ಮಧ್ಯೆ ಅವರು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡದ್ದು. ದೀರ್ಘಕಾಲದ ಅನಾವೃಷ್ಟಿ ಯಿಂದ ಉಂಟಾದ ದಾರಿದ್ರ್ಯದ ಅನಂತರ ಬೆಂಗಾಡುಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ನವಜೀವನದ ಆಗಮನವನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸುವ ವರ್ಷಧಾರೆಯ ಐಸಿರಿಯನ್ನು ತರುವ ಋತುಪರಿವರ್ತನೆಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಅವರು ಬಂದರು. ಅದೊಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದ ಬದಲಾವಣೆ. ಆದರೆ ಪೂರ್ತಿ ಅರ್ಥ ನಮಗೆ ಅರಿವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಅವರು ಹಾಕಿದ ಪೈರು ಬೆಳೆದು ಕೊಯ್ಲುಬಂದಾಗಲೆ. ಆಗ ಆದರ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲು ಯಾರೂ ಹಿಂದೆಗೆಯಬೇಕಾದುದಿಲ್ಲ. ರಾಮಮೋಹನರು ತಮ್ಮ ದೇಶವಾಂಥವರ ನಡುವೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡುದು ಪರಿಸರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧವೇ ಇಲ್ಲದ ಒಂದು ಮಹತ್ತರವಾದ ಆಕಸ್ಮಿಕ ಘಟನೆ. ಆದರೆ ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಚರಿತ್ರೆ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಾ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವ್ಯಕ್ತಿ—ತಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಮನೋಧರ್ಮವನ್ನೂ ಸಂದೇಶವನ್ನೂ ತಮ್ಮ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿ—ಅವರೇ. ಅವರು ಒಂಟಿ ಬಾಳನ್ನು ಬಾಳಬೇಕಾಯಿತು. ಆದರೆ ಅವರಿಗೆ

ಹಿಂದೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಂದುಹೋಗಿದ್ದ ಸತ್ಯಶೋಧಕ ಸಾಹಸಿಗಳಾದ ಮಾರ್ಗಾನ್ವೇಷಿಗಳ ಜೊತೆ ಆ ಬಾಳಿಗಿತ್ತು.

“ ಸಂಕುಚಿತ ಪ್ರಾಂತೀಯ ಮನೋಭಾವಗಳ ಅಂಧಕಾರಮಯವಾದ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಅವರು ಪೂರ್ವ-ಪಶ್ಚಿಮಗಳೆರಡರ ಆಶಯಗಳನ್ನೂ ಸಹಾನುಭೂತಿಯುತವಾದ ತಮ್ಮ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಒಳಗೊಂಡ ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸನ್ನು—ಆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಅವರು ಅರ್ಥಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳದೆಹೋದರೂ—ತಮ್ಮ ಜನಕ್ಕೆ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿ ತಂದರೆಂಬ ಸಂಗತಿ ವಿಸ್ಮಯಾಶ್ಚರ್ಯಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುವಂತಹುದು. ನಾಗರಿಕತೆಯ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತರವಾದ ಯುಗಗಳು ಬಂದಿರುವುದು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಸಂಗಮದಿಂದ. ಹೀಗೆ ಸಮಿಳಿತವಾದ ವಾಹಿನಿಯ ಪ್ರವೇಶಕ್ಕೆ ಅವರು ತಮ್ಮ ಮನಸ್ಸನ್ನು ತೆರೆದಿಟ್ಟಿದ್ದರು. ಬಹುರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಗಮನವನ್ನು ಸೆಳೆದು ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಗಳಿಂದ ಶೋಭಿಸುವ ಆಧುನಿಕ ಯುಗದ ಕಣಸು ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನ ಮುಂದೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿತ್ತು. ಆ ಯುಗ ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವ ಮೊದಲೇ ಅದನ್ನು ತಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಆರಂಭಿಸಿದವರು ಅವರು.”

ರಾಮಮೋಹನರ ಜೀವನದ ಮುಖ್ಯಘಟನೆಗಳು

೧೭೭೨—ರಾಧಾನಗರದಲ್ಲಿ ಜನನ.

೧೮೦೯—ರಂಗಪುರದ ಕಲೆಕ್ಟರ್ ಜಾನ್ ಡಿಗ್ನಿಯ ಕೈಕೆಳಗೆ ದಿವಾನರಾಗಿ ನೇಮಿತರಾದುದು.

೧೮೧೫—ಕಲ್ಕತ್ತ ವಾಸದ ಆರಂಭ. ಆಶ್ರೀಯ ಸಭೆಯ ಸ್ಥಾಪನೆ. ಬಂಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ 'ವೇದಾಂತ ಗ್ರಂಥ'ದ ಪ್ರಕಟನೆ.

೧೮೧೬—'ವೇದಾಂತ ಸಾರ' ಅಥವಾ 'ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ವೇದಾಂತ'ದ ರಚನೆ ಮತ್ತು ಬಂಗಾಳಿ, ಹಿಂದೂಸ್ತಾನಿ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಅದರ ಪ್ರಕಟನೆ. ಕೇನ ಮತ್ತು ಈಸಾ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳನ್ನು ಬಂಗಾಳಿ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದು.

೧೮೧೭—ಹಿಂದೂ ಕಾಲೇಜಿನ ಸ್ಥಾಪನೆ. ಬಂಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ವಾಂಡೂಕ್ಕ ಮತ್ತು ಕಥಾ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಅನುವಾದ.

೧೮೧೮—ಸಹಗಮನವನ್ನು ಕುರಿತು ಅವರ ಮೊದಲ ಲೇಖನದ ಪ್ರಕಟನೆ.

೧೮೨೦—'ಏಸುವಿನ ಬೋಧನೆಗಳು' ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಕಟನೆ.

೧೮೨೧—ರೇವರೆಂಡ್ ವಿಲಿಯಮ್ ಆಡಮ್ ಯೂನಿಟೇರಿಯನ್ ಪಂಥಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದು. 'ಸಂವಾದ ಕೌಮುದಿ'ಯ ಆರಂಭ.

೧೮೨೨—'ಮೀರತ್-ಉಲ್-ಅಕ್ಬರ್'ದ ಆರಂಭ. ಆಂಗ್ಲೋ ಹಿಂದೂ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಲಿಪಿ ಆರಂಭ. 'ಬ್ರೀಫ್ ರಿಮಾರ್ಕ್ಸ್ ಆನ್ ಎನ್‌ಷಿಯಂಟ್ ಫೀಮೇಲ್ ರೈಟ್ಸ್' ('ಪ್ರಾಚೀನ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಹಕ್ಕುಗಳ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಸಮೀಕ್ಷೆ') ಪುಸ್ತಕದ ಪ್ರಕಟನೆ.

೧೮೨೩—ಪತ್ರಿಕಾ ಕಾನೂನನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಿ ಭಾರತದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ನ್ಯಾಯಾಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಮನವಿ ಸಲ್ಲಿಕೆ.

೧೮೨೪—ಪ್ಯಾರಿಸಿನ ಸೊಸೈಟಿ ಏಷ್ಯಾಟಿಕ್ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಿ ಚುನಾಯಿತರಾದುದು.

೧೮೨೬—ವೇದಾಂತ ಕಾಲೇಜಿನ ಸ್ಥಾಪನೆ.

೧೮೨೮—ಗವರ್ನರ್ ಜನರಲ್ ಆಗಿ ಕಲ್ಕತ್ತಾ ನಗರಕ್ಕೆ ಲಾರ್ಡ್ ವಿಲಿಯಮ್ ಬೆಂಟಿನ್ ಆಗಮನ. ಬ್ರಹ್ಮ ಸಮಾಜದ ಸ್ಥಾಪನೆ. ನ್ಯಾಯದರ್ಶಿಗಳ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ತಕ್ಷೀರುಗಳ ವಿಚಾರಣೆಯ ಪದ್ಧತಿಯ ಅನುಮೋದನೆ.

೧೮೩೦—ನವಂಬರನಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಸಮುದ್ರಯಾನ.

೧೮೩೧—ಏಪ್ರಿಲ್‌ನಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡನ್ನು ಸೇರಿದ್ದು; ಲಂಡನ್ನಿನಲ್ಲಿ ಜೆರೆಮಿ ಬೆಂಟಮನೊಡನೆ ಭೇಟಿ; ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯ ಕಂಪೆನಿಯೊಡನೆ ಭೋಜನ; ರಾಜನಾಲ್ಕಡಿ ವಿಲಿಯಮ್‌ರೊಡನೆ ಭೇಟಿ; ರಹದಾರಿ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಬೇಕಾದುದರ ಮತ್ತು ಅಂತರರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಂಸ್ಥೆಯೊಂದರ ಸ್ಥಾಪನೆಯ ಅಗತ್ಯವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದು ಟ್ಯಾಲಿರೈಂಡಿಗೆ ಪತ್ರ ಬರೆದುದು.

೧೮೩೨—ಸುಧಾರಣಾ ಮಸೂದೆಗೆ ಪ್ರಬಲವಾದ ಅನುಮೋದನೆಯಿತ್ತದ್ದು; ಅದು ಅಂಗೀಕೃತವಾದುದು; ಪ್ಯಾರಿಸಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಫ್ರೆಂಚ್ ರಾಜ ಲೂಯಿಸ್ ಫಿಲಿಪ್‌ನ ಭೇಟಿವಾಡಿದ್ದು.

೧೮೩೩—ಲಂಡನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬ್ರಿಸ್ಟಲಿನ ಬಳಿಯ ಸ್ವೇಪಲ್ಡನ್ ಹಿಲ್‌ಗೆ ಹೋದದ್ದು, ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ೨೭ ರಂದು ಮರಣ.

ಗ್ರಂಥವಿವರಣೆ ಪಟ್ಟಿ

ಈ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಗ್ರಂಥವಿವರಣೆ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜಾರಾಮವೋಹನ ರಾಯರು ಬಂಗಾಳಿ ಮತ್ತು ಇಂಗ್ಲೀಷುಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಸಂಕಲನಗಳ ಆವರ್ತಿಗಳನ್ನೂ, ಅವೇ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಕುರಿತು ಬರೆದ ಮುಖ್ಯವಾದ ಪುಸ್ತಕಗಳ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನೂ ನಮೂದಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇತರ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅವರು ಸ್ವತಃ ಬರೆದ ಗ್ರಂಥಗಳ ವಿವರಗಳಿಗೂ, ಅವರ ಕುರಿತಾಗಿ ಬರೆದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪುಸ್ತಕಗಳ ಪಟ್ಟಿಗೂ, ಅಭಿರುಚಿ ಇರುವ ಓದುಗರು ದಿಲೀಪ್‌ಕುಮಾರ ಬಿಸ್ವಾಸ ಮತ್ತು ಪ್ರೊಫೆಸ್ ಚಂದ್ರ ಗಂಗುಳಿಯವರು ತಯಾರಿಸಿದ 'ವಿವಿಧ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜಾರಾಮವೋಹನ ರಾಯ್ ಅವರ ಪ್ರಕಟಣೆಗಳ ಪಟ್ಟಿ'ಯನ್ನು ನೋಡತಕ್ಕುದು. ಮೇಲಿನ ಗ್ರಂಥಕರ್ತರೇ ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಮತ್ತು ಸಾಧಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜದವರು 1962 ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಕೊಲ್ಲಿಟರ 'ರಾಜಾರಾಮವೋಹನ ರಾಯರ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆ ಮತ್ತು ಪತ್ರಗಳು' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದ ಮೂರನೆಯ ಆವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಟಣೆಗಳ ಪಟ್ಟಿಯು ಸೇರಿದೆ.

ಬಂಗಾಳಿ

ರಾಮವೋಹನರ ಬಂಗಾಳಿ ಕೃತಿಗಳ ಸಂಕಲನದ ಮೊದಲನೆಯ ಆವರ್ತಿಯು ೧೮೩೯ ರಲ್ಲಿ ಆನಂದ ಪ್ರಸಾದ ಬ್ಯಾನರ್ಜಿಯವರಿಂದ ಪ್ರಕಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಆಮೇಲೆ ಕೆಳಗಿನ ಕೃತಿಗಳು ಪ್ರಕಟಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು.

ರಾಜಾರಾಮವೋಹನ ರಾಯ್ ಪ್ರಣೀತ ಗ್ರಂಥಾವಳಿ—ರಾಜನಾರಾಯಣ ಬಸು ಮತ್ತು ಆನಂದ ಚಂದ್ರ ವೇದಾಂತವಾಗೀಶರಿಂದ ಸಂಪಾದಿತವಾದುದು. ಕಲ್ಕತ್ತಾ, ೧೮೮೦.

ರಾಜಾರಾಮವೋಹನ ರಾಯರ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ಬಂಗಾಳಿ ಗ್ರಂಥಾವಳಿ. ಪಾಣಿನಿ ಕಾರ್ಯಾಲಯದಿಂದ ಸಂಪಾದಿತವಾದುದು. ಅಲಹಾಬಾದು ೧೯೦೫.

ರಾಮವೋಹನ ಗ್ರಂಥಾವಳಿ. ಬ್ರಜೇಂದ್ರನಾಥ ಬ್ಯಾನರ್ಜಿ ಮತ್ತು ಸಜನಿ ಕಾಂತ ದಾಸರಿಂದ ಸಂಪಾದಿತವಾದುದು. ಕಲ್ಕತ್ತಾ ೧೯೫೯ ವಿಕ್ರಮ ಶಕ್.

ಇದುವರೆಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಹೊಂದಿದ ರಾಮವೋಹನ ರಾಯರ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಗ್ರಂಥಗಳ ಸಂಕಲನ ಪ್ರಕಟನೆಗಳು.

ರಾಜಾರಾಮವೋಹನ ರಾಯರ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕೃತಿಗಳು—ಸಂಪಾದಕರು : ಜೋಗೇಂದ್ರ ಚಂದರ್ ಘೋಷ್. ಸಂಕಲನಕಾರರು ಮತ್ತು ಪ್ರಕಾಶಕರು : ಈಶನ್ ಚಂದರ್ ಬೋಸ್, ಸಂಘಟೆ ೧ ಓರಿಯಂಟಲ್ ಪ್ರೆಸ್, ಕಲ್ಕತ್ತಾ ೧೮೮೫.

ರಾಜಾರಾಮವೋಹನ ರಾಯರ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕೃತಿಗಳು—ಸಂಪಾದಕರು: ಜೋಗೇಂದ್ರ ಚಂದರ್ ಘೋಷ್ ; ಮೂರು ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಮರುಪ್ರಕಾಶನ—ಶ್ರೀಕಾಂತರಾಯರು, ಕಲ್ಕತ್ತಾ ೧೯೦೧.

ರಾಜಾರಾಮವೋಹನ ರಾಯರ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕೃತಿಗಳು—ಇದರಲ್ಲಿ ಕೆಲ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪತ್ರಗಳೂ, ರಮಾನಂದ ಚ್ಯಾಟರ್ಜಿಯವರ ಮುನ್ನುಡಿಯೊಡಗೊಡಿದ ರಾಜಾರಾಮವೋಹನ ರಾಯರ ತುಹ್‌ಷತ್‌ಲುಲ್ ಮುವಾಹಿದ್ದೀನ್ ಕೃತಿಯ ಆಂಗ್ಲ ಅನುವಾದವೂ ಸೇರಿವೆ. ಪಾಣಿನಿ ಕಾರ್ಯಾಲಯ. ಅಲಹಾಬಾದು 1906.

ರಾಜಾರಾಮವೋಹನ ರಾಯರ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕೃತಿಗಳು—ಕಾಳಿದಾಸ ನಾಗ ಮತ್ತು ದೇಬಚ್ಯೋತಿ ಬರ್ಮನರಿಂದ ಏಳು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪಾದಿತವಾದುದು. 1೦೦೬6 ರ ವರೆಗೆ ಈಗ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಪ್ರಕಾಶಕರು: ಸಾಧಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜ, ಕಲ್ಕತ್ತಾ 1945-51.

ರಾಮವೋಹನರ ಕುರಿತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳು

ಬಂಗಾಳಿ

ಬ್ಯಾನರ್ಜಿ, ಬ್ರಜೇಂದ್ರನಾಥ—ರಾಮವೋಹನ ರಾಯ (ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಾಧಕ ಚರಿತಮಾಲೆ. ನಂ. ೧೬). ನಾಲ್ಕನೆಯ ಆವೃತ್ತಿ. ಬಂಗೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು. ೧೯೫೩ ವಿ. ಶ.

ಬಸು, ಶಶಿಭೂಷಣ—ರಾಜಾರಾಮವೋಹನ ರಾಯರ ಜೀವನ. ನರಡನೆಯ ಆವೃತ್ತಿ ಕಲ್ಕತ್ತಾ ೧೯೩೨ ವಿ. ಶ.

ಚಕ್ರವರ್ತಿ, ಅಜಿತಕುಮಾರ—ರಾಜಾರಾಮವೋಹನ, ಕಲ್ಕತ್ತಾ ೧೯೩೪.

ಚ್ಯಾಟರ್ಜಿ, ನಾಗೇಂದ್ರನಾಥ—ಮಹಾತ್ಮಾ ರಾಜಾರಾಮವೋಹನ ರಾಯರ ಜೀವನ ಚರಿತೆ. ಐದನೆಯ ಆವೃತ್ತಿ, ಇಂಡಿಯನ್ ಪ್ರೆಸ್, ಅಲಹಾಬಾದು ೧೯೨೮.

ದಾಸ, ಜೋಗಾನಂದ—ರಾಮವೋಹನ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮ ಅಂದೋಳನ. ಸಾಧಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮ ಸಮಾಜ, ಕಲ್ಕತ್ತಾ ೧೯೫೩ ವಿ. ಶ.

ಗಂಗುಳಿ, ಪ್ರಭಾತ ಚಂದ್ರ—ರಾಮವೋಹನ ಪ್ರಸಂಗ. ಸಾಧಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜ ಕಲ್ಕತ್ತಾ ೧೯೫೩ ಬಿ. ಎಸ್.

ಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಶಿವನಾಥ—ರಾಮವೋಹನರಾಯ, ಕಲ್ಕತ್ತಾ ೧೮೮೬.

ಸೇನ್ ಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಕ್ಷಿತಿವೋಹನ—ಯುಗ ಗುರು ರಾಮವೋಹನ, ಕಲ್ಕತ್ತಾ. ೧೯೫೨.

ಠಾಕೂರ, ರಬೀಂದ್ರನಾಥ—ಭಾರತಪಥಿಕ ರಾಮವೋಹನರಾಯ-ವಿಶ್ವಭಾರತಿ, ೧೯೬೬. ವಿ. ಶ.

ಇಂಗ್ಲಿಷ್

ಬಾಲ್, ಉಪೇಂದ್ರನಾಥ—ರಾಮವೋಹನ ರಾಯ: ಅವರ ಜೀವನ, ಕೃತಿಗಳು ಮತ್ತು ವಿಚಾರಧಾರೆ ಕುರಿತಾದ ಅಧ್ಯಯನ. ಪ್ರಕಾಶಕರು: ಯು. ರಾಯ್ ಅಂಡ್ ಸನ್ಸ್, ಕಲ್ಕತ್ತಾ. ೧೯೩೩.

ಬ್ಯಾನರ್ಜಿ, ಬ್ರಜೇಂದ್ರನಾಥ—ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ರಾಜಾರಾಮವೋಹನ ರಾಯರ ರಾಯಭಾರ. ಎನ್. ಎಮ್. ರಾಯ ಚೌಧುರಿ ಅಂಡ್ ಕೊ. ಕಲ್ಕತ್ತಾ ೧೯೨೬.

ಕಾರ್ಪೆಂಟರ್, ಲಾಂಟೆ—ಬ್ರಿಟನ್ನಿನ ಲುವಿನ್ಸ್ ಮಿಾಡ್ ಚೇಪಲಿನಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾದ ಚರಮ ಭಾಷಣದಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾದ ರಾಜಾರಾಮವೋಹನ ರಾಯರ ಕಾರ್ಯಗಳು, ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಮತ್ತು ಶಿಲಸ್ವಭಾವಗಳ ಪರಿಶೀಲನೆ; ಅವರ ಬರಹಗಳಿಂದ ಉದ್ಭೂತವಾದ ಅನೇಕ ಉದಾಹರಣೆಗಳು; ಏಶಿಯಾಟಿಕ್ ಜರ್ನಲಿನಲ್ಲಿ ಬಂದ ಕೆಲ ಅವಹೇಳನದ ಹೇಳಿಕೆಗಳ ಪರಿಶೀಲನೆ ಇರುವ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯ ನಿರೂಪಣೆ, ಲಂಡನ್ ಮತ್ತು ಬ್ರಿಟನ್ನಲ್. ೧೯೩೩.

ಕಾರ್ಪೆಂಟರ್, ಮೇರಿ—ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿನಲ್ಲಿ ರಾಜಾರಾಮವೋಹನ ರಾಯರ ಕೊನೆದಿನಗಳು, ಲಂಡನ್ ೧೯೬೬. ಫುನರ್ನುಮ್ಬ್ರಿ ರಾಮವೋಹನ ಲ್ಯಾಬ್ರಿ, ಕಲ್ಕತ್ತಾ ೧೯೧೫.

ಚಕ್ರವರ್ತಿ, ಸತೀಶಚಂದ್ರ (ಸಂಪಾದಕ)—ಆಧುನಿಕ ಭಾರತದ ಪಿತ: ರಾಮವೋಹನ ರಾಯರ ಶತಮಾನ ಉತ್ಸವದ ಸ್ಮಾರಕ ಸಂಪುಟ ೧೯೩೩, ಕಲ್ಕತ್ತಾ ೧೯೩೫.

ಚ್ಯಾಟರ್ಜಿ, ರಮಾನಂದ—ರಾಮವೋಹನರಾಯರೂ ಆಧುನಿಕ ಭಾರತವೂ. ೧೯೧೮.

ಕೋಲೆಟ್, ಸೋಫಿಯಾ ಡಾಬ್ನಿನ್—ರಾಜಾರಾಮವೋಹನ ರಾಯರ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯೂ ಅವರ ಪತ್ರಗಳೂ. ಮೂರನೆಯ ಆವೃತ್ತಿ. ಸಾಧಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮಸಮಾಜ, ೧೯೬೨.

ಗಂಗುಳಿ, ನಳಿನಚಂದ್ರ—ರಾಜಾರಾಮವೋಹನ ರಾಯ. ಆಧುನಿಕ ಭಾರತದ ನಿರ್ಮಾಪಕರ ಮಾಲೆ, ವ್ಯಾ. ಎಮ್. ಸಿ. ಎ. ಪ್ರಕಟಣೆಗಳು ಕಲ್ಕತ್ತಾ ೧೯೩೪.

ಹೋನರ್, ಅನುಲ್—ರಾಮವೋಹನರಾಯ: ಆತನೂ ಆತನ ಕಾರ್ಯಗಳೂ. ಕಲ್ಕತ್ತಾ ೧೯೩೩. ರಾಮವೋಹನ ರಾಯರ ಶತಮಾನ ಉತ್ಸವದ ಸ್ಮಾರಕ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಇದು ಸೇರಿದೆ.

ಮಜುಮದಾರ, ಜತೀಂದ್ರಕುಮಾರ ಮತ್ತು ಚಂದಾ, ರಾಮಪ್ರಸಾದ (ಸಂಪಾದಕ). ರಾಜಾರಾಮವೋಹನ ರಾಯರ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ದಾಖಲೆಗಳು ಸಂಪುಟ ೧. (೧೯೯೧-೧೯೩೦). ಓರಿಯಂಟಲ್ ಬುಕ್ ಎಜನ್ಸಿ, ಕಲ್ಕತ್ತಾ ೧೯೩೮.

ಮಜುಮದಾರ, ಜತೀಂದ್ರಕುಮಾರ (ಸಂಪಾದಿತ)—ರಾಜಾರಾಮವೋಹನ
ರಾಯರು ಮತ್ತು ಕೊನೆಯ ವೊಗಲರು. ೧೮೦೩-೧೮೩೯ ರ ವರೆಗಿನ ಸರಕಾರ
ದಾಖಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಭಾಗ—ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಮುನ್ನುಡಿಯೊಡನೆ, ಆರ್ಟ್
ಪ್ರೆಸ್, ಕಲ್ಕತ್ತಾ ೧೯೩೯.

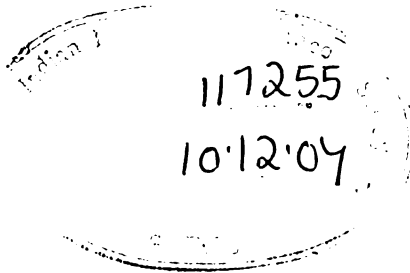
ಮಜುಮದಾರ, ಜತೀಂದ್ರಕುಮಾರ (ಸಂಪಾದಿತ)—ರಾಜಾರಾಮವೋಹನ
ರಾಯರೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಗತಿಪರವಾದ ಚಳವಳಿಗಳೂ, ೧೭೭೫-೧೮೪೫ ರ ವರೆಗಿನ
ದಾಖಲೆಗಳಿಂದ ಒಂದು ವಿಭಾಗ—ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಮುನ್ನುಡಿಯೊಡನೆ. ಆರ್ಟ್ ಪ್ರೆಸ್,
೧೯೪೧.

ಮ್ಯಾಕ್ಸ್ ಮುಲ್ಲರ್, ಎಫ್.—ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆ ಪರವಾದ ಪ್ರಬಂಧಗಳು. ಲಾಂಗ್ ಮನ್ಸ್,
ಲಂಡನ್ ೧೮೮೪.

ಮೂರ್, ಆಡ್ರೀನ್—ರಾಮವೋಹನ ರಾಯ ಮತ್ತು ಆಮೇರಿಕ. ಸಾಧಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮ
ಸಮಾಜ, ಕಲ್ಕತ್ತಾ ೧೯೪೨.

ಸಮಾದಾರ, ಆರ್. ಎನ್.—ರಾಜಾರಾಮವೋಹನ ರಾಯ. ೧೯೧೧.

ಸೀಲ್, ಬ್ರಜೀಂದ್ರನಾಥ;—ರಾಮವೋಹನ ರಾಯ, ವಿಶ್ವಮಾನವ ಸಾಧಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮ
ಸಮಾಜ. ಪ್ರಕಟಣೆಯಾದ ವರ್ಷವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಲ್ಲ.

ರಾಮವೋಹನರಾಯ್ ಅವರನ್ನು ಆಧುನಿಕ ಭಾರತದ ಪಿತಾಮಹ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೇ ತೌಲನಿಕ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಥಮ ನಿಷ್ಠಾವಂತ ಪರಿಶೋಧಕರು ಎಂದೂ, ಆ ಕಾಲದ ಅತ್ಯಂತ ಹಿರಿಯ ಸುಧಾರಕರಲ್ಲ ಒಬ್ಬರೆಂದೂ, ವಿಶ್ವಮಾನವತ್ವ ಭಾವನೆಯ ಘೋಷಕರು ನೂತನ ಯುಗದ ಪ್ರವಾದಿ ಎಂದೂ ಅವರು ಕೀರ್ತಿ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಬದುಕಿನ ವಿವಿಧ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಅವರು ಸಲ್ಲಿಸಿರುವ ಕಾಣಿಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದದ್ದು. ಆದರೆ ಅವರು ಬಂಗಾಳೀ ಗದ್ಯದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚೆಯ ಶೈಲಿಯನ್ನು ಮೊದಲಿಗೆ ಬಳಸಿದವರು ಎಂಬುದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ಕಾವ್ಯವೂ ಅವರ ಲೇಖನಿಗೆ ಹೊರತಾಗಲಿಲ್ಲ. ಭಗವದ್ಗೀತೆಯನ್ನು ಅವರು ಬಂಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಪದ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ; ಕೆಲವು ಭಕ್ತಿಗೀತೆಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ತಮ್ಮ ಮಾತೃಭಾಷೆಯ ಮೇಲೆ ಅವರಿಗಿದ್ದ ಪ್ರಭುತ್ವ ಎಂಥದು ಎಂಬುದನ್ನು ಅವರ ಬಂಗಾಳೀ ವ್ಯಾಕರಣವೇ ಸಾರಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ, ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ವ್ಯಾಕರಣ ಅದು; ಅದನ್ನು ಮೀರಿಸುವಂಥ ಕೃತಿ, ಅನೇಕ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ, ಮುಂದೆಯೂ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ದೇಶೀಯ ಹಾಗೂ ವಿದೇಶೀಯ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಅವರಿಗಿದ್ದ ಪೃಥಿವಿ ಸರಳವೂ ನೇರವೂ ಸ್ಪಷ್ಟವೂ ಆದ ಶೈಲಿಯ ಒಂದು ಭವ್ಯತೆಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ನೆರವಾಯಿತು.

ರಾಮವೋಹನರಾಯರ ಜೀವನ ಮತ್ತು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಸೌಮ್ಯೇಂದ್ರನಾಥರು ರಚಿಸಿರುವ ಈ ಕಿರು ಹೊತ್ತಿಗೆ ರಾಜಾ ಅವರು ಆಧುನಿಕ ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ನೇತಾರರಲ್ಲ ಒಬ್ಬರು ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿರಬೇಕು.

SAHITYA AKADEMI
REVISED PRICE Rs. 15-00

Library

IAS, Shimla

K 923.654 R 812 T

00117255